

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**Význam Probační a mediační služby ČR v kontextu zákona o soudnictví ve
věcech mládeže**

Disertační práce
v oboru : Prevence, náprava a terapie zdravotní a sociální problematiky dětí,
dospělých a seniorů

Autor: Mgr. Kateřina Hyková

Školitel: Prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D.

2008

Prohlašuji, že svoji disertační práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své disertační práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

1.4.2008

Poděkování:

Děkuji vedoucímu mé práce Prof. Dolistovi za vedení práce a za cenné rady při konzultacích, za trpělivost potřebnou k prostudování práce a vypracování posudku.

Děkuji všem přátelům a zejména kolegům z PMS ČR za podnětné informace, jejich otevřenost a spolupráci. Děkuji své rodině za trpělivost a porozumění.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 Justice nad mládeží v kontextu EU	11
1.1 Reforma justice nad mládeží v EU – obecné teze	11
1.2 Justice nad mládeží ve vybraných státech EU	14
1.2.1 Modely soudnictví nad mládeží v Evropě.....	14
1.2.2 Justice nad mládeží ve Francii, Španělsku, Německu, Velké Británii a Slovensku	18
2 Justice nad mládeží v České republice.....	27
2.1 Vývoj trestněprávní úpravy justice nad mládeží – trestní zákon č. 140/1961 Sb. 27	
2.2 Zákon o soudnictví nad mládeží – zákon č. 218/2003 Sb.	28
2.2.1 Základní pojmosloví	29
2.2.2 Trestní odpovědnost	29
2.2.3 Obecná ustanovení zákona č. 218/2003 Sb.	30
2.2.4 Upuštění od uložení trestního opatření.....	31
2.2.5 Odklony.....	33
2.3 Typy opatření	37
2.3.1 Výchovná opatření.....	37
2.3.2 Jednotlivá výchovná opatření.....	38
2.3.3 Ochranná opatření.....	42
2.3.4 Trestní opatření.....	43
2.3.5 Jednotlivá trestní opatření	43
2.3.6 Způsob ukládání jednotlivých opatření.....	44
2.4 Další okruhy práce PMS ČR s mladistvými.....	46
2.4.1 Parole	46

2.4.2	Vazba mladistvého	47
2.4.3	Zprávy pro OČTŘ	48
2.4.4	Mediace	48

VÝZKUMNÁ ČÁST

3	Předvýzkum.....	50
3.1	Oblast výzkumu	50
3.2	Cíl a metodika předvýzkumu.....	50
3.3	Výsledky předvýzkumu	51
3.4	Diskuze k výsledkům předvýzkumu	51
4	Výzkum – výčet cílů a použitých metod.....	52
4.1	Cíl práce a hypotézy	52
4.1.1	Hlavní cíle práce a hlavní hypotézy.....	52
4.1.2	Dílčí cíle práce a pracovní hypotézy.....	52
4.1.3	Postup prací, struktura výzkumu.....	53
4.2	Metodika	53
4.2.1	Výběr vzorku	55
5	Opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS ČR a jejich metodologie – procedury sběru dat a analýza dat.....	56
5.1	Opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS ČR a jejich metodologie – cíle, metody, hypotézy	56
5.2	Zahájení činnosti PMS ČR v případě mladistvého.....	57
5.2.1	Výsledky analýzy dokumentů	57

5.2.2	Výsledky statistické analýzy	58
5.2.3	Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.....	66
5.2.4	Diskuze	68
5.3	Činnost PMS ČR v průběhu přípravného řízení u mladistvého	69
5.3.1	Výsledky analýzy dokumentů	69
5.3.2	Výsledky strukturovaného rozhovoru	72
5.3.3	Diskuze	77
5.4	Dohledové instituty	77
5.4.1	Výsledky analýzy dokumentů	78
5.4.2	Výsledky analýzy rozhovorů s otevřenými otázkami	79
5.4.3	Diskuze	82
5.5	Obecně prospěšné práce	83
5.5.1	Výsledky analýzy dokumentů	83
5.5.2	Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami.....	84
5.5.3	Diskuze	85
6	Míra uplatnění nově zavedených opatření – procedury sběru dat a analýza dat.....	86
6.1	Míra uplatnění nově zavedených opatření – cíle, metody, hypotézy	86
6.2	Výsledky statistického zjišťování	88
6.3	Výsledky rozhovoru pomocí návodu.....	90
6.4	Diskuze	113
7	Multidisciplinární týmy – procedury sběru dat a analýza dat	114
7.1	Multidisciplinární týmy – cíle, metody, hypotézy	114
7.2	Výsledky analýzy dokumentů	114
7.3	Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami	117

7.4	Diskuze	119
8	Závěry a navrhovaná opatření.....	120
8.1	Výsledky výzkumu	120
8.2	Hodnocení kvality výzkumu	120
8.3	Navrhovaná opatření.....	122
8.4	Závěr	127
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	128
	SEZNAM ZKRATEK	135
	ABSTRAKT	136
	ABSTRACT	138

Úvod

Na téma kriminalita mládeže bylo za poslední desetiletí napsáno nespočetně odborných článků, pojednání, výzkumů. Jde o téma, které je stále aktuální napříč celou společností.

V mé, dosud sedmileté, praxi probačního úředníka a lektora probačních programů jsem se setkala s celou řadou mladistvých. Někdy šlo o setkání krátkodobá - v případech jednorázových excesů, které se již později nikdy neopakovaly. Mezi mé klienty však patřili i mladiství, s nimiž jsem mělo možnost, díky jejich kriminální recidivě, projít celé dospívání. Téma kriminality mládeže se mi stalo blízké, ne snad pro současnou popularitu, ale zejména pro široké možnosti, jak s mládeží pracovat, jak na ni preventivně působit a docílit tak toho, aby se z mladistvých klientů Probační a mediační služby nestali dospělí klienti PMS ČR popř. dokonce klienti Vězeňské služby ČR.

Mnoho výzkumných prací a studií se dotýká otázky příčin kriminality resp. delikvence. Má disertační práce je zaměřena na jiné okruhy otázek, neodpustím si však v úvodu nepřímě citovat názory PhDr. Aleny Marešové z IKSP¹. Ve svém článku uvádí, že mladistvý není ovlivněn pouze rodinou a svým okolím. Nesmíme opominout celou řadu dalších vlivů² at' už dědičnost, media, škola, subkultury mládeže a další faktory. Platí, že optimální působení na mládež je závislé jednak na osobnosti každého jednotlivce, na kterého je vědomě působeno, jednak na prostředí, ve kterém je působení uplatňováno, tzn. že formování mládeže je spojeno s určitým konkrétním časovým obdobím a existující společenskou situací. Ideální přístupy se tak v závislosti na čase a společenské situaci mohou měnit. Právě současná změna v přístupu k delikvenci mládeže, je hlavním důvodem mé volby tohoto tématu.

Od počátku 90. let můžeme v téměř celé Evropě pozorovat snahy o změny v oblasti sankční politiky vůči mladistvým a to zejména s cílem omezit množství ukládaných

¹MAREŠOVÁ, A. Kriminalita mládeže. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 4, s. 14. ISSN 1211-2860.

²Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

nepodmíněných trestů odnětí svobody. Tehdejší česká legislativa však nabízela velmi omezené možnosti, jak nepodmíněný trest odnětí svobody nahradit. Velmi často tak byl ukládán prostý podmíněný trest odnětí svobody, což de facto znamenalo absenci jakéhokoliv výchovného působení ze strany trestní justice - tj. kontroly, dohledu a pomoci po vynesení odsuzujícího rozsudku. Ve své práci jsem se zaměřila na otázky, jaké změny přinesl vznik Probační a mediační služby (dále jen PMS ČR) pro práci s mladistvými a zejména jaký obrat nastal po vynětí trestněprávní úpravy týkající se mladistvých do zvláštního zákona- tj. zákona o soudnictví ve věcech mládeže³.

Současná právní úprava zdůrazňuje u mladistvého osobní odpovědnost za vlastní chování a jednání, samozřejmě také v kriminogenních situacích. Ve své práci seznámím čtenáře se současnou sankční politikou vůči mladistvým delikventům a to nejen z pohledu zákonných možností, ale především z praktického pohledu užívání jednotlivých opatření a způsobu jejich výkonu a to s důrazem na opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS ČR. V teoretické části popíšu reformní snahy v oblasti justice nad mládeží napříč Evropou, pro ilustraci a srovnání uvedu podrobněji systém soudnictví nad mládeží v několika evropských zemích. Další část věnuji popisu legislativního vývoje soudnictví nad mládeží v ČR, seznámím čtenáře s filozofickou podstatou současné reformy - tj. s myšlenkou restorativní justice. Na teoretickou část plynule naváže část výzkumná.

Výzkum se zaměřuje na praktické otázky práce Probační a mediační služby ČR s mladistvými, tj. jak jsou dodržována metodická doporučení PMS ČR pro práci s mladistvými, další část se zabývá otázkou struktury ukládaných opatření a zjišťuje možné překážky pro jejich ukládání a výkon ze strany PMS ČR a v navazující části zkoumám význam multitymů z pohledu praxe PMS ČR. V práci jsou využity kvalitativní metody výzkumu, jejichž podrobný popis, včetně odůvodnění obsahují kapitoly 4 a násl. Výsledky práce poslouží k prosazení změn při práci s mladistvými na některých střediscích PMS ČR Jihočeského soudního kraje.

V disertační práci jsem čerpala především z právních pramenů, jimiž jsou zejména

³ Zákon č. 218/2003 Sb.

právní normy (zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o Probační a mediační službě, trestní zákon, trestní řád a další), komentované zákony, právnické učebnice a monografie. Při zpracování zahraničních právních úprav týkající se mladistvých jsem v hojné míře využívala elektronické zdroje přístupné na Internetu, zejména stránky jednotlivých ministerstev spravedlnosti, mezinárodních organizací jako např. European Forum for Victim – Offender Mediation, Penal Reform International, International Juvenile Justice Observatory, CEP. Neopomněla jsem ani zdroje z oblasti sociálních věd. Při zpracování výzkumné části jsem se inspirovala výzkumy vedené pod hlavičkou Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Při sestavování metodologie kvalitativního výzkumu jsem se řídila především publikacemi Prof. Dismana- *Jak se vyrábí sociologická znalost*⁴ a Doc. Hendla- *Kvalitativní výzkum*⁵. Cennými zdroji zejména pro svou aktuálnost byly časopisy jako např. *České vězeňství*, *Trestní právo*, *Státní zastupitelství*. Vzhledem k tématu jsem pracovala i s interními materiály, zejména metodickými pokyny Probační a mediační služby, jednotlivými rozhodnutími OČTŘ a spisy PMS ČR.

Práce je rozčleněna do osmi hlavních kapitol, vlastní text je členěn a jednotlivé části jsou číslovány podle zásad desetinného třídění, přičemž dosahují maximálně tříступňového třídění. Práce má celkem 130 stran, přičemž cca 1/3 je část teoretická a 2/3 tvoří část výzkumná.

⁴ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 365 s. ISBN 80-246-0139-7.

⁵ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1.vyd. Praha: Portál s.r.o, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

1 Justice nad mládeží v kontextu EU

1.1 Reforma justice nad mládeží v EU- obecné teze

Od počátku osmdesátých let vznikla celá řada mezinárodních smluv a dohod, které se k justici nad mládeží vztahují. Mezi nejvýznamnější můžeme zařadit:

- tzv. Pekingská pravidla, rezoluci OSN č. 40/33 ze dne 29.11.1985 - Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží
- tzv. Riyadská směrnice, rezoluce OSN č. 45/112 ze dne 14.12.1990 - Směrnice OSN pro prevenci kriminality
- Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody - rezoluci OSN č. 45/11 ze dne 14.12.1990
- Doporučení č. R (87)20 Komise ministrů Rady Evropy - doporučení sociální reakce na delikvenci mladistvých
- Úmluva o právech dítěte - rezoluce OSN 44/25 ze dne 20.11.1989
- Doporučení Rady Evropy č. R(88)6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin
- Rezoluce Rady Evropy č. R(66)25, o krátkodobém zacházení s mladistvými pachateli do 21 let věku
- Rezoluce č. R (65)1 , o trestech nahrazujících trest odnětí svobody
- Doporučení č. R(87)18, o zjednodušení trestního řízení
- Doporučení č. R(92)17, o jednotném postupu při ukládání trestů
- Doporučení č. R(70)1, k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně odsouzeným nebo podmíněně propuštěným
- Doporučení č. R(87)3, Evropská vězeňská pravidla
- Doporučení č. R(99)22, o přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob

Veškeré tyto mezinárodní smlouvy a dokumenty směřují ke změně národních politik soudnictví nad mládeží k přístupu, který můžeme nazvat „**model**

odpovědnosti⁶ (responsibility model). I přesto, že přístupy jednotlivých zemí EU k trestní justici nad mládeží jsou odlišné, společným jmenovatelem je snaha o posílení pozice mladistvého v systému justice, zajištění stejných práv a garancí, jaké mají dospělí a propojení výchovného a právního aspektu dohromady. Zjednodušeně řečeno tento model by neměl mladistvého pouze chránit nebo naopak přísně trestat - měl by ho naučit převzít odpovědnost za své chování, tj. nést i případné následky. Model „převzetí odpovědnosti“ je založen na následujících principech⁷:

- prevence by měla předcházet porušení zákona - členské státy by měly zajistit dostatečné množství vhodných preventivních programů, ať už výchovných, volnočasových, programy pro získání zaměstnání apod.
- členské státy by měly vytvořit nové systémy justice nad mládeží, které by zcela minimalizovaly tradiční systémy justice
- punitivní (trestající) intervence by měla být omezována, současně by měla být vytvořena dostatečná preventivní strategie, do problematiky justice nad mládeží by měla být vtažena i komunita, neziskové organizace, škola, rodina
- omezení opatření, které u mladistvých omezují svobodu - tato opatření by měla být pro zcela mimořádné případy
- vytvoření dostatečného množství alternativ k trestu odnětí svobody tak, aby se jednotlivá opatření mohla přizpůsobit „na míru“ osobní odpovědnosti mladistvého, aby mohl být zohledněn jeho další vývoj a další okolnosti
- mladistvým by měla být v rámci trestního řízení zaručena stejná práva a záruky jako u dospělých
- výkon soudnictví nad mládeží by měl být zajištěn specialisty, kterým bude

⁶ Srov. Rec(2003) 20 Recommendation of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice

⁷ Srov. Opinion of the European Economic and Social Committee on the Prevention of Juvenile Delinquency. Ways of dealing with juvenile delinquency and the role of the juvenile justice system in the European Union, Brusel, 2006, [cit. 5.3.2007] dostupné na: http://eescopinions.eesc.europa.eu/EESCopinionDocument.aspx?identifier=ces%5Csoc%5Csoc202%5Cces414-2006_ac.doc&language=EN

současně poskytnuto odpovídající vzdělávání

Novým trendem v justici soudnictví nad mládeží je také posílení konceptu **restorativní justice**⁸. Nové pojetí tzv. obnovující justice (restorative justice) považuje za hlavní oběť přímo jedince, vůči kterému byl trestný čin spáchán (na rozdíl od justice retributivní neboli odplatné, kde hlavní obětí byl stát). Neprosazuje exemplární potrestání pachatele, nýbrž se soustřeďuje na konflikt, který vznikl mezi poškozeným a pachatelem trestného činu, a možnosti jeho řešení. Hlavním cílem restorativního pojetí je obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. Tento přístup je založen na čtyřech principech⁹:

- 1) Na principu odpovědnosti, který pomáhá mladému pachateli uvědomit si důsledky svého činu, a to pro oběť i pro něj samotného.
- 2) Na principu ochrany komunity, z něhož vyplývá, že komunita má právo na bezpečí, a že je tedy nutné všemi prostředky bránit recidivě a škodám, které z ní pro bezpečnost komunity vyplývají.
- 3) Na principu rozvoje dovedností, jehož cílem je, aby pachatel získal dovednosti a rozvinul své schopnosti chovat se jako produktivní a odpovědný občan. Nejde tedy jen o potlačení asociálního chování a poskytnutí péče či léčby.
- 4) Na principu rovnováhy, kdy je věnována stejná pozornost komunitě, oběti i pachateli. Všechny tyto strany by měly mít ze styku se systémem justice nad mládeží prospěch.

⁸ Srov. ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přel. L. Hasmanová a L. Ouředníčková. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

⁹ *Handbook on Restorative Justice Programmes*. 1.vyd. New York: OSN, 2006. 103s. ISBN 10: 92-1-133754-2.

1.2 Justice nad mládeží ve vybraných státech EU

V následující kapitole nejprve rozčlením přístupy k trestní justici nad mládeží v rámci EU do tří skupin a následně přiblížím jurisdikci vybraných států. Soustředím se především na ty státy, jejichž systémy jsem měla možnost sama poznat - ať v rámci osobních kontaktů s představiteli dané země, nebo prostřednictvím nejrůznějších konferencí a setkání.

1.2.1 Modely soudnictví nad mládeží v Evropě ¹⁰

Junger-Tas¹¹ uvádí, že mezi anglo-saským přístupem k justici nad mládeží a přístupem ostatních států Evropské unie, zejména v jižní Evropě a východní a střední Evropě je značný rozdíl. Jednotlivé přístupy rozdělil do tří skupin :

- 1) Přístup orientovaný na spravedlnost (justice orientated)
 - zahrnuje anglicky mluvící země (vyjma Skotska), Nizozemí
 - obsahuje některé retributivní prvky
 - velký důraz na odpovědnost jednotlivce - trestnou činnost mladistvého chápe jako záležitost jeho volby a proto ho volá k odpovědnosti¹²
 - do praxe jsou aplikovány principy podle toho, co funguje, co se osvědčuje (good practice)
- 2) Přístup zaměřený na sociální péči (welfare orientated)
 - Německo, Francie, státy východní Evropy, Belgie
 - respekt k osobním právům dítěte
 - důraz na preventivní opatření - jednostranný zásah státu v podobě trestu nic nevyřeší

¹⁰ STEVENS, A., KESSLER, I., GLADSTONE B. *Review of Good Practice in Preventing Juvenile Crime in the EU*. 1. vyd. University of Kent, 2006. 140 s.
[cit. 15.4.2007] dostupné na: < <http://www.eucpn.org/pubdoc> >

¹¹ JUNGER-TAS, J. Trends in International Juvenile Justice. IN: *International Handbook of Juvenile Justice*. 1. vyd. Springer Netherlands, 2006. s. 505-532. ISBN 978-1-4020-4400-7.

¹² ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. s. 72. ISBN 80-86473-08-2.

- vězení je chápáno jako poslední možnost - soud má především sledovat nejlepší zájem dítěte
- 3) Přístup zvaný „spravedlivá odměna“ (just desserts)
- Skandinávské země, Skotsko
 - průsečík předchozích dvou systémů (ve Skandinávii neexistuje soudnictví pro mládež)
 - dává přednost principům ochrany před trestáním
 - využívá sociálních služeb (Finsko, Norsko - velké uplatnění mediace u mladistvých)
 - kriminalita byla dlouhá léta chápána jako sociální nemoc

Současná věková hranice trestní odpovědnosti ve vybraných státech EU			
Země	Věk snížené trestní odpovědnosti (trestní právo mladistvých)	Věk trestní odpovědnosti (trestní právo pro dospělé může /musí být aplikováno)	Zletilost
Rakousko	14	18/21	18
Belgie	16 ¹³ /18	16/18	18
Česká	15	18	18
Dánsko	15	15/18	18
Anglie/Wales	10/12/15 ¹⁴	18	18
Estonsko	14	18	18
Finsko	15	15/18	18
Francie	10 ¹⁵ /13	18	18
Německo	14	18/21	18
Řecko	8 ¹⁶ /13	18/21	18

¹³ Soud pro mládež může u pachatele staršího 16 let rozhodnout, že opatření, která lze podle zákona pro mládež uložit, již vzhledem k osobě pachatele nejsou dostačující - pak je mladistvý předán soudu pro dospělé.

¹⁴ Od 15 let je možné uložit trest vězení.

¹⁵ Možné uložit pouze výchovné sankce (včetně detenční ochranné výchovy).

¹⁶ Pouze za výjimečných okolností.

Maďarsko	14	18	18
Irsko	7/15	18	18
Itálie	14	18/21	18
Lotyšsko	14	18	18
Litva	14 ¹⁷ /16	14/16	18
Nizozemí	12	18/21	18
Polsko	13	15/17/18	18
Portugalsko	12 ¹⁸ /16	16/21	18
Skotsko	8/16	16/21	18
Slovensko	14	18	18
Slovinsko	14 ¹⁹ /16	18	18
Španělsko	14	18/21	18
Švédsko	15	15/18	18

Jak dodává Schelleová²⁰, v těch zemích, kde je počátek trestní odpovědnosti nastaven nízko, je příslušnou právní normou vytvořen prostor pro rozhodování a výchovné působení specializovaných sociálních pracovníků, pedagogů, psychologů apod., tj. existuje možnost, aby se trestní odpovědnost posuzovala individuálně vzhledem k případu a osobě jednotlivce.

V některých státech EU se rozmáhá trend zastříti ostrou dělicí čáru mezi soudnictvím nad mládeží a soudnictvím nad dospělými.²¹ Např. v souladu s nedávnými změnami v španělském trestním právu, spadají nyní všichni mladí dospělí pod jurisdikci soudnictví nad mládeží. To samé je prakticky aplikováno od roku 2001 v *Rakousku*²² a

¹⁷ Pouze u závažných trestných činů.

¹⁸ Nejde o trestní odpovědnost v pravém slova smyslu, ale možnost aplikace zákona o soudnictví nad mládeží.

¹⁹ Pouze u závažných trestných činů.

²⁰ SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. s. 53. ISBN 80-86432-82-3.

²¹ BISHOP, D. *Juvenile Offenders in the Adult Criminal Justice System. Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: The University of Chicago Press, č. 27, s. 81-168, ISSN 01923234.

²² BRUCKMÜLLER, K. *Country report Austria*, 2001, [cit. 8.2.2006], dostupné na: http://www.esc-eurocrim.org/files/juvenile_justice_Austria.doc

Litvě. Ač je hranice dospělé trestní odpovědnosti v *Belgii* stejná jako v ostatních státech EU - tedy 18 let, je možné za určitých podmínek aplikovat opatření pro mladistvé až do dosažení 20 let. V *Řecku* představil zákon v roce 2002 možnost ukládat opatření pro mladistvé až do věku 21 let. V *Německu* je před soudy pro mládež projednáváno stále více mladých dospělých (v roce 2001 jich bylo 65%). Tento postup je možný u těch mladých dospělých, kteří odpovídají kategorii mladistvých z hlediska stupně svého rozvoje a také charakterem spáchaného činu. V *České republice* se kategorie mladých dospělých neuplatňuje, neboť tento pojem neprošel v návrhu zákona legislativním procesem²³.

Také v otázce, zda zakládat speciální soudy pro mládež, není Evropa jednotná. V *Rakousku* byl system speciálních soudů pro mládež opuštěn v roce 2003 a tyto byly vtěleny zpět do systému obecných soudů. Ve *Finsku*, obdobně jako v dalších skandinávských státech, neexistuje systém soudnictví pro mládež, ale osoby mladší 15 let jsou slyšeny před Sociálním výborem (Welfare Board). V *Polsku* hrají ústřední roli v trestním řízení nad mládeží rodinné soudy a jejich soudci. Policie v případech mladistvých nemá žádnou možnost volné úvahy a je povinna hlásit veškeré prohřešky mladistvých soudcům rodinných soudů. *Česká republika* zvolila kompromisní řešení soudů pro mládež, které de facto představují specializovaní soudci pro mládež, kteří jsou však součástí obecných soudů.

²³ Srov. § 33 písm. b) trestního zákona – Při výměře trestu se jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých...

1.2.2 Justice nad mládeží ve Francii, Španělsku, Německu, Velké Británii a Slovensku

Francie²⁴

Specializované soudy pro mládež vznikly ve Francii již v roce 1945. Současně s těmito soudy vznikla i instituce, která má na starosti soudní ochranu mladistvých - **Protection judiciaire de la jeunesse- PJJ**. Její pravomoc a okruh působnosti bychom mohli přirovnat k činnosti české PMS. PJJ dohlíží na přípravu rozhodnutí o případném potrestání, zajišťuje výkon rozhodnutí a následnou kontrolu. PJJ tak má na starosti téměř všechna opatření výchovné ale i trestní povahy.

Ve francouzské legislativě²⁵ nenajdeme **hranici trestní odpovědnosti** u mladistvých. Kritériem pro posouzení, zda bude jedinec stíhán, je jeho duševní a mravní vyspělost a také charakter trestné činnosti. Nicméně má se za to, že děti mladší 8 let nejsou schopny pochopit, že porušily zákon. Současně platí, že děti mladší 13 let nemohou být obviněny z trestného činu, bez ohledu na jeho závažnost. Nicméně dětem starším 10 let mohou být ukládány výchovné sankce.

Sankce zákon dělí na výchovné a trestní, přičemž stanoví, že sankce výchovné mají vždy přednost a použití trestních sankcí je omezeno pouze na případy, kdy výchovné sankce nejsou efektivní vzhledem k osobě pachatele.

Krátkodobá opatření:

Krátkodobá opatření výchovné povahy

- *opatření dohledu* - obviněný zůstává se svou rodinou, život na svobodě je monitorován, dohled končí dosažením zletilosti popř. uplynutím stanovené lhůty
- *umístění do výchovného zařízení* - např. dětský domov, výchovný ústav, léčebné zařízení. Toto umístění může být součástí podmínek v rámci podmíněného odsouzení nebo rozhodnutí o dohledu
- *náhrada škody* - měla by vést obviněného k převzetí odpovědnosti za spáchaný čin

²⁴ [cit. 13.7.2007], dostupné na: http://best.spj.cz/dokumenty/analysis_ENGLISH_from_French.doc

²⁵ WYVEKENS, A. *The French Juvenile Justice System- ESC Working Group on Juvenile Justice* [cit. 13.7.2007], dostupné na: < http://www.esc-eurocrim.org/files/french_juvenile_justice.doc >

Krátkodobé opatření trestní povahy

- *soudní dohled* - pro obviněné mezi 13 - 18 lety, obviněnému jsou současně stanoveny přiměřené povinnosti a omezení. Je ukládán tehdy, jestliže výchovné opatření dohledu není dostatečné. Pro případ, že dohled resp. povinnosti a omezení nejsou respektovány, může být na návrh PPJ dohled přeměněn na odnětí svobody
- *krátkodobé odnětí svobody* - je vyloučeno u mladistvých mladších 13 let. Délka odnětí svobody závisí na věku obviněného a povaze spáchaného činu

Dlouhodobější opatření: Tato opatření jsou již zaznamenávána do rejstříku trestů - do doby nabytí zletilosti a v některých případech i déle.

Výchovná opatření

- *napomenutí* - jde o varování mladistvému, které uděluje soudce pro mládež ve speciálním neveřejném zasedání v případech, kdy není nutné uložit jiné opatření
- *svoboda pod dohledem* - obnáší dohled nad mladistvým po určenou dobu, aby se tak předešlo recidivě
- *výchovný ústav*
- *náhrada škody*
- *odklad výkonu výchovného opatření* - odklad max. na 1 rok. Po této době se posoudí, zda bude opatření vykonáno, či ne

Výchovné sankce

Byly zavedeny zákonem z 9.9.2002 a představují jistý mezistupeň mezi výchovnými opatřeními a trestními sankcemi. Umožňují reagovat na delikvenci i mladistvých starších 10 let, pakliže je užití výchovných opatření nedostatečné vzhledem k osobě obviněného popř. okolnostem případu.

Mezi výchovné sankce řadíme: *zabavení věci, zákaz styku s obětí popř. spoluobviněným, zákaz vstupu a pobytu na místě spáchaného trestného činu, náhrada škody a účast na některé z forem vzdělávacích programů.*

Trestní sankce

Trestní sankce je možné uložit, jestliže je mladistvý starší 13 let a je přihlédnuto na okolnosti případu a osobu obviněného. Některé z nich mohou být kombinovány s výchovnými opatřeními jako např.

- *upuštění od potrestání* - mladistvý je uznán vinným, ale vzhledem k vývoji jeho osobnosti není uloženo žádné potrestání
- *pokuta* - povinnost uhradit určitou finanční částku, která putuje státu (s možností částečného nebo úplného odkladu trestu)
- *občanská výchova* - za cíl si klade vštípit mladistvým zásady tolerance a respektu k lidské důstojnosti
- *obecně prospěšné práce* - jde o bezplatnou činnost, alternativu k trestu odnětí svobody, vykonávanou k prospěchu komunity nebo neziskových organizací
- *probace* (prosté podmíněné odsouzení) - odnětí svobody není vykonáno, pakliže mladistvý nespáchá v následujících 5 letech žádný další trestný čin
- *probace spolu s obecně prospěšnými pracemi* - obviněný musí odpracovat OPP nebo mu trest bude přeměněn v trest nepodmíněný
- *probace se zkušební dobou* - obsahuje jak zákazy, tak povinnosti, z nichž některé jsou výchovné povahy. Roli probátora mají opět pracovníci PJJ. Od roku 2002 může být tato trestní sankce kombinována s ústavní výchovou nebo jinými výchovnými opatřeními
- *vězení*

Zákon umožňuje vyřešit trestní věc i bez soudního rozsudku a to některým z **odklonů**. Jde o možnost *podmíněného zastavení trestního stíhání, mediaci s možností mimosoudního narovnání, napomenutí s povinností uhradit vzniklou škodu* nebo *podmíněné zastavení stíhání s podmínkou obsahující povinnost absolvovat některý z sociálních výcviků, léčení* apod. Pakliže tato rozhodnutí státního zástupce nevedou ke kýženému výsledku, tj. mladistvý povinnosti porušuje nebo se dopouští další trestné činnosti, je v trestním stíhání pokračováno a věc je předána soudu.

Španělsko²⁶

Také právní úprava týkající se justice nad mládeží doznala v posledním desetiletí ve Španělsku značných změn. Tou nejvýraznější je účinnost zákona č. 5/2000, který reguluje **trestní odpovědnost mladistvých**. Podle tohoto zákona nejsou děti mladší 13 let trestně odpovědní, ale je možné jim uložit ochranná opatření, ovšem na základě civilně-právní úpravy. Od 14 do 17 let jsou opatření ukládána podle zákona o mladistvých²⁷. Pro věk od 18 do 20 let je možné uložit některá opatření jako u mladistvých, nicméně postupuje se již podle trestního zákona.

Přehled ukládaných opatření²⁸:

- *vězení* - pouze u obzvláště závažných případů, kde bylo použito násilí vůči osobě. Typy omezení svobody jsou odstupňovány.
 - *uzavřené vězení* - pobyt ve vězení by měl mladistvého naučit odpovědnému chování ve společnosti.
 - *polozavřené vězení* - vzdělávacích aktivity se konají v rámci věznice, ale je možné zúčastnit se některých aktivit i mimo věznici, popř. být propuštěn na víkend mimo vězení.
 - *otevřené vězení* - mladistvý může docházet za vzděláním i za prací mimo věznici.
 - *vězení s terapií* - pro klienty s problémy s mentálním zdravím a dále pro klienty závislé na návykových látkách.
- *ambulantní léčení* - možné uložit samostatně, ale i vedle jiného opatření. Užívá se u obviněných s mentálními problémy popř. závislých na návykových látkách. V případě, že toto opatření nesplní svůj účel, resp. je porušováno, může soud nařídit jiné opatření.

²⁶ [cit. 13.7.2007]. dostupné na: < http://best.spj.cz/dokumenty/analysis_ENGLISH_from_Spanish.doc >

²⁷ Zákon č. 5/2000 - Basic Law

²⁸ ALBEROLA, C., MOLINA, E. Report of the Spanish Juvenile Justice System. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Dordrecht: Springer Netherland, 2004, roč. 11, č. 1, s. 51-76. ISSN 0928-1371.

- *pobyt v denním stacionáři* - mladiství by měl v rámci pobytu získat více sociálních dovedností.
- *víkendové domácí vězení* - povinnost zůstat od pátečního večera do nedělní noci doma a nevycházet. Jediné výjimky (možnost vycházek) stanoví soudce.
- *dohled* - během zkušební doby, kterou stanoví soudce, je mladistvý povinen podrobit se dohledu a plnit uložené povinnosti jako např. *pravidelné návštěvy vzdělávacího centra, účast na vzdělávacích, kulturních, pracovních programech, programech sexuální výchovy, pravidel silničního provozu, zákaz pobytu na určitých místech, zákaz opustit domov, povinnost bydlet na určitém místě* a další povinnosti, které uzná soudce za vhodné.
- *život s určitou osobou nebo v komunitě* - jde o povinnost žít v prostředí, které zaručuje pozitivní socializaci a má rodinný charakter.
- *obecně prospěšné práce* - mohou být uloženy pouze se souhlasem mladistvého, max. 200 hodin.
- *povinnost účasti na programu sociálního vzdělávání*
- *napomenutí* - obsahuje důraznou výzvu k neopakování obdobného chování.
- *zákaz řízení motocyklu* - pakliže byl trestný čin spáchán v dopravě popř. za užití motorového prostředku.

Výkon jednotlivých opatření zajišťuje **Vězeňská služba** (Measure Enforcement Service), pod kterou spadá i **Probační služba** a dále **Vzdělávací centra pro mladistvé**. Kromě toho existuje ještě několik **mediačních týmů**, které zajišťují zprostředkování mezi obviněným a poškozeným.

Většinu opatření - s výjimkou vězení, je možné uložit již v přípravném řízení státním zástupcem. V případech menší závažnosti, zejména tehdy uhradí-li obviněný škodu popř. uzavře s poškozeným narovnání, je možné stíhání zcela zastavit.

Německo²⁹

Hranice trestní odpovědnosti je v Německu nastavena na 14 let. Trestní právo pro mladistvé se obligatorně užije u mladistvých do 18 let, nicméně zákon zmiňuje také skupinu mladých dospělých, což jsou osoby do 21 let. Vůči pachateli z řad mladých dospělých se použijí ustanovení trestního práva pro mladistvé, pakliže odpovídá této kategorii z hlediska stupně svého rozvoje, nebo pokud se dopustí méně závažného trestného činu za okolností charakteristických pro trestné činy mladistvých.

Zákon rozděluje možné sankce na výchovná opatření, kázeňská opatření a trest odnětí svobody. Podstatná část případů je zastavena státním zastupitelstvím bez nebo se souhlasem soudu nebo samotným soudem pro mládež, aniž je v hlavním líčení uložena sankce.

Přehled ukládaných opatření³⁰:

Výchovná opatření

- *výchovné povinnosti* - např. účast na kurzech sociálních dovedností, zaměstnání, úsilí o provedení mediace mezi pachatelem a obětí, povinnost podrobit se určitým formám výchovné pomoci
- *umístění v obytném zařízení s náhradní péčí sociálních pracovníků*

Kázeňská opatření

- *výstraha*
- *náhrada způsobené újmy*
- *omluva poškozenému*
- *zaplacení peněžité pokuty*
- *obecně prospěšné práce*
- *detence 1-4 týdny*

²⁹ DÜNKEL, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. Greifswald University [cit. 16.6.2007], dostupné na :
< http://www.esc-eurocrim.org/files/juvjusticegermany_betw_welfar_justice.doc>

³⁰ JEHLÉ, J. M. *Trestní justice v Německu*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. 88 str. ISBN 80-7338-053-6.

Trest odnětí svobody

Délka trestu je 6 měsíců až 10 let. Trest je ukládán až v případě, že sklon mladistvého k páčání trestné činnosti naznačuje, že výchovná či kázeňská opatření nepostačí k nápravě pachatele nebo jestliže to vyžaduje závažnost spáchaného činu. Trest odnětí svobody může být *podmíněně odložen*. Zákon též umožňuje zvláštní postup a to tehdy, není-li při vynášení rozsudku zřejmé, zda by měl být uložen trest odnětí svobody či ne. V tomto případě je mladistvý pouze uznán vinným a rozhodnutí o trestu je odloženo. Obligatorně je nad pachatelem stanoven *dohled probačního úředníka*. Dohled pak může skončit úspěšně popř. je odklad výkonu trestu zrušen a trest je nařízen.

Velká Británie³¹

Hlavními prameny trestního práva nad mládeží ve Velké Británii je **Children Act** z roku 1989 a již několikrát novelizovaný **Criminal Justice Act**. Podle těchto zákonů lze postihovat již mladistvé od **věkové hranice 10 let**. Trest odnětí svobody lze však uložit od hranice 12 let a to za zcela výjimečných okolností. Mladistvé soudí specializované **Soudy mládeže** a výkon alternativních trestů má na starosti **Národní probační služba - National Probation Service³²** (dále jen NPS). NPS je obdobným orgánem jako PMS v České republice, kromě mladistvých má na starosti i dospělé. Podíl klientů NPS ve věku 16-20 let tvoří téměř čtvrtinu.

Mladistvým je možné uložit tyto tresty³³:

- *vězení*
- *Suspended Sentence Supervision Order* - podmíněný trest odnětí svobody s dohledem
- *Supervision Order* - probační dohled pro mladistvé, lze uložit až na 3 roky

³¹ ŽATECKÁ, E. Národní probační služba ve Velké Británii. *Trestní právo*. Praha: 2007. roč. XII., č. 05/2007, s. 28-33. ISSN 1211-2860.

³² [cit. 10.8.2007], dostupné na < <http://www.homeoffice.gov.uk> >

³³ BAILEY, S. What works with young offenders, in *Exchange of experience and good practices for the development of a probation service*, Sofia: British Council, 2003. s. 70-76. ISBN 954-91239-7-9.

- *Detention and Training Order* - pro mladistvé od 12 do 17 let, lze uložit až na 2 roky, přičemž vězení může trvat maximálně 1 rok a poté následuje pobyt na svobodě pod dohledem
- *Community Rehabilitation Order* - v podstatě probační dohled, v rámci tohoto příkazu lze na osobě starší 16 let požadovat např. pobyt v probačním hostelu, návštěva probačního centra, protialkoholní léčba apod.
- *Community Punishment Order* - obecně prospěšné práce až 240 hodin pro starší 16 let
- *Community Punishment and Rehabilitation Order* - kombinace dohledu a OPP
- *Drug Treatment and Testiny Order* - pro uživatele drog starších 16 let
- *Money Payment Supervision Order* - peněžitý trest, který může být nahrazen odpracováním OPP
- *Curfew Order* - zákaz vycházení z domu - domácí vězení - pro pachatele od 10 let
- další typy trestů a opatření: *parenting, child safety, local child curfew, reparation, action plans* - do opatření jsou více zapojeni rodiče, součástí je i odškodnění oběti, s klientem jsou vytvářeny akční plány změny jeho života, je možné mu v určitý čas zakázat vycházet z domova popř. uložit další omezení
- velkou roli v rámci dohledů, ale i u jiných trestů hrají *probační programy*

Slovensko

Také Slovensko je státem, který v posledních letech prodělal v oblasti trestní justice nad mládeží obrovský skok. Ten nejvýraznější je pak přijetí nového Trestního zákona č. 300/2005 Zbierky zákonov. Účinnost tohoto zákona je od 1.1.2006. Za mladistvého je považována osoba od 14 do 18 let, nicméně u čtrnáctiletých se vždy posuzuje úroveň jejich rozumové a mravní vyspělosti, která je podmínkou pro jejich **trestní odpovědnost**. Mladistvému je možno uložit ochranné nebo výchovné opatření, popř. trest. Přehled opatření:

Ochranná výchova - do 18 (19) roku věku, výjimečně možno uložit osobě starší 12 let

Výchovná opatření

- *výchovné povinnosti a omezení* - např. podrobit se probačnímu dohledu, bydlet společně s rodiči, usilovat o vyrovnání s poškozeným, nahradit dle svých sil škodu, vykonat společensky prospěšnou činnost, podrobit se léčeni škodlivé závislosti, podrobit se programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství,
- *napomenutí s výstrahou* - může uložit soud i státní zástupce, upozorní na protiprávnost činu a možnost uložení sankce

Tresty

- *trest povinné práce*
- *trest zákazu činnosti*
- *vyhoštění*
- *peněžitý trest* - ten je současně možné podmíněně odložit
- *trest odnětí svobody* - výměra 2-7 let (výj. až 15 let), tento trest je možné podmíněně odložit za současného uložení probačního dohledu

Zákon umožňuje, aby bylo trestní stíhání zastaveno jak na úrovni soudu, tak státního zastupitelství. Současně nabízí možnost upustit od potrestání za současného uložení např. výchovných povinností nebo jiného opatření.

Výkon probačního dohledu a trestu povinné práce je svěřen do rukou Probační a mediační službě. Jak vyplývá z jejich statistik, tak se tyto tresty v praxi uplatňují zcela minimálně.³⁴ Probační úředníci jsou na Slovensku zaměstnanci soudů, tvoří tedy samostatnou instituci.

³⁴ [cit. 20.6.2007], dostupné na: < <http://www.justice.gov.sk/wfn.aspx?pg=l62&htm=l6/l614.htm> >

2 Justice nad mládeží v ČR

2.1 Vývoj trestněprávní úpravy justice nad mládeží- trestní zákon č. 140/1961 Sb.³⁵

Právní úprava týkající se mladistvých a nezletilých pachatelů trestné činnosti byla do konce roku 2003 obsažena v několika právních předpisech. Jednalo se hlavně o trestní zákon a trestní řád, zákon o rodině a zákon o sociálně právní ochraně dětí.

Za mladistvého byla stejně jako dnes považována osoba po dovršení 15. roku věku až do dosažení zletilosti. Trestní zákon obsahoval zvláštní ustanovení týkající se trestání mladistvých. Platilo, že pokud tato část neobsahovala zvláštní ustanovení, užíla se na mladistvého ostatní ustanovení trestního zákona. U mladistvých se stejně jako dnes uplatňovala podpůrná role trestní represe. Účelem trestu³⁶ bylo vychovat mladistvého v řádného občana, a to se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož vychází³⁷.

Co se týká okruhu trestů, které bylo možné mladistvému uložit, byl tento výčet po dlouhá léta značně okleštěn. Mladistvému bylo možné uložit trest odnětí svobody (podmíněně či nepodmíněně), trest zákazu činnosti pouze tehdy, nebylo-li to na překážku přípravě na jeho budoucí povolání, propadnutí věci, vyhoštění a byl-li výdělečně činný - peněžitý trest.

Od roku 1996 bylo možné ukládat také trest obecně prospěšných prací. Horní hranice trestní sazby zde nebyla snižena, mladistvému tedy bylo možné uložit OPP až v rozsahu 400 hodin. Od roku 1998 byl zaveden do trestního zákona tzv. DOHLED. Bylo tak možné podmíněně upustit od potrestání za současného uložení dohledu, podmíněně odsoudit mladistvého s dohledem³⁸. V řízení proti mladistvému bylo též možné použít novelami trestního řádu č. 292/1993 Sb. a č. 152/1995 Sb. zavedené

³⁵ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Praha: Codex, 1997. 328 s. ISBN 80-85963-24-8.

³⁶ Srov. § 9 zákona č. 218/2003 Sb. – účel opatření

³⁷ Srov. KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné- Obecná část*. 3. přeprac. vyd. Brno: MU, 2002. 571 s. ISBN 80-210-2985-4.

³⁸ Srov. ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. s. 52-54. ISBN 80-7251-200-5.

instituty podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání.

Pro ukládání trestu odnětí svobody se u mladistvých trestní sazby odnětí svobody snižovaly na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesměla převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Výjimečně šlo uložit trest až na deset let³⁹.

I přesto, že trestní zákon obsahoval některé alternativní tresty pro mladistvé, jako např. obecně prospěšné práce či tresty spojené s dohledem, jejich výkon zajišťoval aparát soudu, obvykle vyšší soudní úřednice. Výkon těchto opatření se tak omezoval především na administrativní úkony, jako vyžádání výpisu RT, výpisu z evidence přestupků apod. Dne 14.7.2000 byl Parlamentem ČR přijat zákon číslo 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001⁴⁰. Přijetí tohoto zákona bylo nejen součástí reformy justice, kterou zahájil bývalý ministr spravedlnosti Otakar Motejl, ale současně završilo první období budování probace a mediace v Čechách. V souvislosti s reformními tendencemi v trestní justici, ale i usilováním o přibližování legislativy standardům zemí EU se stále naléhavěji objevovala potřeba vytvořit ucelený systém činností k využívání a efektivní realizaci alternativních trestů a odklonů v trestním řízení.

2.2 Zákon č. 218/2003 Sb. - o soudnictví ve věcech mládeže⁴¹

Dne 1.1.2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a to poté, co se prodral obtížnou cestou legislativního procesu, odolal mnohdy odmítavému postoji nejen zákonodárců, ale i odborné veřejnosti a přečkal mnohá okleštění od původního návrhu zákona⁴².

³⁹ SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Soudnictví nad mládeží v České republice, in *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*, Příručky ministerstva spravedlnosti České republiky. 1. vyd. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000, s. 197-319. ISBN 8090265618.

⁴⁰ HYKOVÁ, K. Probation and Mediation Service Czech Republic, in *Exchange of experience and good practices for the development of a probation service*. Sofia: British Council, 2003. s. 79-80. ISBN 954-91239-7-9.

⁴¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

⁴² Srov. SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. s. 42, ISBN 80-86432-82-3.

Zákon o soudnictví nad mládeží se vztahuje na dvě věkové skupiny mládeže:

- na děti mladší patnácti let⁴³,
- na mladistvé (pro účely tohoto zákona jsou to ti, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku)

2.2.1 Základní pojmosloví

Zákon č. 218 vymezuje ve svém § 2 základní pojmy, které jsou v zákoně užívány. Zákon v souvislosti s mladistvými neoperuje s pojmem trestný čin - tento je nahrazen pojmem **provinění**⁴⁴. Hovoříme tedy např. o provinění krádeže, provinění vraždy apod. Zákon se také pokusil nepoužívat pojem trest, užívá výraz **opatření**. Ukládáme tedy opatření obecně prospěšných prací, opatření odnětí svobody apod.

2.2.2 Trestní odpovědnost^{45 46}

Diferenciace odpovědnosti mladistvého je upravena podle jednotlivých věkových skupin. Počátek trestní odpovědnosti zůstal spojen s dovršením patnáctého roku věku, předpokládá se však, že u mladistvých bude předmětem pozornosti jejich duševní stav i z hlediska dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti⁴⁷. Zákon tedy nesnížil věkovou hranici trestní odpovědnosti.

Dítě, které v době spáchání činu nedovršilo patnáctý rok svého věku, proto není podle tohoto zákona trestně odpovědné. Proti takovému dítěti, které se dopustilo činu

⁴³ Podrobně KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006. s. 87-97, ISBN 80-7357-214-1.

⁴⁴ **Protiprávním činem** se ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb. rozumí provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Zatímco pojem provinění spojujeme s mladistvými, pojem čin jinak trestný s dětmi mladšími patnáct let, pojem trestný čin se do zákonné definice dostal v průběhu legislativního procesu, kdy byla navrhována třetí kategorie mládeže - tzv. mladí dospělí.

⁴⁵ Srov. § 5 zákona č. 218/2003 Sb.

⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s komentářem*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. s. 2-6, ISBN 80-7179-829-0.

⁴⁷ U mladistvých hovoříme o tzv. **relativní trestní odpovědnosti**. Mladistvý není trestně odpovědný, jestliže v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání - srov. § 5 odst. 1, § 55 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.

jinak trestného, lze však použít opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně, neboť i tyto činy vyžadují vhodnou reakci. Tato opatření uloží soud mládeže, nikoli však v trestním, ale v občanském soudním řízení. Takto je možné uložit **dohled probačního úředníka, zařadit dítě do programu ve středisku výchovné péče nebo uložit ochrannou výchovu.**

Zákon vychází především z toho, že mládež s ohledem na svá věková specifika vyžaduje v trestním procesu zvláštní způsob zacházení, a proto je třeba každou trestní věc mladistvého řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti trestného činu, osobnost dospívajícího, ale i potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy, přičemž ve vhodných případech je třeba využít alternativních způsobů řešení trestních věcí.

2.2.3 Obecná ustanovení zákona č. 218/2003 Sb.

Vzhledem k zákonu o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže byly vytvořeny speciální soudy mládeže s tím, že jejich funkci plní specializované senáty a samosoudci obecných soudů, přičemž u těch soudů, kde jich je více, byla vytvořena zvláštní oddělení soudu.

Právními následky provinění – **opatřeními**⁴⁸ – jsou podle zákona ochranná opatření, výchovná opatření, která mohou být využívána i při upuštění od potrestání, a trestní opatření. Zákon tedy nevyčleňuje ochranná opatření tak jako u dospělých na vedlejší kolej, ale zařazuje je plnohodnotně do struktury ukládaných opatření⁴⁹.

Účelem užití opatření⁵⁰ vůči mladistvým je především vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj, ochrana před škodlivými vlivy a dosažení toho, aby se zdrželi páchaní provinění. Účel užití opatření je tedy v zákoně č. 218/2003 Sb. definován zcela odlišně od účelu trestu, který bychom mohli použít u dospělého pachatele. U mladistvého je v souladu s koncepcí restorativní justice kladen důraz na budoucnost, na obnovení narušených sociálních vztahů, prioritní je předejít recidivě.

⁴⁸ Srov. § 10, odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

⁴⁹ V rámci trestního zákona hovoříme u dospělých o tzv. dualizmu trestů a ochranných opatření.

⁵⁰ Srov. § 9, odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

Účelem užitých opatření u mladistvých pachatelů tedy není trestání, odplata - tomu odpovídá jak užitá terminologie, tak struktura opatření.

V zákoně jsou zakotvena zvláštní ustanovení, která umožňují uložit mladistvému opatření kratšího trvání než tresty odnětí svobody u dospělých, je zajištěn jejich oddělený výkon a tím jsou mladiství ochráněni před škodlivým vlivem více narušených dospělých odsouzených a zároveň pro samotný výkon trestních opatření vytvořeny příznivější podmínky ve srovnání s těmi, které zákon stanoví pro dospělé.

Výkon ochranných opatření a výchovných opatření je zajišťován v systému justice, přičemž významnou funkci v tomto směru má Probační a mediační služba. Nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody bývá kromě toho doprovázeno širokou nabídkou integračních opatření a mladistvým vězňům bývá poskytnuto vzdělání a odborný výcvik, který jim napomáhá začlenit se znovu do společnosti⁵¹ (výchovná podpora a pomoc mladistvým ovšem nekončí jejich propuštěním na svobodu, nýbrž měla by být poskytována i po podmíněném propuštění či po skončení výkonu trestu).

2.2.4 Upuštění od uložení trestního opatření^{52 53}

Analogií k upuštění od potrestání dle § 24 trestního zákona, které je využitelné u dospělých, je u mladistvých pachatelů upuštění od uložení trestního opatření. Rozšíření možností uplatnění upuštění od potrestání vytváří podmínky pro aktivní působení blízkého sociálního okolí na mladistvého a pro specifické působení Probační a mediační služby. Předpokladem upuštění od potrestání je uznání viny mladistvého.

Soud může upustit od potrestání poté, co mladistvého uznal vinným proviněním menší nebezpečnosti pro společnost, jestliže k dosažení účelu zákona vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého není třeba uložit trestní opatření a lze mít za to, že už samotné projednání věci mělo na mladistvého dostatečný

⁵¹ Srov. BAJCURA, L. *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing s.r.o., 1999. ISBN 80-7169-555-6

⁵² Srov. § 11a násl. zákona č. 218/2003 Sb.

⁵³ JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 2004. s. 26-29. ISBN 80-7201-493-5.

výchovný účinek. Přitom by měl přihlédnout i k důsledkům činu, které postihly mladistvého, zvláště jsou-li pro něj tak zatěžující, že by uložení trestního opatření bylo zřejmě nepřiměřené. Dalším případem, kdy může soud odsuzující mladistvého upustit od potrestání, je situace, že jde o provinění menšího stupně nebezpečnosti pro společnost, mladistvý se dopustil činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů a přicházelo by jinak v úvahu uložení jen krátkodobého odnětí svobody nebo peněžitého trestního opatření. V neposlední řadě zavádí nový zákon možnost upuštění od potrestání v souvislosti s přijetím záruky za nápravu obviněného s přihlédnutím k výchovnému vlivu toho, kdo nabídku záruky předložil. V tomto případě bude muset soud přihlížet i k povaze spáchaného činu a osobě mladistvého, která bude muset zaručovat, že uložení trestního opatření není nutné. Upustí-li soud od uložení trestního opatření u mladistvého, může přenechat vyřízení věci a postižení mladistvého nebo uložení jiného vhodného opatření jeho zákonnému zástupci (rodině) nebo škole či jinému výchovnému zařízení, v němž žije, anebo dát mladistvému napomenutí. Přenechání postižení mladistvého může být velmi účinné zejména v případech drobnějších provinění, kde postižení zejména ze strany rodičů může být pro mladistvého citelnější a výchovnější, než uložení opatření ze strany soudu.

Dalšími možnostmi upuštění od potrestání jsou případy, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud má za to při uložení ochranného léčení podle trestního zákona, že toto zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, anebo situace, kdy soud použije vůči mladistvému jiné ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření. Tyto další případy upuštění od potrestání podstatně rozšiřují způsoby vyřízení věci ze strany soudu, kdy soud má široké možnosti zvolit nejvhodnější variantu řešení případu s přihlédnutím k povaze provinění i osobě pachatele.

Soud může také podmíněně upustit od uložení trestního opatření mladistvého za podmínek uvedených v § 11 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., jestliže považuje na rozdíl od upuštění od potrestání podle § 11 za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého. Tak tomu bude zejména v případě, kdy mladistvý vyžaduje z hlediska zajištění jeho dalšího řádného života dohled ze strany probačního úředníka nebo uložení

jiného ochranného nebo výchovného opatření, a přitom není jisté, zda při neúspěšnosti výkonu takového opatření nebude nutné mu uložit i trestní opatření⁵⁴.

2.2.5 Odklony⁵⁵

Zákon č. 218/2003 Sb. ponechává u mladistvých možnosti užít alternativní způsoby řešení trestních věcí dle trestního řádu tj. postupem dle § 307 TŘ- podmíněné zastavení trestního stíhání a § 309 TŘ- narovnání. Navíc do zákona zavádí nový odklon a to odstoupení od trestního stíhání dle § 70 ZSVM⁵⁶. Ustanovení § 68 ZSVM obsahuje obecné podmínky pro využití zvláštních způsobů řízení v řízení proti mladistvým⁵⁷:

- 1) podezření ze spáchání provinění se jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu zcela důvodným,
- 2) mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků provinění.

Podmíněné zastavení trestního stíhání⁵⁸

Podmíněné zastavení trestního stíhání je u mladistvých velmi často užívaný odklon od standardního trestního řízení. V praxi dopadá zejména na případy osob, které spáchaly méně závažné provinění, zároveň podnikly určité kroky k odčinění způsobené škody, projevíly lítost, k činu se doznaly a lze tak mít za to, že takový postup je v jejich případě dostatečný. Součástí přípravy podkladů pro postup dle § 307 TŘ je i urovnání konfliktního stavu spojeného s proviněním, tomuto je dána přednost před veřejným zájmem na potrestání resp. sankcionování pachatele. Určitou sankci lze spatřovat ve

⁵⁴ Srov. § 14 zákona č. 218/2003 Sb.

⁵⁵ Srov. ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. str. 52. ISBN 80-86473-08-2.

⁵⁶ Výčet tzv. odklonů v § 69 zákona č. 218/2003 Sb. není úplný. V rámci zkráceného řízení lze u mladistvého uplatnit rovněž podmíněné odložení podání návrhu na potrestání dle § 179g a 179h trestního řádu.

⁵⁷ ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*. Praha: 2005, roč. X. č. 5/2005. s. 16, ISSN 1211-2860.

⁵⁸ SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z., KRATOCHVÍL, V. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí*. 1. vyd. Praha: Institut pro vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. s. 403. Interní dokument MSP

stanovení zkušební doby a případných výchovných povinnostech a omezeních. Tento postup se tedy užije zejména tam, kde je potřeba po určitou dobu pachatele v běžném životě sledovat popř. poskytnout mu určitou pomoc a vedení. Předpokladem pro postup dle § 307 TŘ je tedy splnění následujících podmínek:

- a) jedná se o čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody jehož horní hranice nepřevyšuje pět let
- b) souhlas obviněného
- c) doznání obviněného
- d) úhrada vzniklé škody, popř. uzavření dohody nebo učinění jiných opatření k její úhradě
- e) dostatečnost takového rozhodnutí

V případě, že je o podmíněném zastavení trestního stíhání u mladistvého rozhodnuto (soudem popř. státním zástupcem), je mu zároveň stanovena zkušební doba v délce 6 měsíců až 2 léta. Shledá-li to OČTŘ důvodné, může pověřit PMS kontrolou plnění podmínek ve zkušební době. Velmi často je sledována otázka plnění závazků vůči poškozenému, ale jako povinnost může být stanovena i např. povinnost řádné školní docházky apod. Pro případ, že by mladistvý během zkušební doby nežil tzv. řádným životem tj. např. by opět pokračoval v páchání provinění popř. by neplnil povinnosti a porušoval stanovená omezení, je možné v podmíněně zastaveném trestním stíhání pokračovat. Tímto způsobem by bylo možné dovést takový případ např. až k odsuzujícímu rozsudku.

Narovnání⁵⁹

Také narovnání patří mezi procesně právní alternativy řešení trestních věcí odklonem⁶⁰. Jeho podstatou je dohoda mezi obviněným a poškozeným o vypořádání vzájemných vztahů, jejíž schválení je na rozdíl od podmíněného zastavení trestního

⁵⁹ Srov. § 309 zákona č. 141/1961 Sb.

⁶⁰ SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z., KRATOCHVÍL, V. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí*. 1. vyd. Praha: Institut pro vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. s. 406. Interní dokument MSp

stíhání spojeno u narovnání s procesními důsledky zastavení trestního stíhání. Pakliže toto rozhodnutí soudu popř. státního zástupce nabude právní moci, jde již o pravomocné rozhodnutí ve věci, které vyjma mimořádných opravných prostředků nelze zvrátit. U narovnání tedy není stanovena žádná zkušební doba. Předpoklady pro schválení narovnání jsou:

- a) jedná se o čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody jehož horní hranice nepřevyšuje pět let
- b) souhlas obviněného
- c) souhlas poškozeného
- d) prohlášení obviněného, že skutek pro který je stíhán, spáchal
- e) složení peněžní částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům
- f) úhrada vzniklé škody, popř. uzavření dohody nebo učinění jiných opatření k její úhradě popř. jiný způsob odčinění újmy vzniklé proviněním
- g) dostatečnost takového rozhodnutí

Je tedy patrné, že hlavními aktéry řešení projednávaného případu jsou poškozený a obviněný, neboť právě urovnání jejich konfliktu dostává za splnění zákonných podmínek přednost před zájmem společnosti na uložení sankce pachateli.

Odstoupení od trestního stíhání

Zcela novým odklonem, který lze navíc užít pouze a jedině u mladistvých, je odstoupení od trestního stíhání. Základním východiskem pro uplatnění této alternativní formy řešení trestné činnosti je důvodný předpoklad, že již bylo dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže a speciálně účelu řízení vedeného podle něho, případně, že bude dosaženo současně s rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání⁶¹. Předpokladem pro postup dle § 70 ZSVM - odstoupení od trestního stíhání je:

- a) jedná se o čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta

⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s komentářem*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. s. 630. ISBN 80-7179-829-0.

- b) chybějící veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého
- c) trestní stíhání není účelné
- d) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění
- e) přihlédne se ke stupni nebezpečnosti a osobě mladistvého⁶²

Je tedy patrné, že vyžadované podmínky se od předchozích dvou odklonů značně odlišují a odstoupení od trestního stíhání by tak bylo možné využít v řadě dalších případů mladistvých. Tento odklon patří mezi nejmírnější odklony, který navíc v sobě neobsahuje sankční prvek, tak jako u podmíněného zastavení trestního stíhání ve formě zkušební doby, ani povinnost uhradit částku na obecně prospěšné účely, tak jako u narovnání⁶³.

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání je odstoupení od trestního stíhání obdobně jako narovnání definitivním řešením trestní věci a zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté.

Ve svém § 70 odst. 3 zákon vypočítává případy, kdy by rozhodnutí o odstoupení trestního stíhání bylo velmi vhodné. Jde zejména o situaci, jestliže mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo zčásti nahrazena způsobená škoda a poškozený s takovým odškodněním souhlasil nebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat za dostatečné. Jde pouze o demonstrativní výčet, který ponechává soudu a státnímu zástupci dostatečný prostor k vlastní úvaze. Každé takové ustanovení je však velmi důležité pro vlastní motivaci mladistvého ke změně - tj. např. při dojednávání podmínek účasti na probačním programu lze mladistvého motivovat možností případného odklonu popř. upuštění od uložení trestního opatření.

V souvislosti s výše popsányi odklony se nabízí pro PMS ČR široké pole působnosti. Jak soud, tak státní zástupce⁶⁴ může využít spolupráce s Probační a

⁶² Mezi fakultativní podmínky pro odstoupení od trestního stíhání patří dle § 70 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb. např. výkon vhodného probačního programu, úhrada škody, vyslovení napomenutí s výstrahou.

⁶³ ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*. Praha: 2005, roč. X. č. 5/2005. s. 16. ISSN 1211-2860.

⁶⁴ Srov. Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 12/2003

mediační službou ve vhodných případech pro mimosoudní vyřízení věci. Tzn., že PMS fakticky obstará podklady pro soud nebo státního zástupce pro rozhodnutí o odklonu. Při přípravě podkladů může využít i mediaci⁶⁵.

2.3 Typy opatření

2.3.1 Výchovní opatření⁶⁶

Výchovními opatřeními ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb. jsou:

- dohled probačního úředníka
- probační program
- výchovní povinnosti
- výchovní omezení
- napomenutí s výstrahou.

Výchovní opatření ukládá soud a v přípravném řízení státní zástupce. Výchovní opatření lze se souhlasem mladistvých (z důvodu presumpce nevinny) používat již v průběhu trestního řízení před rozhodnutím soudu o vině⁶⁷. Uzná-li soud mladistvého vinným, může pak upustit od potrestání nebo podmíněně upustit od potrestání nebo uložit trestní či ochranné opatření⁶⁸. Není vyloučena ani možnost, aby bylo v souladu se zákonem uloženo i některé další výchovní opatření.

Je-li výchovní opatření ukládáno mladistvému v přípravném řízení, je nutné jej řádně poučit o podstatě a účelu výchovního opatření. Přihlíží se současně i ke stanovisku zákonného zástupce, nicméně jeho souhlas se obligatorně nevyžaduje. Soud resp. státní zástupce se před svým rozhodováním seznámí také se zprávami, které zpracovává PMS popř. OSPOD.

Výhodou možnosti ukládat výchovní opatření již v rámci přípravného řízení je

⁶⁵ HYKOVÁ, K. Trestní soudnictví nad mládeží a Probační a mediační služba, *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: JU ZSF, 2008, s. 92. ISBN 978-80-7394-064-5.

⁶⁶ Srov. § 15, odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.

⁶⁷ Srov. § 10 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb.

⁶⁸ Srov. § 25 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

zejména skutečnost, že s mladistvým se aktivně začíná pracovat ještě před samotným rozhodnutím soudu resp. státního zástupce. Je nesporné, že pro chápání a prožívání mladých lidí je doba trvání trestního řízení neúměrně dlouhá. Mnohdy mají pocit, že uplynulo-li od jejich posledního výsledku několik týdnů nebo dokonce měsíců, vše vlastně skončilo, utěšují se planou nadějí, že se na vše zapomnělo. Jaké je jejich překvapení, když jim po půlroce „klidu“ přijde předvolání k hlavnímu líčení. Je-li mladistvému výchovné opatření uloženo v přípravném řízení, má možnost soudu resp. státnímu zástupci prokázat, že to se svojí nápravou myslí opravdu vážně. V některých případech, kdy mladistvý podmínky výchovného opatření v přípravném řízení nedodrží, to může být naopak signál, že by ukládané opatření mělo být vybráno z trochu jiného „soudku“.

2.3.2 Jednotlivá výchovná opatření

V následující kapitole se budu věnovat zejména těm opatřením, jejichž výkon zajišťuje Probační a mediační služba.

Dohled probačního úředníka⁶⁹

Dohledem probačního úředníka se rozumí dlouhodobá práce s mladistvým, v rámci níž je povinen být v pravidelném kontaktu s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci konkrétního programu, jeho výkon a kontrola dodržování podmínek uložených soudem nebo vyplývajících ze zákona. Dohledem se rozumí rovněž pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj. Dohled by se tak neměl stát pouze záležitostí návštěv klienta v kancelářích PMS, ale měl by být vykonáván rovněž v místě bydliště klienta.

V rámci uloženého výchovného opatření probačního dohledu čeká klienta po písemném pozvání úvodní schůzka. Na ní jsou probrány základní povinnosti klienta

⁶⁹ Srov. § 16 zákona č. 218/2003 Sb.

v rámci dohledu, na druhé straně je rozhovor veden tak, aby klient získal k pracovníkovi PMS důvěru a byla tak možná další spolupráce. Pracovník s klientem hovoří o jeho životě, rodině, škole, zájmech, o možných příčinách trestné činnosti apod. Snaží se získat co nejvíce poznatků, které by umožnily sestavení plánu probačního dohledu⁷⁰. Do plánu je možné zahrnout jak frekvenci setkávání, tak i určité cíle (např. zlepšení prospěchu), pravidelné činnosti, které probační pracovník může kontrolovat (např. pomoc rodičům), ale i např. sepsání esejí na zadané téma a jiné. Smyslem probačního dohledu by mělo být pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Se sestaveným probačním plánem je klient seznámen, resp. na jeho sestavení se podílí. Poté následují vlastní setkávání, kontrola dohodnutého, spolupráce se školou, rodinou, dalšími institucemi. Probační pracovník podává pravidelně - minimálně jednou za půl roku soudu popř. státnímu zastupitelství zprávy z probačního dohledu. Na konci zkušební lhůty pak podává závěrečnou zprávu.

Probační program^{71 72}

Dalším výchovným opatřením je uložení probačního programu, jímž může být zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života.

Takový program musí být po projednání akreditační komisí schválen ministrem spravedlnosti a zapsán v **seznamu probačních programů**⁷³ vedeném Ministerstvem

⁷⁰ Trestní zákon užívá pro plán probačního dohledu také pojem probační program. Tímto způsobem dochází k zaměňování dvou zcela odlišných pojmů. Srov. § 26b odst. 1, písm. a) zákona č. 140/1961 Sb. v platném znění a §17 zákona č. 218/2003 Sb.

⁷¹ Srov. § 17 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

⁷² HYKOVÁ, K., JÍCHOVÁ, D. První zkušenosti s probačními programy na jihu Čech, *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba ČR., 2006, roč. 14, č. 2/2006. s. 19. ISSN 1213-9297.

⁷³ Seznam akreditovaných probačních programů je k nahlédnutí na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti. [online] dostupné na: www.justice.cz

spravedlnosti. V prosinci 2004 byl vytvořen první seznam akreditovaných programů, vedle akreditací byl současně připravován dotační systém, přičemž dotaci mohl získat pouze ten subjekt, který získal **akreditaci**. Cílem je vytvořit fungující systém probačních programů, který by byl charakterizován dostatečnou nabídkou programů, jejím širokým spektrem, současně i zajištěním finančních prostředků pro probační programy tak, aby mohl být naplněn záměr zákonodárce, tedy vytvořit možnosti pro uplatnění alternativních výchovných opatření ve vztahu k mladistvým.

Smyslem probačního programu je totiž působit na mladistvého tak, aby se vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem. Součástí takového programu zpravidla má být i vytvoření vhodného sociálního zázemí mladistvého a urovnání vzájemných vztahů mezi ním a osobou poškozenou proviněním. Byla-li proviněním způsobena škoda, zpravidla má být mladistvému uloženo, aby ji podle svých sil nahradil. Probační program vykonává mladistvý pod dohledem probačního úředníka.

Jednotlivé probační programy se od sebe odlišují jak svou náplní, tak zaměřením, ale také okruhem klientů, pro které jsou určeny. Aby bylo dosaženo určité jednotné koncepce v rámci celé ČR, byly některé probační programy označeny jako **celostátní - tzv. národní**. Cílem národních programů je, aby byly dostupné v rámci celé republiky tj. pro klienta z jakéhokoliv střediska PMS. Dalšími programy jsou pak programy **místní tzv. regionální**. Ty by měly obsáhnout specifickou potřebu v konkrétním soudním okrese. V současnosti existují tři celostátní programy:

1) Učební programy- mladiství⁷⁴

⁷⁴ Probační program pochází ze **Švýcarska**, kde je realizován v kantonu Curych již od roku 1999. První výsledky tohoto programu v zahraničí ukázaly, že účinně snižuje riziko recidivy u mladistvých klientů, kteří tento program zdárně absolvovali. Mezi **hlavní cíle** tohoto národního probačního programu patří snížit riziko opakování trestné činnosti u mladistvých, učít mladistvé pachatele novým strategiím chování a vést je k odpovědnosti za své chování.

Program je určen **pro mladistvé klienty ve věku 15 - 18 let, kteří opakovaně páchají provinění**. Do programu může být zařazen i prvopachatel po celkovém posouzení případu. V rámci programu pracují ve skupinách po 8 až 10 mladistvých. Vytipování klientů musí s programem souhlasit. Každou skupinu mladistvých vedou dva lektori, kteří jsou odborníci z oblasti sociálních služeb v místě realizace projektu. Jednotliví lektori byli vybráni, jak z řad interních pracovníků PMS ČR, tak i z řad externích specialistů. Externisté byli vybíráni na základě výběrového řízení. V pilotní části projektu byli lektori speciálně vyškoleni a zařazeni do pravidelných supervizních setkání pod vedením zkušených pracovníků z kantonu Curych.

2) Romský mentor⁷⁵

3) Právo pro každého⁷⁶

Tyto programy získaly akreditaci Ministerstva spravedlnosti a v současnosti dochází k jejich postupnému rozšiřování po celé republice.

Výchovné povinnosti⁷⁷

Jako výchovnou povinnost lze mladistvému uložit zejména, aby ve stanovené době, najednou nebo ve splátkách, zaplatil peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve volném čase obecně prospěšnou činnost určitého druhu, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následků provinění, usiloval o vyrovnání s poškozeným apod. Vykonání obecně prospěšné činnosti určitého druhu smí být mladistvému uloženo jen tak, aby nenarušilo jeho školní docházku nebo výkon povolání či zaměstnání na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem.

⁷⁵ Pilotáž programu Romský mentor, která proběhla ve středních a jižních Čechách, byla realizována od 1. února 2004 Sdružením pro probaci a mediaci v justici ve spolupráci s jejich partnerem občanským sdružením Atinganoi a Probační a mediační službou ČR. Při pilotáži projektu byly využity zkušenosti Dánské probační služby, která spolupracuje s romskými mentory od roku 2000.

Mezi **hlavní cíle** programu patří **snížit sociální vyloučení klientů PMS ČR hlásící se k romské menšině a zvýšit úspěšnost vykonat alternativní trest**. Cílovou skupinu tvoří klienti PMS - příslušníci romské menšiny, kterým byl uložen alternativní trest. Jedná se o tzv. problémové klienty, kteří povinnosti vyplývající z výkonu uloženého trestu nevykonávají nebo vykonávají s obtížemi. Mentorem se může stát příslušník romské menšiny starší osmnácti let, který má minimálně 5 let čistý trestní rejstřík a absolvuje rekvalifikační vzdělávací kurz (zajišťuje SPJ), který je zaměřen zejména na trestní právo (alternativní tresty), komunikaci a sociální síť. Mentor za svou práci obdrží symbolickou částku Kč 1.000,- v případě, že má v 1 měsíci odpracovaných 10 hodin. Jednou měsíčně se konají supervize, kde dochází k předání informací mezi probačním úředníkem a mentorem o konkrétních klientech.

⁷⁶ Posledním národním probačním programem je program Právo pro každý den, který se v současné době začal realizovat i v rámci jihočeského soudního kraje. První kolo probačního programu bylo realizováno organizací Partners Czech ve spolupráci s PMS ČR a některými neziskovými organizacemi. V současnosti tento probační program realizuje ICOS o.s. a Arkáda o.s. Tento program klientům nabízí **rozvoj sociálních dovedností a zvyšuje jejich právní povědomí**. Schůzky se obvykle konají jednou týdně nebo jednou za 14 dní po 3-4 hodinách. V rámci programu byla použita cvičebnice a vznikly další metodické materiály. Cílovou skupinu tvoří **klienti PMS ČR ve věku 15 - 18 let, kteří jsou prvopachatelé méně závažných provinění**. K účasti je nutný souhlas klienta.

⁷⁷ Srov. § 18 zákona č. 218/2003 Sb.

*Výchovná omezení*⁷⁸

Výchovným omezením lze mladistvému zakázat zejména, aby po stanovenou dobu, nejvýše však tří let, navštěvoval určité podniky, stýkal se s určitými osobami, nosil nebo přechovával předměty, které mu mohou dát podnět nebo příležitost k páčání dalších provinění, požíval návykové látky nebo účastnil se hazardních her, dále přikázat, aby se zdržoval pouze na určitém místě apod. Při výkonu výchovných povinností a omezení je mladistvý povinen podrobit se sledování těchto opatření úředníkem Probační a mediační služby.

*Napomenutí s výstrahou*⁷⁹

Napomenutím s výstrahou soudce a v přípravném řízení státního zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

Výchovná opatření je možné se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, ukládat také již v průběhu trestního řízení. Takové uložené a splněné výchovné opatření nemá sice bezprostřední vliv na průběh dalšího trestního řízení (nedochází zde k zastavení nebo přerušování trestního stíhání), ale projeví se samozřejmě v jeho postupu při použití některého odklonu, upuštění od potrestání nebo při uložení trestního opatření.

2.3.3 Ochranná opatření⁸⁰

Mezi ochranná opatření patří **ochranné léčení, zabránění věci a ochranná výchova**. I přesto, že zákon č. 218/2003 Sb. dává v souvislosti s ochrannými opatřeními Probační a mediační službě řadu pravomocí (např. právo podat návrh na propuštění z ochranné výchovy, návrh na podmíněné umístění mimo výchovné zařízení, prodloužení nebo změnu ochranné výchovy, v praxi probačních úředníků se tyto činnosti objevují jen zřídka.

⁷⁸ Srov. § 19 zákona č. 218/2003 Sb.

⁷⁹ Srov. § 20 zákona č. 218/2003 Sb.

⁸⁰ Srov. § 21 a násl. zákona č. 218/2003 Sb.

2.3.4 Trestní opatření⁸¹

Podstatnou změnou, kterou přináší zákon č. 218/2003 Sb. v oblasti ukládání trestních opatření je rozšíření alternativ k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody. Trestní sazby obecně prospěšných prací, peněžního opatření, zákazu činnosti i vyhoštění se snižují na polovinu, přičemž jsou stanovena maxima horní hranice a tam, kde je to důvodné, i dolní hranice trestní sazby. Za spáchané provinění může soud mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- obecně prospěšné práce
- peněžní opatření
- propadnutí věci
- zákaz činnosti
- vyhoštění na dobu určitou
- odnětí svobody⁸², které může být i podmíněně odloženo, a to případně za současného uložení dohledu.

2.3.5 Jednotlivá trestní opatření

Obecně prospěšné práce (OPP)⁸³

Výkon trestu OPP u dospělých a trestního opatření OPP u mladistvých zaujímá významný díl práce PMS. U mladistvých by PMS měla být činná v souvislosti s tímto opatřením již v přípravném řízení, neboť soud je podle zákona č. 218/2003 Sb. povinen zjistit stanovisko mladistvého k případnému uložení tohoto opatření. Zjištěním tohoto stanoviska může soud pověřit právě PMS. Samotné opatření OPP může být soudem uloženo v rozsahu 50-200 hodin, přičemž nevykoná-li mladistvý tyto práce, jsou mu každé 2 nevykonané hodiny OPP přeměněny v 1 den odnětí svobody⁸⁴.

⁸¹ Srov. § 24 a násl. zákona č. 218/2003 Sb.

⁸² Srov. CHODURA, B. Statistické údaje o mladistvých odsouzených ve věznici Opava. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 1/2006. s. 10-11. ISSN 1213-9297.

⁸³ Srov. § 26 odst.1 zákona č. 218/2003 Sb., §§ 45, 45a zákona č. 140/1961 Sb.

⁸⁴ Srov. BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní*

PMS zajišťuje výkon tohoto opatření tzn. shání možnou práci, odsouzené po dohodě s nimi na jednotlivá pracoviště umisťuje, ve spolupráci s těmito organizacemi a obcemi kontroluje výkon OPP a současně podává soudu zprávy.⁸⁵

Podmíněné odsouzení (probační dohled)⁸⁶

Trestní sazby **odnětí svobody** se u mladistvých podle zákona snižují na polovinu, přičemž jsou stanovena maxima dolní a horní hranice trestu odnětí svobody. Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je v této škále opatření posledním prostředkem postihu⁸⁷. Rozšíření možnosti snížení výměry odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby zákonem stanovené dává soudu větší možnost zohlednit konkrétní situaci mladistvého.

Při podmíněném odsouzení mladistvého nebo jeho podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až tři léta. Dohled nad odsouzeným mladistvým vykonává probační úředník. Probační úředník je mladistvému nápomocen při zajišťování příslušných léčebných, psychoterapeutických a dalších programů, bydlení, pracovních příležitostí apod. Přitom podporuje výchovu a vzdělávání mladistvého a důvěrně spolupůsobí s osobou oprávněnou k výchově a se zákonným zástupcem. Při výkonu probační činnosti má právo na přístup k mladistvému do obydlí. Pomoc a poradenství mladistvému probační úředník realizuje zejména v rámci přípravy a uplatňování individuálně pro něho připraveného probačního plánu.

2.3.6 Způsob ukládání jednotlivých opatření

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabízí, jak bylo výše popsáno, velmi širokou nabídku opatření a možných postupů v průběhu řízení proti mladistvému.

právo. Praha: 2006, roč. XI., č. 5/2006. s. 16-18. ISSN 1211-2860.

⁸⁵ MOTTLOVÁ, J. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005, roč. 13, č. 1/2005. s. 19. ISSN 1213-9297.

⁸⁶ Srov. § 33 zákona č. 218/2003 Sb.

⁸⁷ Srov. GRAHAM, J. Prevence násilí mládeže. In *Materiály z konference v Noordwijku 1997*. 1. vyd. Praha: IKSP, 1997, s. 130-149. ISBN 80-86008-45-2.

Zákon je postaven na myšlence monismu trestněprávních sankcí, tzn., že zákon staví do jedné roviny jak trestní a výchovná, tak i ochranná opatření.

Celý systém opatření uplatnitelný v trestních věcech mladistvých je nastaven tak, aby při vhodném užití umožňoval potřebnou diferenciaci řešení jednotlivých případů a vytvářel podmínky pro práci a ovlivňování mladistvého v průběhu celého řízení⁸⁸. Již v průběhu přípravného řízení resp. před rozhodnutím soudu ve věci lze se souhlasem mladistvého uložit vhodná výchovná opatření. Úspěšný výkon takto uloženého výchovného opatření může mít za následek upuštění od uložení trestního opatření popř. se k této skutečnosti přihlédne jako k polehčující okolnosti⁸⁹.

Obecně lze konstatovat, že ze strany státních zástupců i soudu existuje snaha, aby do hlavního líčení postoupily jen skutečně ty nejzávažnější případy. Toho lze docílit mimo jiné např. pomocí odklonů tj. podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání popř. odstoupení od trestního stíhání. Také v souvislosti se zvláštními způsoby řízení je umožněno uložit současně některá z výchovných opatření. Smysl to bude mít zejména v případech podmíněného zastavení trestního stíhání, kde současně běží mladistvému zkušební doba a hrozba možnosti pokračování v jeho trestním stíhání může sloužit jako dostatečná motivace pro zdárný výkon výchovného opatření.

Pakliže se věc dostane až do hlavního líčení, kde je rozhodnuto o vině, lze u mladistvého upustit od uložení trestního opatření popř. podmíněně upustit od uložení trestního opatření. Také v těchto případech může být uloženo vhodné výchovné opatření popř. ochranné opatření. Právě plnění zmíněných výchovných popř. ochranných opatření pak je vodítkem pro rozhodnutí soudu, zda se mladistvý ve zkušební době osvědčil či ne. Do doby osvědčení tu existuje reálná šance, že bude mladistvému uloženo některé z trestních opatření.

Jestliže je soudem pro mládež ukládáno některé trestní opatření, je možné vedle toho uložit mladistvému současně i některé výchovné opatření. Např. vedle obecně prospěšných prací je možné uložit výchovnou povinnost usilovat o vyrovnaní

⁸⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s komentářem*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. s. 84. ISBN 80-7179-829-0.

⁸⁹ Srov. § 25 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

s poškozeným, popř. vedle odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu s dohledem je se souhlasem mladistvého⁹⁰ možno uložit probační program apod. Zákon tak umožňuje nepřeborné množství variant uložených opatření, lze uložit i několik opatření vedle sebe. Platí ovšem ustanovení § 15 odst. 1, kde se praví, že výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně uložené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.

2.4 Další okruhy práce PMS ČR s mladistvými

2.4.1 Parole⁹¹

Parole znamená průběh přípravy a rozhodování soudu o podmíněném propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody za současného uložení dohledu. Parole je založena na individuální práci probačního úředníka s odsouzenými ve věznicí před podmíněným propuštěním a následné probaci po propuštění⁹². S odsouzeným je navázána spolupráce na základě podnětu jím podaného. V průběhu spolupráce, jejíž doba by neměla být kratší než tři měsíce, je ve spolupráci s Vězeňskou službou mapována rodinná a sociální anamnéza odsouzeného. Cílem je zjištění rizikovosti klienta ve vztahu k recidivě. V rámci podmíněného propuštění je mladistvému stanovena zkušební doba na jeden rok až pět let (v porovnání s dospělými, kde může činit až sedm let). Mladistvého lze z výkonu trestního opatření odnětí svobody propustit i dříve než po odpykání poloviny trestu. Zákon říká, že mladistvý může být na návrh státního zástupce popř. ředitele věznice propuštěn v podstatě kdykoliv před uplynutím této lhůty. Právě pro tyto případy je velmi vhodné ustanovit nad mladistvým dohled

⁹⁰ Souhlas mladistvého se u ukládání probačního programu vyžaduje vždy tj. nejen v rámci přípravného řízení.

⁹¹Srov. PETRAS, M. Jak pokračuje projekt Parole. *České vězeňství. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 2/2006, s. 5. ISSN 1213-9297.*

⁹²Srov. VENCL, M. ŠPINKOVÁ, P. Parole v praxi. *České vězeňství. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 6/2006, s. 23. ISSN 1213-9297.*

probačního úředníka. V rámci podmíněného propuštění lze mladistvému uložit také kterékoliv výchovné opatření.⁹³

2.4.2 Vazba mladistvého

O každém vzetí mladistvého do vazby by mělo být informováno příslušné středisko Probační a mediační služby. To, že vazba (tj. omezení mladistvého na svobodě před pravomocným rozhodnutím o vině) je výjimečný zajišťovací institut, a že mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li dosáhnout jejího účelu jinak, není sporu. Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou povinny zkoumat pro případ, že je u mladistvého shledán důvod vazby, zda nelze výkon vazby nahradit jiným opatřením.⁹⁴ Nebudu se obšírněji zabývat ani vazebními důvody, ani délkou vazby u mladistvého, zmíním pouze možnosti, jak lze vazbu nahradit. Vazbu lze nahradit zárukou, dohledem, slibem, jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby popř. peněžitou zárukou. V souladu s cílem mé dizertační práce se zaměřím na náhradu vazby dohledem probačního úředníka. Dohledem probačního úředníka nad obviněným se rozumí především povinnost mladistvého dostavovat se ve stanovených lhůtách k probačnímu úředníkovi, změnit místo pobytu jen s jeho souhlasem a podrobit se dalšímu omezení stanoveným ve výroku rozhodnutí o vazbě, která směřují k tomu, aby se nedopustil trestné činnosti a nemařil průběh řízení ve věcech mládeže. Ke konkretizaci podmínek dohledu lze analogicky využít i ustanovení §§ 26a a 26b trestního zákona.

⁹³ Srov. §2 písm. e) - přiměřená omezení a přiměřené povinnosti ve smyslu trestního zákona nahrazují výchovná opatření.

⁹⁴ PAROULKOVÁ, V. Vazba mladistvého podle zákona č. 218/2003 Sb. *Trestní právo*, Praha: 2004, roč. IX. č. 6/2004. ISSN 1211-2860.

2.4.3 Zprávy pro orgány činné v trestním řízení

Orgány činné podle zákona č. 218/2003 Sb. mohou uložit OSPOD, ale také PMS, **zjištění poměrů mladistvého** a dále vypracování **zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého**. Účinnost zákona č. 218/2003 Sb. provázely nejasnosti ohledně toho, jak se liší zprávy podávané OSPOD - tedy kurátory pro mládež, od zpráv PMS. V současnosti si tyto nejasnosti většina středisek PMS s kurátory ujasnila, existuje také metodický pokyn, jak postupovat.

Zprávy mohou obsahovat např. postoj mladistvého k projednávanému provinění a jeho ochotu nahradit způsobenou škodu. Mladistvému je ze strany PMS předávána nabídka mediace - tedy možnost mimosoudního zprostředkování.

2.4.4 Mediace⁹⁵

Zákon č. 218/2003 Sb. zvýrazňuje **práva poškozeného** v řízení proti mladistvému. Orgány činné v trestním řízení mají např. povinnost vyrozumět poškozeného o každém podnětu mladistvého k náhradě škody. Takovým podnětem je i ochota mladistvého zúčastnit se mediace.⁹⁶

V rámci mediačního jednání se sejde u jednoho stolu obviněný, poškozený a třetí nezúčastněná osoba tzv. **mediátor** (v tomto případě pracovník Probační a mediační služby). Mediátor jednání řídí, musí však zůstat v neutrální pozici tzn. nesmí stranit jen jedné ze stran. Mediátor také nenavrhuje řešení. Strany si sami určí priority jednání - obvykle vysvětlení příčin trestního jednání, omluva, hledání možného řešení.

Mediace je dobrovolná, s účastí na ní musí obě strany souhlasit. Po ukončení mediace (může to představovat i několik schůzek) sepíše mediátor **Zprávu o výsledku mediace**. Ve zprávě se nepopisuje průběh mediace, ale především výsledek tj. zda strany konfliktu došly k nějaké dohodě či ne. Pakliže obviněný s poškozeným uzavřou

⁹⁵ HYKOVÁ, K. Trestní soudnictví nad mládeží a Probační a mediační služba, *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: JU ZSF, 2008, s. 91. ISBN 978-80-7394-064-5.

⁹⁶ Podnět k mediaci může vzejít i od státního zástupce popř. soudce. OČTŘ buď podle §4 odst. 7 zákona č. 256/2000 Sb. vydají výslovný pokyn k mediaci, nebo ve smyslu § 4 odst. 9 zákona č. 256/2000 Sb. vyrozumí PMS ČR o věci vhodné k mediaci.

např. dohodu o náhradě škody nebo o odčinění následků provinění, může vzít soudce popř. státní zástupce tuto dohodu v potaz při svém rozhodování o alternativním postupu (**možnost podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání**) popř. alternativní sankci. Mediace je ovšem přípustná i v rámci vykonávacího řízení.⁹⁷ Ochota obviněného uhradit vzniklou škodu je velmi často jediným motivem pro poškozeného, proč se s obviněným v rámci přípravného řízení setkat. V této fázi často u poškozených převládají pocity vzteku, touha po „spravedlivé“ odplatě. Mediace by se měla zaměřit na komplexní řešení problému způsobeného trestným činem, v našich podmínkách se však v oblasti trestní justice zaměřuje spíše na oblast náhrady škody.

⁹⁷ Zahraniční zkušenosti s možnostmi mediace ve vězení popisuje HÁLA, J. Programy narovnání v podmínkách výkonu trestu, *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 4/2006. str. 12-13. ISSN 1213-9297.

VÝZKUMNÁ ČÁST

3 Předvýzkum

3.1 Oblast výzkumu

Nejen v České republice, ale napříč celou Evropou lze v průběhu 90. let pozorovat v oblasti sankční politiky uplatňované vůči mladistvým posun ve prospěch opatření nespojených s odnětím svobody. Tento trend byl však oslaben skutečností, že tehdejší trestně-právní úprava nedokázala nabídnout adekvátní alternativu za trest odnětí svobody. Řada mladistvých poté, co byli podmíněně odsouzeni, nedokázala unést absenci jakéhokoliv výchovného působení ze strany trestní justice - tj. kontroly, dohledu a pomoci po vynesení odsuzujícího rozsudku. To, že u nich bylo upuštěno od potrestání popř. byl vysloven trest podmíněný bez jakýchkoliv uložených povinností či omezení, mohlo být v očích mladistvých posuzováno jako jejich výhra nad spravedlností. Podrobněji byla trestně-právní úprava týkající se mladistvých popsána v předchozích kapitolách. Ve své práci jsem se zaměřila na otázky, jaké změny přinesl vznik Probační a mediační služby pro práci s mladistvými a zejména jaký obrat nastal po vynětí trestněprávní úpravy týkající se mladistvých do zvláštního zákona - tj. zákona o soudnictví ve věcech mládeže⁹⁸.

3.2 Cíl a metodika předvýzkumu

Cílem kvalitativního předvýzkumu bylo vytvoření hypotéz vlastního výzkumu. V rámci kvalitativního předvýzkumu jsem použila především metodu **zúčastněného pozorování**. V úvodu výzkumu jsem využila toho, že jako zaměstnanec Probační a mediační služby - specialista na mladistvé jsem měla možnost ztotožnit se se studovaným prostředím natolik, že tento stupeň ztotožnění lze kvalifikovat jako úroveň **úplného participanta**. V rámci svého povolání jsem mohla nejen sama prožívat zavádění nového zákona do praxe, ale také činit rozhovory s kolegy, popř. nahlížet do

⁹⁸ Zákon č. 218/2003 Sb.

interních statistik apod. Zúčastněné pozorování jsem realizovala jako zaměstnanec Probační a mediační služby ČR- krajské středisko České Budějovice. Vzhledem k tomu, že toto středisko funguje současně jako metodické vedení pro ostatní soudní okresy PMS ČR Jihočeského soudního kraje, měla jsem možnost být pravidelně ve styku se všemi zástupci ostatních soudních okresů PMS ČR Jihočeského soudního kraje. Předmětem pozorování bylo chování osob, jejich postoje k problematice soudnictví nad mládeží, situace středisek PMS ČR, celková atmosféra apod. Pozorování jsem prováděla formou skrytého pozorování, tzn., že pozorované subjekty nevěděly, že jsou pozorovány.

Další použitou metodou byly **neformální rozhovory** s malým souborem respondentů bez nároku na statistickou reprezentativnost. Analýza dat byla provedena vyhodnocením jednotlivých rozhovorů aplikací metod kvalitativní analýzy, zejména obsahové analýzy. Poznatky jsem zaznamenávala formou **terénních poznámek**, které jsem posléze třídila a přepisovala do PC.

3.3 Výsledky předvýzkumu

Výsledkem provedeného kvalitativního předvýzkumu bylo vytvoření těchto hypotéz:

H1: Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje nejsou rozdíly.

H2: Probační a mediační služba v rámci Jihočeského soudního kraje má objektivní překážky pro výkon některých výchovných a trestních opatření.

H3: Multitými jsou užitečný nástroj na poli soudnictví ve věcech mládeže.

3.4 Diskuze k výsledkům předvýzkumu

Cílem využití vybraných metod kvalitativního předvýzkumu bylo co nejefektivněji obsáhnout rozdílnou praxi a postupy na poli soudnictví ve věcech mládeže v rámci jednotlivých soudních okresů Jihočeského soudního kraje.

V rámci tohoto předvýzkumu jsem jednotlivé údaje zaznamenávala formou terénních poznámek a následně jsem využila obsahovou analýzu, která je pokládána za

jednoduchý a nejdostupnější způsob interpretace a vyhodnocení dat. V průběhu analýzy jsem se zaměřila především na četnost jednotlivých vybraných prvků (slov, výrazů, poznámek, témat...) Na tomto základě jsem stanovila, co je pro PMS ČR v kontextu zákona o soudnictví nad mládeží významné a co by bylo vhodné zkoumat.

4 Výzkum – výčet cílů a použitých metod

4.1 Cíl práce a hypotézy

4.1.1 Hlavní cíle práce a hlavní hypotézy

- **Hlavním cílem C1** je dokázat, že metodické materiály PMS ČR pro práci s mladistvými jsou vyhovující, a že jsou pracovníky PMS ČR v rámci Jihočeského soudního kraje respektovány.
- **Hlavní hypotéza H1** zní: *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje nejsou rozdíly.*

- **Hlavním cílem C2** je zjistit jaká je struktura činností Probační a mediační služby v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti soudnictví ve věcech mládeže a dokázat, že příčinou malého počtu ukládaných nově implementovaných opatření u mladistvých jsou špatné podmínky pro jejich výkon na straně PMS ČR.
- **Hlavní hypotéza H2** zní: *Probační a mediační služba v rámci Jihočeského soudního kraje má objektivní překážky pro výkon některých výchovných a trestních opatření.*

- **Hlavním cílem C3** je dokázat, jak důležitá je efektivní spolupráce mezi institucemi na poli soudnictví ve věcech mládeže prostřednictvím multitymů.
- **Hlavní hypotéza H3** zní: *Multitymy jsou užitečný nástroj na poli soudnictví ve věcech mládeže.*

4.1.2 Dílčí cíle práce a pracovní hypotézy

Dosažení hlavního cíle práce C1 bylo rozděleno na formulované pracovní

hypotézy **H1a**: *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti způsobu zahájení práce s případem mladistvého, evidencí případu nejsou rozdíly.*

H1b *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti zprávy před rozhodnutím soudu popř. státního zástupce nejsou rozdíly.*

H1c *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti dohledových institutů nejsou rozdíly.*

H1d *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti obecně prospěšných prací nejsou rozdíly.*

4.1.3 Postup prací, struktura výzkumu

Výzkumná práce byla započata v roce 2003, tedy v roce, kdy vstoupil v platnost zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Bylo jasné, že situace v trestní justici se nezmění ze dne na den. Bylo tedy potřeba rozvrhnout výzkum tak, aby vlastní zkoumání uplatnění nových institutů bylo podrobně sledováno až s určitým odstupem od účinnosti zákona.

2003- přípravné práce, počátek práce na teoretické části

2003-2005- předvýzkum

2004-2007- sběr statistických dat, dokumentů

2005-2007- vytváření vzorku a vedení rozhovorů

2007- vyhodnocení, sumarizace, analýza dat

4.2 Metodika práce

K dosažení výše popsaných cílů práce bylo nutné zvolit vhodnou metodologii. Bylo třeba nalézt nástroje, které by sloužily nejen k deskripci jevové části skutečnosti, ale umožnily přiblížení k podstatě problému. Velkou inspirací se pro mne staly výzkumy vedené pod hlavičkou Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Tato instituce již vypracovala řadu výzkumů a studií právě v souvislosti se změnou

legislativy v oblasti trestní justice (např. výzkum institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, výzkum obecně prospěšných prací, výzkum krátkodobých trestů apod.)⁹⁹. Po prostudování metodik těchto výzkumů jsem dospěla k závěru, že v oblasti výzkumu transformace trestního zákonodárství se nemohu spokojit s kvantitativními metodami výzkumu, ale chci-li se pokusit o pochopení složité reality, o porozumění danému problému a nechci-li se spokojit s číselným vyjádřením např. množství uložených opatření - chci-li odkrýt význam sdělovaných informací, je nutné využít **metodologii kvalitativního výzkumu**. Při sestavování metodologie kvalitativního výzkumu jsem se řídila především publikacemi Prof. Dosmána - Jak se vyrábí sociologická znalost¹⁰⁰ a Doc. Hendla - Kvalitativní výzkum¹⁰¹.

S ohledem na cíl práce jsem v oblasti kvalitativního výzkumu zvolila **metodologii evaluačního výzkumu**. Předmětem¹⁰² evaluace je sociální intervence - v mém případě činnost PMS ČR na poli soudnictví ve věcech mládeže. Evaluační výzkum je zaměřen spíše na praktické aspekty, např. míru implementace, než na teoretické stránky. Cílem evaluačního výzkumu je přispět k řešení praktického problému a uskutečnění změny. V závěru práce zhodnotím, jak byl tento cíl naplněn.

Z jednotlivých zástupců evaluačních výzkumů jsem použila metodiku **responzivní evaluace**, která patří do čtvrté generace evaluačních modelů. Tato evaluace sestává obdobně jako u diskrepančního modelu ze srovnání ideálu s pozorovanou hodnotou. Kritéria tohoto hodnocení se definují teprve v průběhu studie pomocí očekávání a kritérií účastníků programu (v mém případě probačních pracovníků).

Responzivní model evaluace není určen nějakými fázemi, protože pozorování, analýza a hodnocení se provádějí od začátku evaluace až do jejího konce. V průběhu výzkumu jsem použila především metodu rozhovorů (interview). Zvolila jsem jednak postup **rozhovoru pomocí návodu a strukturovaného rozhovoru s otevřenými**

⁹⁹ Srov. Publikace IKSP. [online] dostupné na: <<http://www.ok.cz/iksp/publikace.html>> [cit. 15.7.2007]

¹⁰⁰ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2005. 365 s. ISBN 80-246-0139-7.

¹⁰¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

¹⁰² Srov. tamtéž s. 289

otázkami. Nedílnou metodou byla také **analýza dokumentů** - jak platných právních předpisů, které dále zmiňuji, tak analýza metodických materiálů PMS ČR, pravomocných rozhodnutí soudu a státního zastupitelství apod. Detailněji postup výzkumu popisují v jednotlivých kapitolách. Jako doplňkovou metodu jsem užila metodu **analýzy dat**, především analýzu statistik, která sice nespadá do rámce ryze kvalitativního výzkumu, ale jako doplňková je připuštěna.

4.2.1 Výběr vzorku

Výzkum se zaměřuje na Probační a mediační službu v rámci Jihočeského soudního kraje. Jak zmiňuje Disman ve své publikaci:¹⁰³ „V kvalitativním výzkumu výzkumník neví, kolik jedinců bude interviewovat. Pokračuje, dokud nesáhl teoretické saturace, tj. až nová informace nevede k dalším změnám, tehdy můžeme říci, že výzkum je teoreticky nasycen.“

Do svého výzkumu jsem v konečné fázi zapojila **všechny pracovníky Probační a mediační služby Jihočeského soudního kraje, jejichž počet čítá 27 osob.** Každá z těchto osob, i přesto, že někteří s mladistvými pracují více a někteří méně, měli k předmětnému výzkumu co dodat, co doplnit. Pracovníci jsou zaměstnanci celkem osmi středisek PMS ČR Jihočeského soudního kraje a pracují na pozicích úředníků a asistentů PMS ČR.

V rámci výzkumu bylo nutné zohlednit také **etickou stránku sběru dat**, zejména pakliže respondenti zmiňovali některé negativní zkušenosti s např. OČTŘ, OSPOD apod. Byli ochotni o těchto zkušenostech hovořit, nicméně bylo nutné přislíbit, že v rámci výzkumné zprávy budou informace zobecněny, tj. nebudou publikována konkrétní jména.

¹⁰³ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 300. ISBN 80-246-0139-7.

5 Opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS a jejich metodologie - procedury sběru dat a analýza dat

5.1 Opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS ČR a jejich metodologie - cíle, metody, hypotézy

Výzkum byl prováděn v letech 2006-2007 po dvou letech účinnosti nového zákona a zároveň po vzniku metodických materiálů Probační a mediační služby ČR. Metodické materiály vznikly na základě činnosti pracovní skupiny „Mladiství“, prošly připomínkovým řízením v rámci celé PMS ČR, byly schváleny Radou¹⁰⁴ pro probaci a mediaci, jsou vnímány jako vzor práce s mladistvými a jejich dodržování je sledováno.

- **Hlavním cílem C1** je dokázat, že metodické materiály PMS ČR pro práci s mladistvými jsou vyhovující, a že jsou pracovníky PMS ČR v rámci Jihočeského soudního kraje respektovány.
- **Hlavní hypotéza H1** zní: *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje nejsou rozdíly.*

Dosažení hlavního cíle práce C1 bylo rozděleno na formulované **pracovní hypotézy**:

- **H1a** *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti způsobu zahájení práce s případem mladistvého a evidencí případu nejsou rozdíly.*
- **H1b** *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti zpráv před rozhodnutím soudu popř. státního zástupce nejsou rozdíly.*
- **H1c** *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti dohledových institutů nejsou rozdíly.*

¹⁰⁴ Rada pro probaci a mediaci je poradní orgán ministra spravedlnosti. Členy Rady jmenuje ministr spravedlnosti ze soudců, státních zástupců, úředníků PMS a dalších odborníků.

- **H1d** *Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti obecně prospěšných prací nejsou rozdíly.*

Metody výzkumu

V rámci výzkumu byla porovnána stávající praxe PMS ČR v Jihočeském soudním kraji s platnou metodikou PMS ČR. Tj. byla použita **metoda analýzy dokumentů** (platné právní předpisy, interní metodické materiály PMS ČR) a dále **strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami**, výzkum byl také doplněn **statistickými údaji**. Z rozhovorů byly činěny poznámky, tyto byly dále zpracovány a průběžně analyzovány. Jeden rozhovor trval cca 1 hodinu, přičemž se v několika případech stalo, že z některého rozhovoru vyplynulo nové téma. Respondenti tak byli v několika případech dodatečně dotazováni na konkrétní doplňující otázky. Analýza obsahuje i citace z těchto rozhovorů. Na základě výsledků výzkumu lze formulovat náměty na zvýšení uplatňování metodických postupů resp. jejich změnu.

5.2 Zahájení činnosti PMS ČR v případě mladistvého

- **Hypotéza H1a** „*Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti způsobu zahájení práce s případem mladistvého, evidencí případu nejsou rozdíly*“ **byla potvrzena.**

5.2.1 Výsledky analýzy dokumentů

Analyzovány byly závazné metodiky PMS ČR pro práci s mladistvými a zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže .

Zahájení činnosti PMS ČR v případě mladistvého dle metodik PMS ČR je postaven na tom, že dle § 60 zákona č. 218/2003 Sb. je Policie ČR povinna bez zbytečného odkladu informovat PMS o zahájení trestního stíhání mladistvého. Fakticky by se tak místně příslušnému středisku PMS měla dostat do rukou všechna usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvých. Dalším krokem je dle metodik vlastní úsudek probačního pracovníka o tom, zda do případu vstoupí či ne. Toto rozhodnutí se musí

opírat o profesionální pohled na případ, je nutné posoudit okolnosti případu a osobu mladistvého. V případě vstupu PMS do případu je nutné založit probační spis (PM), zaevidování v elektronickém rejstříku a vyžádat si pověření OČTŘ. Toto pověření nemusí mít písemnou formu, jako dostatečná se jeví písemná informace PMS státnímu zástupci.

5.2.2 Výsledky statistické analýzy

Tabulka 1 Statistická analýza kriminality v Jihočeském soudním kraji tj. počet spáchaných skutků, počet stíhaných osob za dané období na území kraje

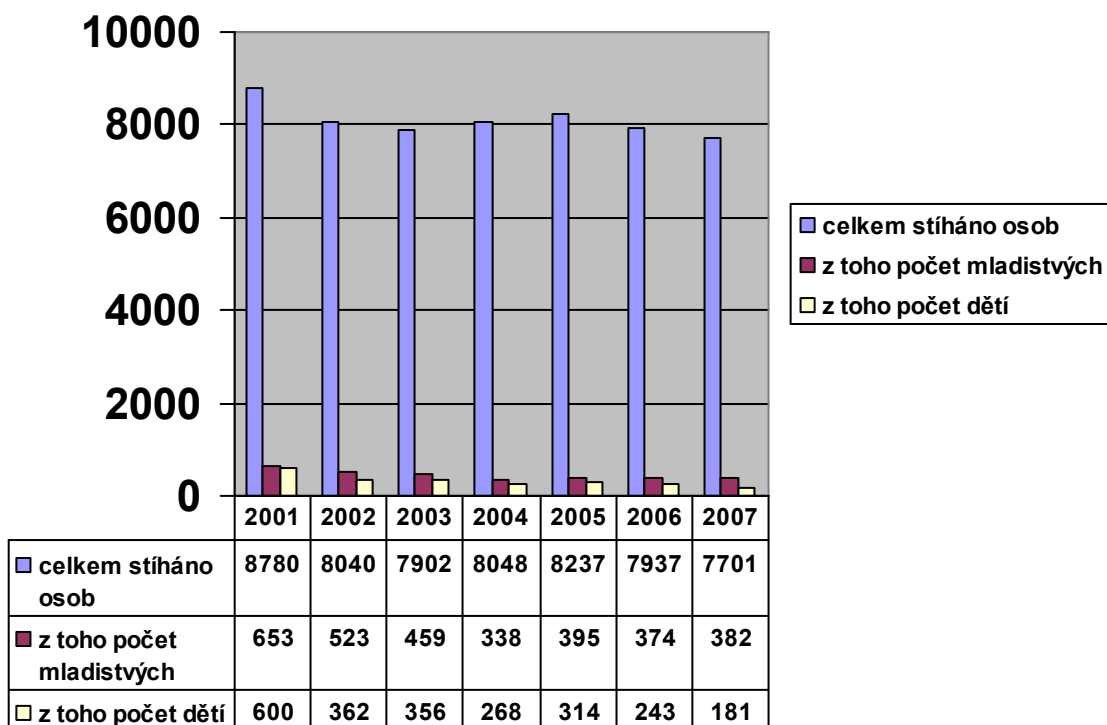
ROK	celkem spáchanó skutků ¹⁰⁵	absolutní četnost	z toho počet spáchaný mladist.	relativní četnost	z toho počet spáchaný dětmi	relativní četnost	celkem stíháno osob	absolutní četnost	z toho stíháno mladistvých	relativní četnost	z toho děti	relativní četnost
2001	18.198	100%	853	4,7%	538	3%	8.780	100%	653	7,4%	600	6,8%
2002	17.467	100%	693	4%	326	1,9%	8.040	100%	523	6,5%	362	4,5%
2003	17.198	100%	558	3,2%	286	1,7%	7.902	100%	459	5,8%	356	4,5%
2004	17.769	100%	436	2,5%	224	1,3%	8.048	100%	338	4,2%	268	3,3%
2005	17.966	100%	471	2,6%	284	1,6%	8.237	100%	395	4,8%	314	3,8%
2006	17.377	100%	430	2,5%	260	1,5%	7.937	100%	374	4,7%	243	3%
2007	17.071	100%	493	2,9%	203	1,2%	8.280	100%	420	5%	201	2,4%

zdroj: Oficiální statistiky Ministerstva vnitra ČR¹⁰⁶

¹⁰⁵ Kategorie evidovaných skutků může být z laického hlediska mírně zkreslující z důvodu, kdy je jednomu pachateli prokázáno více skutků. Proto je zde uváděn i počet stíhaných osob, v rámci policejních evidencí by se v ročních výkazech neměla jedna a táž stíhaná či vyšetřovaná osoba vyskytovat vícekrát.

¹⁰⁶ [online] dostupné na:
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2001/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2001/index.html)
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2002/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2002/index.html)

Graf 1 Porovnání celkového počtu stíhaných osob, z toho počet mladistvých a počet dětí za dané období na území kraje

zdroj: Oficiální statistiky Ministerstva vnitra ČR¹⁰⁷

[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2003/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2003/index.html)
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2004/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2004/index.html)
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2005/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2005/index.html)
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2006/index.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2006/index.html)
[//www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2007/12_02vusc.xls](http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2007/12_02vusc.xls) [cit. 20.3.2008]

¹⁰⁷ Cit. poznámka 100

Tabulka 2 Statistická analýza počtu evidovaných případů (tj. počet klientů) u Probační a mediační služby ČR v Jihočeském soudním kraji tj. podíl mladistvých a dětí na celkovém počtu evidovaných případů

ROK	nově evidované případy PMS	absolutní četnost	z toho počet mladistvých	relativní četnost	z toho počet dětí	relativní četnost
2001	871	100%	150	17,2%	0	0%
2002	1970	100%	173	8,8%	0	0%
2003	1993	100%	184	9,2%	0	0%
2004	2208	100%	338	15,3%	15	0,7%
2005	2206	100%	310	14%	81	3,7%
2006	1977	100%	266	13,5%	64	3,2%
2007	2279	100%	428	18,8%	80	3,5%

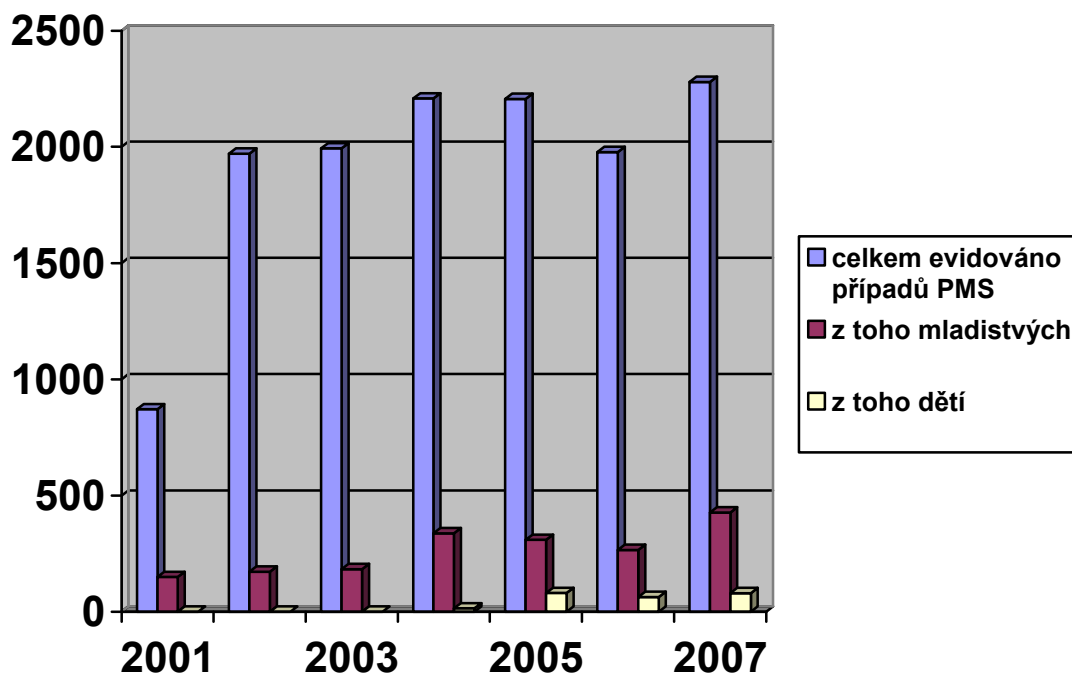
zdroj: Vlastní výzkum

Interní materiály PMS ČR¹⁰⁸

108

Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2001 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2002 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2003 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2004 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2005 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2006 Jihočeský soudní kraj
 Výroční zpráva o činnosti PMS ČR za rok 2007 Jihočeský soudní kraj

Graf 2 Podíl mladistvých a dětí na celkovém počtu evidovaných případů PMS ČR Jihočeský soudní kraj

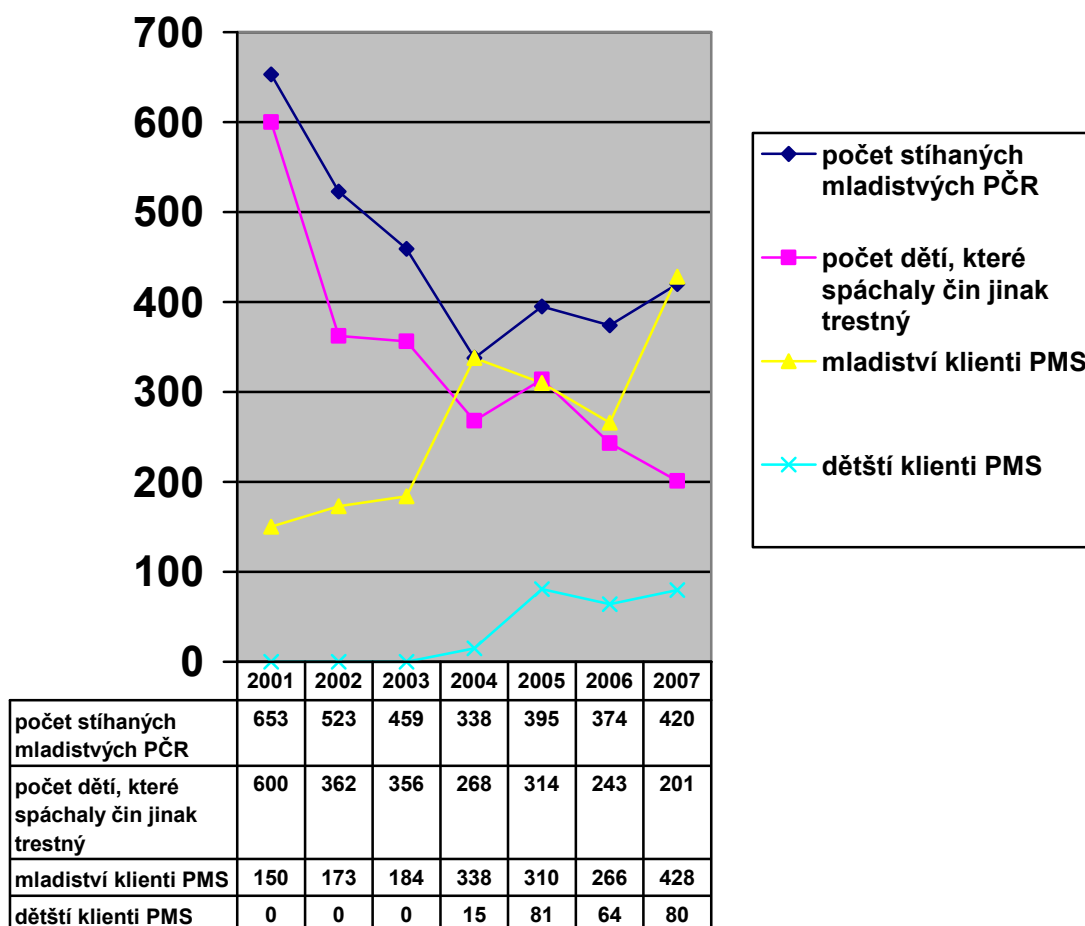

zdroj: Vlastní výzkum

Interní materiály PMS ČR¹⁰⁹

¹⁰⁹ cit. poznámka 102

Graf 3 Porovnání počtu stíhaných mladistvých a dětí Policií ČR s počtem mladistvých a dětských klientů PMS ČR

zdroj: Vlastní výzkum

Oficiální statistiky Ministerstva vnitra ČR¹¹⁰

Interní materiály PMS ČR¹¹¹

¹¹⁰ cit. poznámka 100

¹¹¹ cit. poznámka 102

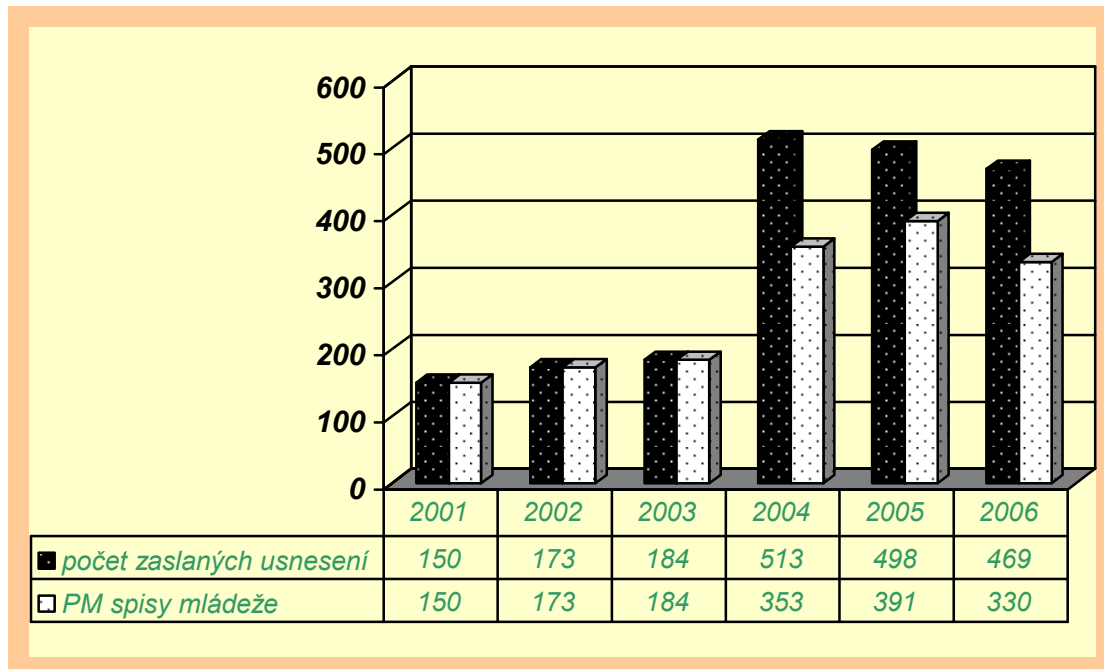
Tabulka 3 Statistická analýza počtu evidovaných případů (tj. počet evidovaných usnesení o zahájení trestního stíhání, počet mladistvých klientů, počet nezletilých klientů) u Probační a mediační služby ČR v Jihočeském soudním kraji na jednotlivých střediscích PMS ČR

Středisko	Počet evidovaných usnesení mladistvých, počet PM spisů mladistvých, počet PM spisů nezletilých											
	2003- usnes.	2003-PM mlad	2003- PM nezl.	2004- usnes.	2004-PM mlad	2004- PM nezl.	2005- usnes.	2005-PM mlad	2005- PM nezl.	2006- usnes.	2006-PM mlad	2006- PM nezl.
Č. Budějovice	77	77	0	186	76	2	154	97	15	136	82	15
Č. Krumlov	14	14	0	59	51	2	69	32	5	67	31	5
J. Hradec	9	9	0	56	44	5	89	53	33	92	51	22
Písek	18	18	0	39	32	0	45	22	18	43	13	2
Tábor	25	25	0	65	47	0	47	34	8	35	29	2
Prachatice	12	12	0	49	36	4	26	15	1	36	21	5
Strakonice	9	9	0	45	38	2	34	17	4	34	20	8
Pelhřimov	20	20	0	14	14	0	34	28	2	26	19	5
Celkem	184	184	0	513	338	15	498	310	81	469	266	64

zdroj: Vlastní výzkum
Interní materiály PMS ČR¹¹²

¹¹² cit. poznámka 102

Graf 4 Podíl PM spisů k doručeným usnesením o zahájení trestního stíhání v rámci Jihočeského soudního kraje

zdroj: Vlastní výzkum
Interní materiály PMS ČR¹¹³

¹¹³ cit. poznámka 102

Ve sledovaném období let 2001- 2006 kolidoval počet celkem spáchaných skutků na území Jihočeského soudního kraje kolem čísla 17.600. Nejvíce trestných skutků bylo spácháno v roce 2001. Nejméně pak v roce 2007. Co se týká podílu mladistvých na spáchaných skutcích, pohybuje se tento podíl kolem 2,5 %- 4,7 %, přičemž největší podíl kriminality mladistvých dle počtu spáchaných skutků byl v roce 2001, nejmenší podíl v letech 2004 a 2006. Celkově má podíl kriminality mladistvých ke spáchaným skutkům setrvávající tendenci.

Počet stíhaných osob na území Jihočeského soudního kraje se pohybuje kolem čísla 8.000 osob. V tomto počtu neshledávám během sledovaného období výrazných vychýlení. Co se týká podílu kriminality mladistvých vůči počtu stíhaných osob, je zde patrná klesající tendence - tj. v porovnání let 2001 a 2007 klesl počet stíhaných osob téměř o jednu třetinu.

Co se týká podílu počtu mladistvých klientů Probační a mediační služby ČR vůči celkovému počtu evidovaných případů, je z tabulky č. 2 patrné, že počet mladistvých klientů prudce narostl zejména od roku 2004, tj. po účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. Lze konstatovat, že případy mladistvých byly PMS ČR postupovány vždy v maximální míře, což je patrné např. v roce 2001 - v roce vzniku PMS, kdy řada středisek začala fungovat až v druhé polovině roku 2001, počet mladistvých klientů se však i v tomto roce přibližuje počtu mladistvých klientů v letech následujících. Po účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. narostl zejména počet případů z tzv. přípravného řízení, tedy ty případy, které se dle předchozího trestního zákona a řádu Probační službě nepostupovaly.

Zajímavé je také porovnání statistických dat Policie ČR a PMS ČR. Např. v roce 2004 bylo dle PČR stíháno na území Jihočeského soudního kraje 338 mladistvých, tentýž počet klientů byl zaznamenán u PMS. Je zřejmé, že jde o pouhou shodu čísel a tyto údaje si nelze vykládat tak, že by PMS byla činná ve všech případech stíhaných tento rok PČR. I přesto, že PČR postupuje PMS jednotlivá usnesení o zahájení trestního stíhání bezodkladně, znamená to však někdy i několikátýdenní prodlevu. Je tedy možné, že případy, které jsou u PČR zaevidovány v jednom roce, jsou u PMS ČR zaevidovány až pro rok následující (např. je-li usnesení o zahájení trestního stíhání z prosince). V roce 2004 bylo zcela běžnou praxí, že PČR dodatečně zaslala Probační službě některá

usnesení o zahájení trestního stíhání z roku 2003, zejména ve věcech, kde dosud nebylo skončeno vyšetřování. Lze si tak vysvětlit vyšší počet případů mladistvých u PMS v roce 2004.

5.2.3 Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami

Respondentům byly položeny následující otázky:

- 1) Jak přistupuje Policie k zasílání usnesení o zahájení trestního stíhání ve věci mladistvého ?
- 2) Jak evidujete přijaté usnesení o trestním stíhání mladistvého ?
- 3) Kterým mladistvým nabízíte spolupráci PMS ?
- 4) Vyžadujete pro zahájení činnosti PMS písemné nebo jiné pověření OČTŘ?
- 5) Kdy provádíte evidenci PM spisu (až po navázání spolupráce s mladistvým nebo již při zaslání zvacího dopisu) ?

ad1) K dotazu, zda Policie ČR respektuje ustanovení § 60 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a bezodkladně informuje PMS o zahájeném trestním stíhání mladistvého, odpověděli respondenti ze všech 8 středisek shodně, že ANO. Prakticky to vypadá tak, že Policie zasílá PMS usnesení o zahájeném trestním stíhání.

- *s tím nejsou problémy, to se Policie naučila hodně rychle*
- *někdy nám posílají úplně všechno, i to, co není místně příslušné*
- *nejhorší to bylo po účinnosti zákona - to nám poslali zpětně všechny zahajovačky i z roku 2003, ale teď už se to upravilo*

ad 2) K další otázce odpověděli opět všichni respondenti shodně, že evidence ve Správním deníku je na jejich středisku prováděna. Bylo tak možné poskytnout mi konkrétní údaje o počtu zahájených trestních stíhání za předchozí roky.

- *vše zapisují do Rejstříku odborných činností¹¹⁴*

¹¹⁴ Rejstřík odborných činností je součástí programového vybavení PMS ČR v rámci počítačového programu Lotus. Program Lotus umožňuje vytváření tzv. elektronických spisů.

ad 3) Co se týká nabídky spolupráce PMS mladistvým, odpovědělo 24 respondentů, že spolupráci nabízejí všem mladistvým a to formou zaslání písemné nabídky spolupráce jak mladistvému, tak jeho zákonnému zástupci. Z toho šest respondentů dopřesnilo, že spolupráci nenabízejí v případech, kdy se mladiství nacházejí tč. ve vzdálenějším výchovném ústavu.

Tři respondenti (ze zbývajících jednoho střediska) popsali svou praxi tak, že oslovují mladistvé dle vlastního výběru vhodného případu. Vyhýbají se případům skutkově nevyjasněným, kde by mohlo dojít k zásahu do vyšetřování a dále případům, kde se domnívají, že by PMS neměla klientovi co nabídnout - např. případy pohlavního zneužívání, znásilnění apod.

- *dopis pošleme každému a kdo přijde, ten přijde max. to ještě konzultujeme s kurátory, když nedorazí, jestli za ním nejít osobně*
- *posíláme to všem, když přijde, tak se teprve domluvíme, jestli je tam nějaká spolupráce možná*
- *nejdu do případů jako je znásilnění nebo pohlavní zneužívání, na to se fakt necítím, ani nevím, co bych jim mohl nabídnout...*

ad 4) Metodiky PMS hovoří o pověření PMS k činnosti ze strany OČTŘ. Uvádí dále, že toto pověření nemusí být písemné, a že postačuje, aby PMS písemně informovala OČTŘ o vstupu do případu.

Všech 27 respondentů shodně potvrdilo, že pověření OČTŘ PMS obdrží pouze v případech vykonávacího řízení, popř. náhrady vazby dohledem, popř. při výkonu výchovného opatření v přípravném řízení. Pro práci PMS s mladistvými po zahájení trestního stíhání mají všechna střediska obecné svolení jednotlivých státních zástupců. OČTŘ tedy PMS individuálně nepověřuje a ani PMS naopak orgány činné v trestním řízení písemně o vstupu do případu neinformuje. Výjimku tvoří vstup PMS v rámci přípravy podkladů pro odklon, kde je soud popř. státní zástupce informován ze strany PMS. Respondenti ze všech středisek shodně potvrdili, že tuto informaci předávají

nejčastěji telefonicky popř. v rámci tzv. multitýmů¹¹⁵.

- *ne žádný pověřování neděláme, bylo by to zase jenom papírování navíc*
- *st. zástupce mi žádný pověření nikdy neposlal a podle našich metodik bych to měl nahradit já - jsem domluvený, že nic takového posílat nebudeme*
- *když něco potřebuju, tak zvednu telefon a domluví si to nebo si to řekneme na multitýmu*
- *tak třeba u vazeb se mi kolikrát stane, že nedorazí ani pověření, ani usnesení o propuštění z vazby a první, koho uvidím, je ten člověk, kterýho pustili, takže kdyby nedorazil, tak ani nevím, že mám soud upozornit, že na dohled nechodí*

ad 5) Co se týká evidence případů v rejstříku PM¹¹⁶, 24 respondentů potvrdilo, že tuto evidenci provádí v případě, že se mladistvý dostaví na pozvání ze strany PMS, tj. reaguje na nabídku spolupráce. Tři respondenti (z jednoho střediska) uvedli, že evidence PMS je prováděna až tehdy, vyvíjí-li se spolupráce s mladistvým po úvodní schůzce dál, tj. mladistvý se opětovně dostaví k PMS, je ochotný spolupracovat apod.

- *eviduju jako PM spis každého, kdo dorazí na základě pozvánky*
- *když přijde na pozvání, tak zakládám spis PM a píšu to do LOTUSU*
- *spis PM zakládám, až když vidím, že z té spolupráce něco bude- jinak bych jenom evidoval spisy a neměl čas na klienty, kolikrát jsem spis založil třeba až po třetí návštěvě- teda spis mám, ale nemá číslo PM*

5.2.4 Diskuze

Z výzkumu vyplynulo, že zahájení činnosti PMS ČR v případech mladistvých je na území Jihočeského soudního kraje v podstatě jednotné. Nevyskytují se zde problémy

¹¹⁵ Pojem multitým srov. dále

¹¹⁶ Údaje o počtu mladistvých klientů PMS ČR korespondují s počtem založených PMS spisů, nejde tedy o to, kolik usnesení o zahájení trestního stíhání PMS obdržela popř. kolik klientů oslovila, ale s kolika začala fakticky pracovat.

s respektováním § 60 zákona č. 218/2003 Sb., tj. informace o zahájeném trestním stíhání se k PMS ČR dostává bez zbytečného odkladu z rukou Policie ČR. Většina středisek oslovuje nabídkou spolupráce všechny mladistvé klienty, pouze jedno středisko využívá možnosti popsané v metodikách PMS ČR a oslovuje pouze vybrané klienty. Evidence v příslušných rejstřících probíhá dle metodik. Pracovníci uvádějí, že zaevidování případu provází značná administrativní zátěž, proto PM spis evidují až v situaci, kdy klient začne spolupracovat. Tento postup je v souladu s metodikami. Co se týká zahájení činnosti v jednotlivých případech, zákon¹¹⁷ předpokládá, že OČTŘ v případě potřeby pověří PMS ČR jednotlivým úkonem, tj. např. vypracováním zprávy dle § 55, 56 zákona č. 218/2003 Sb. Z mého výzkumu vyplývá, že ani jedno středisko není pověřováno OČTŘ k činnosti ve věcech mladistvých písemnou formou ve všech případech. Při tvorbě metodik bylo Ř PMS s touto praxí obeznámeno, metodiky proto očekávají, že PMS ČR bude OČTŘ o svém vstupu do případu informovat. Ani tato praxe se však neujala a pověření v jednotlivých případech je nahrazeno obecnou domluvou mezi jednotlivými středisky PMS ČR a OČTŘ, že středisko nabízí spolupráci každému mladistvému, jak státní zástupci, tak i soudci jsou s tímto postupem PMS ČR srozuměni.

5.3 Činnost PMS ČR v průběhu přípravného řízení u mladistvých

Hypotéza H1b „Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti zprávy před rozhodnutím soudu popř. státního zástupce nejsou rozdíly“ **byla potvrzena.**

5.3.1 Výsledky analýzy dokumentů¹¹⁸

Analyzovány byly jak metodické materiály PMS ČR, tak vybrané spisy ve věcech mladistvých, zejména zprávy probačních pracovníků.

¹¹⁷ Srov. §4 odst. 7 zákona č. 257/2000 Sb.

¹¹⁸HYKOVÁ, K. Trestní soudnictví nad mládeží a Probační a mediační služba, *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: JU ZSF, 2008, s. 88-99. ISBN 978-80-7394-064-5.

Specializovaný úředník nebo asistent pozve na úvodní konzultaci klienty, tj. obviněného mladistvého a poškozeného, přičemž zákonné a případně právní zástupce mladistvého a případného zmocněnce poškozeného pouze informuje. V rámci úvodních konzultací činí pracovník PMS standardní metodické kroky vedoucí k řešení případu, tzn. vyvíjí zejména činnost směřující ke zprostředkování mediace a způsobené újmy. Ve své práci s mladistvými ho zejména vede k tomu, aby mladistvý získal náhled na protiprávnost svého jednání, byl si vědom své odpovědnosti za způsobené škody a újmy a aktivně sám navrhoval možnosti jejich odčinění. Pracovník podporuje mladistvého, aby co nejdříve kroků, které povedou k nápravě konfliktního stavu, navrhl a udělal mladistvý svými silami. Jde tedy o to, aby v rámci celého trestního řízení byl mladistvý aktivně zapojen do procesu řešení svého provinění a měl možnost napravit to, co způsobil a dal tak najevo, že svého chování lituje (např. omluva poškozenému, oprava poničeného majetku, odpracování společensky prospěšné činnosti ve prospěch komunity apod.). Důležité je zohlednit také dopad spáchaného provinění na vztahy v rodině, např. když se rodiče mladistvého podílí na finančním odškodnění poškozeného apod. Napomoci mohou dohody mezi mladistvým a rodiči o tom, jak bude dopad spáchaného provinění v rodině řešen. V rámci své práce s klientem pracovník PMS rovněž spolupracuje s pracovníky oddělení sociálně právní ochrany dětí, případně s dalšími institucemi a shromažďuje informace potřebné k vytvoření zprávy pro státního zástupce a soudce. Na základě vyhodnocení rizik a potřeb osoby obviněného mladistvého a s přihlédnutím k aktuální životní situaci v jeho rodinném, výchovném a sociálním okolí zvažuje pracovník PMS podání návrhu na uložení možných výchovných opatření, a to již v přípravné fázi trestního řízení. S ohledem na nutný souhlas mladistvého s vykonáním výchovného opatření v průběhu přípravného řízení je nutné, aby specialista na mládež spolupracoval s mladistvým ve smyslu projednání a předjednání výkonu vhodného výchovného opatření a to pochopitelně v koordinaci s poskytovatelem zvoleného výchovného opatření.

Na základě provedení výše uvedených kroků předkládá pracovník PMS státnímu zástupci návrhy na uložení konkrétních výchovných opatření a následně po jejich uložení kontroluje jejich výkon. Po ukončení výkonu opatření nebo po ukončení výkonu

výchovného opatření z důvodu odvolání souhlasu obviněného zpracovává pro potřeby státního zástupce nebo soudce zprávu, ve které vyhodnocuje působení výchovného opatření na mladistvého v přípravném řízení a vyjadřuje se k případné nutnosti jejich pokračování nebo změny opatření na jiné. Tyto informace mohou být zpracovány formou jednorázového sdělení o výkonu výchovného opatření nebo mohou být zapracovány do komplexnějších zpráv, např. ve smyslu § 56 zákona č. 218/2003 Sb. – zpráva o osobních, sociálních rodinných poměrech a aktuální životní situaci mladistvého.

V rámci své spolupráce s mladistvým klientem se pracovník PMS zabývá otázkou potřebnosti zpracovat o mladistvém a jeho aktuální životní situaci komplexní zprávu, tj. zprávu o poměrech mladistvého ve smyslu § 56 zákona č. 218/2003 Sb. Ke zpracování zprávy by měl přistoupit vždy v úzké součinnosti se státním zástupcem nebo soudcem pro mládež a po konzultaci s pracovníky OSPOD. Cílem je zajistit dostatek časového prostoru pro zpracování zprávy a sjednat možnost jejího vytváření ve spolupráci s pracovníky OSPOD a to proto, aby se údaje zprávy zpracovávané OSPOD nezpracovávaly opakovaně ještě jednou ze strany PMS. Vypracování zprávy by se mělo sjednat se zapojením mladistvého a jeho rodiny. Při své práci s mladistvým pracovník PMS reaguje v rámci svých možností a dovedností i na další potřeby mladistvého a jeho případu - např. zprostředkování kontaktu na odborné služby apod.

V rámci přípravného řízení jsou tedy ze strany PMS nabízeny tyto činnosti:

- a) zprostředkování řešení konfliktu, pomoc při obnově narušených mezilidských vztahů (mediace)
- b) zprostředkování uzavření dohody o náhradě škody
- c) příprava písemných materiálů pro rozhodnutí státního zástupce / soudce pro mládež (podání a odůvodnění návrhu pro využití odklonu v trestním řízení nebo vypracování zprávy před rozhodnutím, náhrada vazby dohledem...)
- d) práce s poškozenými
- e) nabídka možností a výkon výchovných opatření

5.3.2 Výsledky strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami

Respondentům byly položeny následující otázky:

1. Uplatňujete mediaci v případech mladistvého?
2. Zprostředkováváte uzavření dohody o náhradě škody?
3. Jaké písemné materiály připravujete pro rozhodnutí státního zástupce popř. soudce?
4. Pracujete s poškozenými? Jak?
5. Spolupracujete s OSPOD? Jak je vaše spolupráce nastavena?
6. Je vaše středisko pověřováno zjišťováním poměrů mladistvého dle § 55 SM, popř. vypracováním zprávy dle § 56 SM?
7. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, zhodnoťte tento institut pokud jde o:

- Ochotu soudu pověřovat zjišťováním PMS
- Ochotu SZ pověřovat zjišťováním PMS
- Org. a pers. podmínky PMS pro zpracování zpráv
- Ochotu obviněného a jeho okolí spolupracovat
- Možnosti přístupu PMS k informacím
- Jeho legislativní úpravu

8. Domníváte se, že by zprávy dle §§ 53,54 SM mohly být zpracovávány PMS ve větším množství vhodných případů ?
9. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, co se domníváte, že jejímu většímu využití brání ?

ad 1) Na otázku předávání nabídky mediace odpověděli všichni respondenti kladně. Opačná situace ovšem byla u odpovědi na otázku, zda mediaci u mladistvých provádí. Kladně odpovědělo pouze devět respondentů (zástupci dvou středisek), přičemž zdůraznili, že se jedná o mimořádné případy. Pracovníci shodně uváděli, že překážkou mediace v přípravném řízení je jeho rychlost, kdy vyšetřování je obvykle skončeno do 3 týdnů, max. měsíce, což pro proces mediace obvykle nestačí. Další překážkou je velmi častá neochota poškozených sejít se s obviněným. Třetí výraznou překážku pracovníci

PMS vidí v tom, že mladiství často nemá prostředky k náhradě peněžité škody, dojednávání je tak značně zúženo, alespoň co se týká náhrady škody.

- *mediaci nabízím, ale buď se to nestíhá, nebo o to není zájem*
- *když dostanu případ na stůl a do 14 dnů to mám odevzdat na SZ, tak těžko můžu začínat nějakou mediací, ono by to ve finále bylo v neprospěch mladistvého, SZ rozhodne o PZTS a takhle by čekali na výsledek mediace, a aby jim neutekly lhůty, tak by raději podali obžalobu*
- *mediace u mladistvých v přípravném řízení je podle mne skoro nemožná, mladiství nemají peníze, aby uhradili škodu, a poškození většinou slyší jen na peníze - nějaká omluva jim rozhodně nestačí*
- *občas se nějaká mediace podaří, mám domluvu se SZ i soudem, že počkají na moji zprávu, jak mediace dopadla...*

ad 2) Respondenti všech středisek shodně uvedli, že velmi hojně zprostředkovávají uzavření dohody o náhradě škody v případech mladistvých obviněných. Jako častou překážku pro uzavření těchto dohod zmínili shodně špatnou ekonomickou situaci některých klientů.

- *dohody o náhradě škody to se snažíme uzavřít skoro u všech*
- *oni kolikrát škodu chtějí uhradit, ale nemají na to peníze. Tak to domlouváme i s rodiči, ale ti na tom často nejsou o nic lépe*

ad 3) Zákon č. 218/2003 Sb. zmiňuje zprávy PMS ČR ve svém § 55, 56. Popsaná praxe středisek PMS ČR Jihočeského soudního kraje je taková, že ani jedno středisko nezpracovává zprávy přesně dle litery zákona. 19 respondentů (z pěti středisek) uvedlo, že mají domluvu s OSPOD na rozdělení své úlohy při psaní výše popsaných zpráv. Tři respondenti (z jednoho střediska) postupují tak, že OSPOD svoji zprávu zašle PMS a ta ji doplní o své poznatky. Jedno středisko (odpověď tří respondentů) reaguje až na podanou obžalobu a na základě této skutečnosti podává soudu svoji zprávu. Jedno středisko (odpověď dvou respondentů) zprávy o mladistvých podává bez spolupráce s OSPOD, přičemž uvedlo, že tamní soud o zprávy PMS ČR nejeví zájem.

Obsahem zpráv je především postoj k provinění, otázka náhrady škody, jednání s poškozenými, otázka předchozí trestné činnosti a případné spolupráce s PMS, návrh

na uložení opatření popř. jiný postup, popis možných rizik. OSPOD se dle domluvy věnuje především otázkám školy a rodiny.

V průběhu výkonu některého opatření, ať již výchovného nebo trestního, je ze strany PMS státní zástupce popř. soudce pravidelně informován a to nejčastěji 1x za 6 měsíců.

- *zprávy píšeme v podstatě na každého mladistvého, ale samozřejmě ne přesně podle metodik, to by se absolutně nestíhalo. Navíc máme dohodu s OSPOD, co píšou do zpráv oni, tak se nebudeme dublovat*
- *s OSPOD moc dobré vztahy nemáme. Snažili jsme se domluvit, že si budeme vzájemně zprávy vyměňovat, ať o mladistvém víme co nejvíce, ale zatím to tak nefunguje*
- *s OSPOD je to dobré, oni zpracují část o rodině, škole a pak nám to pošlou a my to doplníme o postoj k provinění, náhradu škody a navrheme a předjednáme vhodné opatření...*
- *mám pocit, že soudce byl zvyklý na OSPOD a naše zprávy ho nezajímají... Ne, s OSPOD spolupráci navázanou nemáme*

ad 4) Práci s poškozenými potvrdili respondenti ze všech středisek. Nikdo nevedl, že obesílá paušálně všechny poškozené tak, jak to bylo dříve navrhováno např. u TO OPP. Poškození jsou kontaktováni pouze v případě, že mladiství obvinění vyjádří ochotu omluvit se, popř. nahradit škodu či učinit jiná opatření. Poškození jsou ze strany PMS ČR, jak potvrdili respondenti všech středisek, obesíláni v případech přípravy podkladů pro některý z odklonů, kde je ze strany PMS zjišťován postoj poškozeného k takovému postupu.

- *poškozené kontaktuji, když je vidět, že by obviněný chtěl škodu nahradit a také by na ní měl peníze nebo se chtěl domluvit na splátky. Dříve jsem obesílala poškozené hned a zbytečně jsem je táhla k další instituci a stejně z toho nic nebylo*
- *neomezujeme se jen na ochotu o náhradu škody, když obviněný vyjádří snahu, tak mu pomůžeme např. napsat dopis poškozenému apod.*
- *kolikrát se ozvou sami poškození, abychom jim poradili nebo sdělili*

nějaké informace

ad 5) Spolupráce s OSPOD již byla částečně popsána v bodě 3. Pět středisek (odpověď 19 respondentů) se s místně příslušným OSPOD dohodlo na vzájemné spolupráci, kdy si vymezili obsah zpráv, které podává OSPOD, a které podává PMS ČR. Předchází tak možnému dublování těchto zpráv. Tři respondenti (jedno středisko) uvádí, že výslovná domluva není, ale v případě potřeby je možný telefonický kontakt. Respondenti ze dvou středisek (pět respondentů) připouští zcela chladné vztahy mezi PMS a OSPOD a popisují neexistující spolupráci mezi těmito dvěma institucemi.

- *mám pocit, že OSPOD se bál, že jim chceme vzít práci, ale teď už je to lepší a myslím, že všichni vidí, že každý děláme něco jiného*
- *s OSPOD jsme domluveni a je to fajn, když něco potřebujeme, tak si zavoláme nebo se vidáme na multitymu*
- *s OSPOD se scházíme, ale spolupráce je na bodu mrazu...*

ad 6) Na otázku „*Je vaše středisko pověřováno zjišťováním poměrů mladistvého dle § 55 SM, popř. vypracováním zprávy dle § 56 SM*“ odpověděli zástupci všech středisek kladně. V následném rozhovoru pak dopřesnili, že OČTŘ PMS přímo nepověřuje, ale že automatické podávání těchto zpráv vyplývá ze vzájemné domluvy.

- *jasně, to chce soud na každého mladistvého*
- *posílám to nejprve na SZ, a když je podána obžaloba, tak i na soud, ten tyto zprávy chce dokonce ke každému hlavnímu líčení, tak někdy píšu na mladistvého i 3 - 4 zprávy - soud si je vždy vyžádá písemně nebo přímo zavolá soudkyně*
- *na SZ zprávy vůbec neposílám, jen k soudu - jsme domluveni, že SZ mi pošle obžalobu a já na tomto základě vypracuji zprávu*
- *ne, žádné písemné pověření od OČTŘ, jsme tak domluveni, že to vypracuji na každého mladistvého*
- *když soud zprávu chce, tak si o ni písemně požádá*

ad 7)

Hodnocení stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení

	1	2	3	4	5
Ochotu soudu pověřovat zjišťováním PMS	19 res./5 st.	3res./1stř.			5res./2stř.

Ochotu SZ pověřovat zjišťováním PMS	22res./6 stř.				5res./2stř.
Org. a pers. podmínky PMS pro zpracování zpráv	6res./2 stř.	3res./1stř.	16res./4stř.		2res./1stř.
Ochotu obviněného a jeho okolí spolupracovat	12res./4 stř.	6res./2stř.	9res./2stř.		
Možnosti přístupu PMS k informacím	24res./7 stř.	3res./1stř.			
Legislativní úpravu	19res./5 stř.	3res./1stř.	5res./2stř.		

Ochota soudu pověřovat PMS zjištěním poměrů mladistvého byla ze strany PMS ČR hodnocena převážně výborně nebo velmi dobře. Pouze dvě střediska tuto ochotu ohodnotila nejhorší známkou, tj. uvedla, že soud o zprávy nejeví zájem. Jednalo se o střediska, kde současně nebyla nastavena spolupráce s OSPOD.

Obdobně dopadlo hodnocení **ochoty státních zástupců pověřovat PMS zjištěním poměrů mladistvého**. U výše zmíněných dvou středisek byla i tato ochota ohodnocena nejhorší známkou.

Organizační a personální podmínky PMS pro zpracovávání zpráv jsou hodnoceny převážně jako dobré (4 střediska), 3 střediska tyto podmínky hodnotí ještě lepší známkou. Jako nejčastější problém je zmiňován nedostatečný personální stav a špatná mobilita PMS. Jedno středisko hodnotí tyto podmínky nejhorší známkou, paradoxně jde o středisko, které je zpracováním zpráv pověřováno zcela minimálně. Pracovníci uvádí, že nemají možnost zpracovat zprávu v rozsahu, jak stanoví zákon (nemají kontakt s rodinou, klienti jsou z malých obcí - špatná mobilita apod.).

Ochota obviněného ke spolupráci s PMS je hodnocena známkami 1-3, přičemž pracovníci zdůrazňují, že jde vždy o individuální případ jednotlivce.

Také **přístup PMS k informacím** hodnotí většina středisek jako výbornou, pouze 1 středisko jako velmi dobrou. Nemají již problémy se získáním informací ze školy, zaměstnání apod. Vzrostlo povědomí o PMS a současně byl překonán strach některých institucí ze zveřejňování informací¹¹⁹.

Z hlediska **legislativní úpravy** je zavedení institutu zpráv dle § 55 a 56 zákona č. 218/2003 Sb. hodnoceno kladnou polovinou spektra. Šest středisek uvedlo, že zpracování zpráv považuje za velmi smysluplné, také soud a SZ si již na tyto zprávy zvyklo a vyžadují je. Ve většině případů u takto nastavené spolupráce je rozhodováno

¹¹⁹ Srov. § 52 zákona č. 218/2003 Sb.

na základě této zprávy a tomu odpovídá také uložené opatření.

ad 8-9) Všech 27 respondentů uvedlo, že se nedomnívá, že by uvedené zprávy mohly být vypracovávány ve větším množství případů. Doplňili, že zprávy jsou zpracovávány ve všech případech, kdy klient projeví ochotu spolupracovat a také v případech, kdy OČTŘ o takovou zprávu projeví zájem.

5.3.3 Diskuze

Činnost PMS v přípravném řízení se soustřeďuje především na spolupráci s mladistvými při přípravě zprávy před rozhodnutím soudu resp. státního zastupitelství. Tyto zprávy obsahují obvykle některé informace, které zákon vymezuje v §§ 55 a 56. V postoji mladistvého k provinění se mohou objevit v těchto zprávách také podklady pro případný odklon, výsledek jednání s poškozenými, pakliže jsou osloveni a dále případná dohoda o náhradě škody. Ve zprávách se téměř nevyskytují výsledky mediace, protože ač je mladistvým nabízena, téměř se neprovádí. Zprávy před rozhodnutím jsou zasílány automaticky a respondenti se nedomnívají, že by jejich počet mohl v budoucnu vzrůst.

Dle mého pohledu je úroveň zpráv z různých středisek velmi rozdílná, zejména co se týká struktury navrhovaných opatření. Někteří probační pracovníci se nebojí navrhopvat opatření, která v rámci soudního okresu dosud ukládána nebyla a snaží se je tak zde prosadit, některá střediska při své úvaze o navrhovaných opatřeních vycházejí pouze ze zkušenosti, které opatření je na okrese běžně ukládáno a jsou tak ve svém přístupu poněkud rigidní.

Další oblastí činnosti PMS v přípravném řízení je výkon výchovných opatření, zejména společensky prospěšné činnosti, probačního dohledu a probačních programů. O výkonu těchto opatření je soud resp. SZ informováno ze strany PMS v zákonných lhůtách.

5.4 Dohledové instituty

- **Hypotéza H1c** „Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti dohledových institutů

nejsou rozdíly“ **byla potvrzena.**

5.4.1 Výsledky analýzy dokumentů

Analyzovány byly jak metodiky PMS ČR, tak vybrané dohledové spisy jednotlivých středisek - zejména plány dohledu.

Metodika PMS týkající se dohledu se vztahuje jak na dohled ve smyslu výchovného opatření, tak trestního opatření, ale i dohled nahrazující vazbu a parole. Středisko PMS zahajuje probační činnosti na základě pověření v případech, kdy soudce či státní zástupce v rámci rozhodnutí o opatřeních uložil dohled. Poté je klient spolu se svým zákonným zástupcem v co nejkratší lhůtě pozván na středisko PMS. V rámci úvodní konzultace je poučen o výkonu dohledu a v průběhu následujících setkání je s ním sestaven plán dohledu¹²⁰. Plán dohledu je vytvářen ve spolupráci s mladistvým na začátku zkušební doby a je průběžně aktualizován. Plán dohledu se odvíjí od pravomocného rozhodnutí soudu popř. státního zástupce a zákonného právního rámce institutu dohledu, dále pak od individuální situace mladistvého a specifických okolností související s jeho trestnou činností. V průběhu dohledu využívá probační pracovník obou profesionálních způsobů práce - kontroly a pomoci. Nedílnou součástí průběhu dohledu je i kontakt s poškozeným, jehož potřeby a zájmy mají být v plánu dohledu zohledněny. Na rozdíl od dospělých je zdůrazňován kontakt s rodinou mladistvého, školou a jeho blízkým sociálním okolím. Schůzky by se neměly omezit pouze na schůzky v kanceláři PMS, ale probační pracovník by měl mladistvého navštěvovat i v místě bydliště.

Plán dohledu obsahuje i vymezení následků v případě nedodržení stanovených pravidel, tj. udělení výstrahy probačního úředníka. Nestanoví-li soudce jinak, zprávy o průběhu zkušební doby s dohledem (resp. zprávy z průběhu dohledu) jsou obvykle

¹²⁰ Zákon č. 218/2003 Sb. pojem plán probačního dohledu neuvádí. V době, kdy zákon č. 218 ještě nebyl účinný, používala právní úprava v trestním zákoně (a dosud tomu tak je) pojem probační program ve smyslu plánu probačního dohledu. Po účinnosti zákona č. 218 pojem probační program znamená jedno z výchovných opatření a pro obsah dohledu se užívá pojem probační plán. Lze se však setkat s tím, že i mnohé komentáře k platné legislativě tento významový posun nezaznamenaly.

vyžadovány v půlročních lhůtách.

Ukončení výkonu dohledu souvisí s koncem zkušební doby u trestního opatření podmíněné odsouzení s dohledem popř. u podmíněného propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody. U náhrady vazby dohledem končí výkon dohledu pravomocným rozhodnutím soudu popř. státního zástupce. U výchovného opatření dohledu probačního úředníka nemusí být stanovena délka jejich trvání, platí, že jsou-li ukládána vedle trestního opatření podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření, lze výchovné opatření uložit pouze na dobu výkonu tohoto trestního opatření popř. je-li výchovné opatření ukládáno samostatně nebo vedle ochranného nebo jiného trestního opatření nesmí být uloženo na dobu delší tří let. Probační úředník má navíc dle § 81 SM právo navrhnout změnu nebo zrušení výchovného opatření.

5.4.2 Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami

Respondentům byly položeny následující otázky:

1. Pokud soud, popř. státní zástupce ukládá některé opatření spojené s dohledem, konkretizuje obsah dohledu, tj. stanoví obviněnému konkrétní povinnosti popř. omezení, popř. ukládá současně výchovné omezení nebo výchovné povinnosti, jak postupujete, pakliže tomu tak není?
2. Sestavujete s mladistvým plán probačního dohledu? Co obsahuje?
3. Kde se konají schůzky v rámci dohledu (kancelář PMS, bydliště mladistvého, škola...)
4. Navrhujete změnu nebo zrušení výchovného opatření dohledu, v kterých případech?
5. Udělili jste již výstrahu prob.úředníka mladistvému, v jakých případech?

ad 1) Všichni respondenti shodně uvedli, že obsah dohledu není v rozhodnutí soudu popř. státního zástupce specifikován. Praxi PMS ČR popisuje 19 respondentů tak, že opatření spojené s dohledem je obvykle ukládáno na návrh PMS ČR, tzn. že pracovník PMS vypracovává s klientem plán probačního dohledu na základě předchozí znalosti klienta. Z toho deset respondentů dodalo, že v rámci dohledových institutů je vždy ze

strany PMS ČR snaha o zařazení klienta do probačního programu. Tři respondenti (jedno středisko) uvedli, že praxe tamního soudu je taková, že v rozhodnutí není sice specifikován obsah dohledu, ale v odůvodnění je stanoven účel dohledu. Osm respondentů uvedlo, že obsah dohledu specifikují v plánu probačního dohledu dle zákona, metodik a individuálních potřeb mladistvého.

- *ne, v rozhodnutí nic takového nenajdu, to maximálně v odůvodnění rozsudku, že je nějaká zmínka*
- *soud ve většině případů rozhoduje podle naší zprávy, takže my sami to odůvodňujeme, proč ten dohled navrhuje a co by měl obsahovat...*
- *když už má někdo uložený dohled, tak se ty klienty snažíme zapojit do probačního programu, byť na základě jejich dobrovolnosti*
- *soud i SZ prostě dohled uloží, žádný povinnosti k tomu nedávají, tak buď to probereme na multitymu nebo sami vidíme při konzultacích, na co bychom se s mladistvým měli zaměřit*

ad 2) Plán probačního dohledu sestavují s mladistvými všechna střediska Jihočeského soudního kraje. Obsahem je obvykle frekvence setkání, náplň dohledu např. splátkový kalendář náhrady škody apod. Někteří pracovníci uváděli, že mladistvým ukládají jakési domácí úkoly, např. psaní esejí na zadané téma. Zástupci šesti středisek (23 respondentů) uvedli, že v rámci plánu probačního dohledu je velmi často dojednávána dobrovolná účast na probačním programu. Touto formou tedy klienti absolvují probační program nikoliv ve smyslu § 17 zákona č. 218/2003 Sb., ale jako dobrovolnou povinnost.

- *plán sestavujeme vždycky, základ je podle metodik... obsah toho plánu je závislý na konkrétním případě, když tam má nějakou škodu, tak tam dáme splácení škody a v jakých termínech, nebo kontrola školní docházky... prostě podle toho, o jaký případ se jedná*
- *snažím se vymyslet něco, co by ten dohled obsahově obohatilo, třeba musí do příští schůzky napsat úvahu např. proč se nemá krást...*
- *téměř každého dohledáře se snažím zapojit do probačního programu,*

jinak je ten dohled hlavně o kontrole náhrady škody, docházky do školy...

ad 3) Na dotaz ohledně místa a frekvence schůzek v rámci probačního dohledu odpověděli respondenti ze všech středisek, že schůzky se konají v kanceláři PMS a to min. 1x měsíčně. 16 respondentů (ze čtyř středisek) odpovědělo, že schůzky se konají 1x za 14 dní někdy i častěji, v závislosti na případu. Na třech střediscích se návštěvy v rodinách v rámci dohledu vůbec nedělají. Respondenti z ostatních středisek upřesnili, že návštěvy v rodinách činí pouze u klientů s místem bydliště v sídelním městě střediska PMS. Pouze jedno středisko dělá návštěvy i ve vzdálenějších obcích, pracovníci však uvedli, že od této praxe postupně ustupují zejména z časových důvodů a také na základě výzvy Ř PMS k finančním úsporám (cestovní náhrady). Deset respondentů (ze dvou středisek) uvedlo, že se snaží, aby každý klient, kterému je uložen probační dohled docházel zároveň do probačního programu, který se koná obvykle 1x týdně. Po tuto dobu se schůzky na PMS omezují na frekvenci 1x za 2 měsíce a pracovník PMS má o klientech zprávy od spolupracující organizace pořádající probační program. Škola je kontaktována převážně telefonicky a to obvykle 1x za ½ roku.

- *snažím se, aby schůzky byly co nejčastější, to není jako u dospělých, ale stejně mi to vyjde max. 1x za 14 dní*
- *vidíme se jenom u nás v kanceláři, protože jezdit za nimi, to by bylo jeden klient na celý den, když jsou z nějaký vesnice, kam jezdí autobus 2x za den a navíc když chodí do školy, tak jsou doma stejně až večer a pružnou pracovní dobu nemám, tak končím v půl čtvrté*
- *ze začátku jsem za nimi dojížděl i vlastním autem, ale to už teď přestává, protože nebudu blázen, jenom mě to stojí peníze a ještě když se mi něco stane, tak mi nikdo nic nedá, no čekám, že se to nějak vyřeší s těma služebníma autama*
- *schůzky jsou většinou u nás, ale když je z města nebo v dosahu MHD, tak jezdím i do rodin a školy taky navštěvuji nebo když potřebuji něco rychle, tak volám, už jsem s těmi učiteli povětšinou domluvená*
- *nejlepší je, když jsou v probačním programu, to se vidíme třeba jednou*

za 2 měsíce, ale na program chodí každý týden, tak vím, co je nového a myslím, že je to pro obě strany smysluplnější

ad 4,5) Všechna střediska uvedla, že návrh na změnu nebo zrušení výchovného opatření nepodávají s výjimkou případů nezletilých (zde se ovšem nejedná o výchovné opatření, ale o opatření ve smyslu § 93 zákona č. 218/2003 Sb.). Také ukládání výstrah se v rámci Jihočeského soudního kraje dosud nevžilo, jeho užití potvrdila pouze dvě střediska.

- *ne, to jsme tu ještě neměli*
- *ne, žádná výstraha, já klienty upozorňuji při schůzce, a když to nepomáhá nebo přestanou chodit na dohled, tak to nahlásím soudu*
- *ne, to nenavrhujeme, výchovné povinnosti to mají většinou během zkušební doby např. PZTS, tak to skončí stejně s koncem zkušební doby, probační program má taky stanovenou délku, no není potřeba to navrhovat*

5.4.3 Diskuze

Z analýzy dokumentů i z rozhovorů s pracovníky PMS vyplývá, že soud resp. státní zastupitelství probační dohledy ukládá ve formě výchovného popř. trestného opatření, velmi často na návrh samotné PMS, nicméně obsah dohledu není v usnesení resp. rozsudku blíže specifikován. Jaký bude obsah dohledu je obvykle na probačních pracovnících, kteří s každým mladistvým sepisují plán probačního dohledu, obvykle na základě předchozí znalosti klienta popř. s přihlédnutím ke konkrétnímu případu. Ze strany PMS je patrná intenzivní snaha zapojit klienty, kterým byl uložen dohled do probačních programů. Střediska se snaží rozšířit nabídku probačních programů, naráží však na nedostatek vhodných neziskových organizací, které by chtěly programy realizovat, tato situace patrně souvisí s nedostatečným financováním programů. Co se týká realizace dohledů, ta se nejčastěji děje v kancelářích PMS, méně často popř. vůbec v bydlišti klienta. Souvisí to s problematou mobilitou PMS a nevyužíváním pružné pracovní doby. Škola je nejčastěji kontaktována písemně popř. telefonicky. Téměř vůbec nevyužívá PMS ČR zákonnou možnost navrhnout změnu nebo zrušení

výchovných opatření a možnost udělovat výstrahy.

5.5 Obecně prospěšné práce

- **Hypotéza H1d** „Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v oblasti obecně prospěšných prací nejsou rozdíly“ **byla potvrzena.**

5.5.1 Výsledky analýzy dokumentů

Analyzovány byly metodické materiály PMS ČR.

V souvislosti s trestním opatřením OPP začíná činnost středisek PMS již ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu. V této fázi může probační pracovník zjišťovat stanovisko obviněnému k případnému uložení TO OPP, současně zjišťuje údaje týkající se zdravotního stavu mladistvého, dosažené pracovní kvalifikace, časových možností pro výkon TO OPP atd. Zjištěné informace jsou obvykle připojeny k připravované zprávě o sociálních poměrech mladistvého.

Ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu má PMS již k dispozici rozsudek soudu o uložení trestního opatření obecně prospěšných prací. V této fázi by probační úředník měl kontaktovat odsouzeného, projednat s ním podmínky výkonu TO OPP a zajistit místo pro výkon trestního opatření. Při vyhledávání vhodného místa pro výkon TO OPP by probační pracovník měl dbát na to, aby byl zachován výchovně-preventivní účel trestního opatření, a aby odsouzený mladistvý pokud možno nepřišel do kontaktu s odsouzenými dospělými. V této souvislosti by měl probační pracovník rozšiřovat místa výkonu OPP, je žádoucí, aby poskytovatelé disponovali pozitivním výchovným potenciálem (např. pracovníci, kteří mají trpělivost a zkušenosti s dospívajícími apod.) Kromě obviněného by PMS neměla zapomínat na spolupráci s poškozeným .

Po nařízení místa výkonu TO OPP probíhá ze strany PMS kontrola a evidence výkonu trestního opatření OPP. V případě problémů dochází k opětovnému projednání TO OPP, pakliže mladistvý ani poté OPP nevykonává, obešle PMS mladistvého s poslední výzvou k nástupu trestního opatření obecně prospěšných prací a v krajním případě je podán návrh na přeměnu TO OPP v trestní opatření odnětí svobody.

5.5.2 Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami

Respondentům byly položeny následující otázky:

1. Jak přistupuje soud k pověřování vašeho střediska zjišťováním stanoviska mladistvého k uložení TO OPP ?
2. Máte pro mladistvé zajištěny speciální místa výkonu TO OPP, jaké ?
3. Jak postupujete v případě, že mladistvý TO OPP nevykonává ?

ad 1) Soud pověřuje pouze dvě příslušná střediska PMS ČR zjištěním stanoviska mladistvého k uložení TO OPP. Převládá praxe, kdy střediska PMS nejsou pověřována zjištěním stanoviska mladistvého k uložení TO OPP. Respondenti však doplňují, že zpracovávají-li na mladistvého některou ze zpráv před rozhodnutím soudu, obsahuje tato zpráva často i zjištěné stanovisko k případnému uložení TO OPP.

- *když píšu zprávu na mladistvého a myslím si, že by TO OPP přicházelo do úvahy, tak tam uvedu také postoj mladistvého k tomuto opatření, ale nepíšu to samozřejmě do všech zpráv, třeba když vidím, že ta věc bude podmíněně zastavená, tak tam nebudu psát postoj k OPP*
- *soud nás tím nepověřuje, většinou si to zjišťuje sám až při hlavním líčení*
- *už se mi stalo, že to soud chtěl zjistit, oni se OPP u mladistvých stejně ukládají tak málo, že to jsou spíše výjimky*

ad 2) Co se týká speciálních míst pro výkon TO OPP, tuto nabídku potvrdili respondenti pouze ze dvou středisek. Zástupci jednoho střediska uvedli, že úzce spolupracují s místním letištěm, kdy je součástí výkonu obecně prospěšných prací i exkurze letiště, seznámení se stroji apod. Klientům se věnuje člověk, který dlouhá léta s mládeží pracuje. Druhé středisko uvádělo jako vyčleněnou organizaci Dům dětí a mládeže, kde se klientům také věnují osoby znalé práce s mládeží. U ostatních je nabídka míst výkonu TO OPP shodná s nabídkou pro dospělé.

- *ne, nabídka je stejná pro mládež i pro dospělé, OPP u mladistvých je tak málo, že to ani není potřeba něco zvláštního vyčleňovat*
- *máme to domluvené s letištěm, když dobře makají, tak jim tam ukážou letadla a pro kluky je to fajn, že je to sice práce, ale zároveň je to baví*
- *ta místa jsou stejná jako u dospělých, ale vždycky tu organizaci upozorňujeme, že je to mladistvý a oni k tomu přihlížejí, že např. může chodit až po škole a na méně hodin nebo se to domlouvá na víkendy*

ad 3) Pro případ, že mladistvý TO OPP nevykonává postupují všechna střediska striktně dle metodik, tj. zvou si mladistvého k opětovnému projednání, upozorňují na hrozbu přeměny, kontaktují zákonné zástupce. V případě, že jde o romského klienta, je využívána možnost spolupráce s mentory, kteří se snaží zjistit příčiny neplnění uloženého opatření a pokoušejí se intervenovat nejen u mladistvého, ale i u jeho rodiny.

- *to je jasně dané v metodikách, znovu pozveme, zjišťujeme proč nechodí, upozorňujeme na možnost přeměny, taky se snažíme zapojit rodiče...*
- *...nebo požádáme mentora, ať pomůže, ten ví líp, jak na ně*
- *než soud OPP u mladistvého přemění, tak chce, abychom vyčerpali všechny možnosti, takže je zveme třeba několikrát, kdy je upozorňujeme na přeměnu, snažíme se jim vyjít vstříc, aby to fakt mohli oddělat...*

5.5.3 Diskuze

Co se týká TO OPP, není PMS ČR obvykle pověřována zjištěním stanoviska k uložení tohoto opatření, ve vhodných případech se však toto stanovisko objevuje ve zprávách před rozhodnutím. Také metodický pokyn k vytváření speciálních pracovních míst pro mladistvé je naplněn pouze u dvou středisek. Pakliže mladistvý OPP nevykonává, nastává postup přesně dle metodik PMS ČR.

6 Míra uplatnění nově zavedených opatření - procedury sběru dat a analýza dat

6.1 Míra uplatnění nově zavedených opatření - cíle, metody, hypotézy

- **Hlavním cílem C2** je zjistit jaká je struktura činností Probační a mediační služby v oblasti soudnictví ve věcech mládeže v rámci Jihočeského soudního kraje a dokázat, že příčinou malého počtu ukládaných nově implementovaných opatření u mladistvých jsou špatné podmínky pro jejich výkon na straně PMS ČR.
- **Hlavní hypotéza H2** zní: *Probační a mediační služba v rámci Jihočeského soudního kraje má objektivní překážky pro výkon některých výchovných a trestních opatření.*

Výzkum uplatnění nově zavedených institutů dle zákona č. 218/2003 Sb., které souvisí s činností PMS ČR, byl prováděn od roku 2004 do poloviny roku 2007. Snahou bylo získat informace o struktuře a množství ukládaných opatření a dále posoudit jaké jsou zkušenosti s jejich výkonem.

Od počátku výzkumu bylo jasné, že k tomuto cíli nepovede jednoduchá cesta. Jak bylo popsáno v teoretické části práce, je možné, aby jednotlivá opatření ukládal soud, ale také státní zástupce. Jednotlivá opatření je možno nejrůznějším způsobem kombinovat, takže u jednoho mladistvého je možno uložit i více opatření najednou. Až do účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. neobsahovaly statistiky OČTŘ zvláštní část věnovanou mladistvým - evidoval se pouze jejich počet, ale ukládané tresty se statisticky vedly spolu s dospělými. Původní záměr práce, porovnat strukturu ukládaných opatření se strukturou ukládaných trestů dle trestního zákona - tedy stav před rokem 2004 a po roce 2004 bylo nutno přeformulovat, neboť výsledky by s velkou pravděpodobností byly velmi nepřesné až zavádějící.

V současnosti vedou soudy a státní zastupitelství zvláštní statistiku týkající se mladistvých, do těchto statistik nejsou ovšem dle mých poznatků¹²¹ vždy precizně zanesena všechna ukládaná opatření. Jde především o případy, kdy je např. vedle

¹²¹ Statistiky OČTŘ byly porovnány se statistikami PMS ČR.

uloženého trestního opatření odnětí svobody podmíněně odloženého na zkušební dobu s dohledem uloženo současně výchovné opatření probační program popř. výchovné povinnosti či omezení. V těchto případech je někdy evidováno pouze opatření trestní, nikoliv již výchovné.

Zjištěné skutečnosti u mne vedly k závěru, že část výzkumu provedu na základě statistických zjištění, ale jádro výzkumu postavím v souladu s metodikou mé dizertační práce na kvalitativním evaluačním výzkumu. Kritéria validity jsem sestavila po dvou letech sběru dat, kdy jsem měla možnost jako úplný participant v prostředí PMS ČR poznat oblasti její činnosti a dále faktory, které mohou mít na předmět výzkumu vliv. Při výzkumu jsem použila **rozhovor pomocí návodu**. Tato metoda zaručovala, že se dostaneme na všechna témata, která byla potřeba probrat. Rozhovor trval cca 60 - 90 minut. Celkem jsem připravila 57 otázek, které jsem respondentům pokládala v rámci rozhovoru. Otázky jsou zaměřeny na obě výzkumné otázky:

1. Jaká je struktura činností Probační a mediační služby v oblasti soudnictví ve věcech mládeže?
2. Jaké jsou možné překážky větší aplikace alternativních opatření dle zákona 218/2003 Sb.?

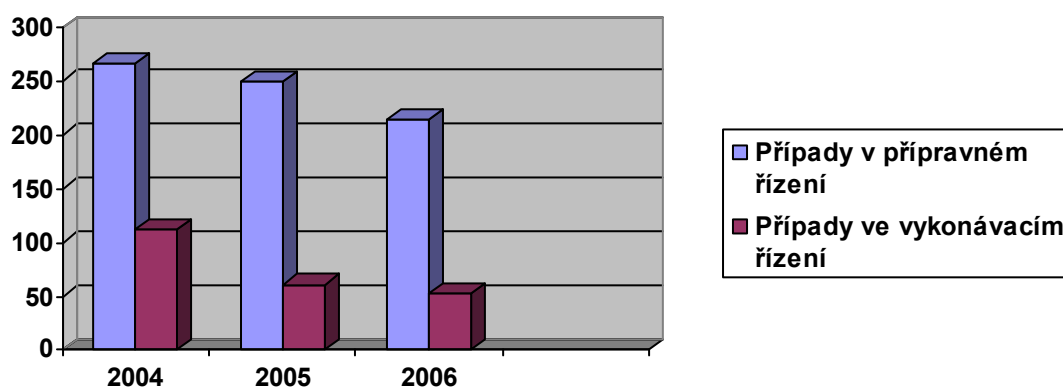
Odpovědi jsem zaznamenávala do připravených archů. Archy neměli respondenti k dispozici a otázky byly kladeny volně v rámci rozhovoru. Arch je strukturován jako tabulka, kde je hodnocení zaznamenáváno převážně pomocí škály. Hodnocení jsem prováděla v součinnosti s respondenty a slouží ke dvěma účelům - jednak se pomocí škály respondent pokusil vymezit svůj postoj a zároveň toto zaškálování posloužilo jako odrazový můstek k doplňujícím otázkám - „Co vnímáte jako špatné na vaší spolupráci? Pomohlo by zlepšení situace něco?“ číselné údaje v tabulkách uvádím pouze pro ilustraci, rozhodně nemají sloužit k dalšímu statistickému zpracování.

Na základě výsledků výzkumu lze formulovat náměty vedoucí ke zvýšení míry uplatňování a účinnosti nově zavedených opatření, zejména výchovného charakteru.

6.2 Výsledky statistického zjišťování¹²²

Tabulka 4 Statistická analýza podílu případů mladistvých PMS ČR v rámci přípravného a vykonávacího řízení

ROK	celkem případů mladistvých	procentní vyjádření	počet případů v přípravném řízení	procentní vyjádření	počet případů ve vykonávacím řízení	procentní vyjádření
2004	338	100%	266	66,9%	112	33,1%
2005	310	100%	249	80,3%	61	19,7%
2006	266	100%	214	80,5%	52	19,5%

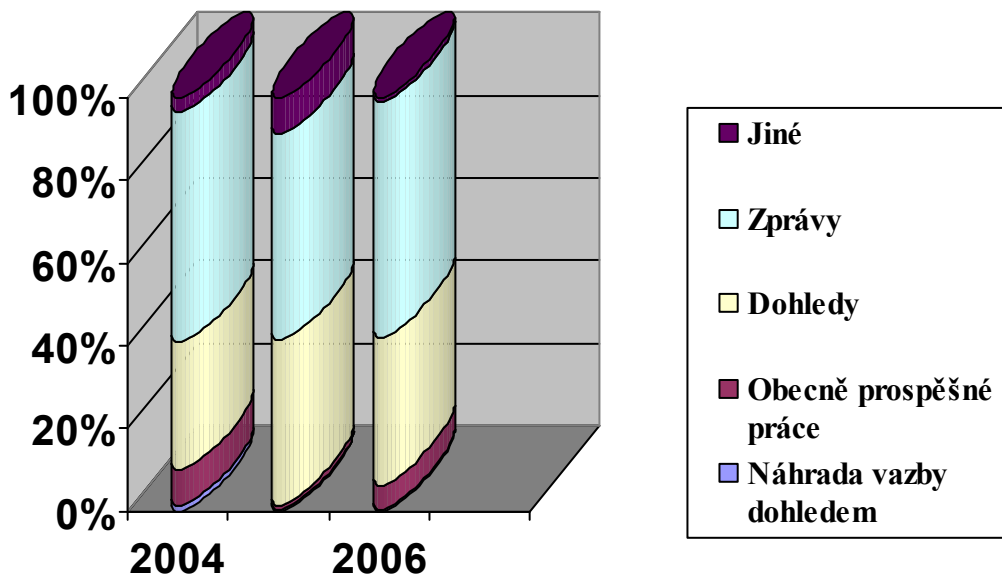

Zdroj: Vlastní výzkum

Interní materiály PMS ČR¹²³

¹²² HYKOVÁ, K., JÍCHOVÁ, D. Criminal Justice over Juveniles in the Czech Republic, in *Journal of Health Sciences Management and Public Health*. The University of Scranton, Pennsylvania, 2007, č. 2/2007. ISSN 1512-0651. – přijato k publikaci

Graf 5 Struktura činností, úkonů za střediska PMS ČR Jihočeského soudního kraje

Rok	2004	2005	2006
Náhrada vazby dohledem	4	1	1
Obecně prospěšné práce	30	4	16
Dohledy	104	123	95
Zprávy	188	155	151
Jiné	12	27	3

Ze zjištěných poznatků vyplývá, že od účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. roste podíl případů PMS ČR v přípravném řízení, tj. těch, které jsou vyřízeny především na úrovni státního zastupitelství popř. soudem bez nařízení hlavního líčení. Jde tedy především o přípravu podkladů a výkon výchovných opatření, odklonů a dále o přípravu zpráv pro

¹²³ cit. poznámka 102

rozhodování soudu a státního zastupitelství.

Co se týká struktury činností PMS ČR, rozdělila jsem tyto činnosti na 4 okruhy - náhradu vazby dohledem, která byla uplatněna v minimálním počtu případů, obecně prospěšné práce, jejichž trend je po účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. spíše klesající, okruh dohledových institutů, kam zařazuji nejen veškerá opatření spojená s dohledem - jako podmíněné odsouzení s dohledem, výchovné opatření dohledu, podmíněné upuštění od uložení trestního opatření s dohledem, ale také výkon opatření, která souvisí s kontrolou daných podmínek, tj. podmíněné zastavení trestního stíhání, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení. Poslední skupinu jsem nazvala zprávy - do této skupiny zařazuji nejen zprávy dle § 55, 56 zákona o soudnictví pro mládež, ale také přípravu podkladů pro odklon. V kolonce jiné jsou zařazeny činnosti, které souvisí např. s zjištěním stanoviska obviněného k OPP, sepsání dohody o náhradě škody.

Je patrné, že největší podíl činnosti tvoří právě oblast zpráv, tedy v terminologii PMS ČR- zprostředkování řešení konfliktu. Neméně významný podíl tvoří dohledové instituty. Obecně prospěšné práce jsou spíše na ústupu, to je ovšem trend již několika předcházejících let. Náhrada vazby dohledem je také uplatňována zcela minimálně, souvisí to s počtem vazebně stíhaných mladistvých, kterých je také velmi nízký podíl.

6.3 Výsledky rozhovoru pomocí návodu

1. *Zákon č.218/2003 Sb. zavedl nová opatření, ale také postupy, v kterých je činná PMS. Vzrostla na vašem středisku PMS od účinnosti zákona agenda v souvislosti s mladistvými?*

<i>1- ANO výrazně</i>	<i>21 resp.</i>
<i>2- ANO, ale počet případů mladistvých je v porovnání s dospělými zanedbatelný</i>	<i>6 resp.</i>
<i>3- NE</i>	<i>0 resp.</i>

Všichni respondenti zaznamenali s účinností zákona č. 218/2003 Sb. nárůst agendy

v souvislosti s mladistvými. Pouze zástupci 2 středisek konstatovali, že i přes nárůst těchto případů, je stále počet případů mladistvých v porovnání s dospělými zanedbatelný.

2. *Je OČTŘ ve vašem soudním okrese využívána možnost ukládat výchovná opatření již v přípravném řízení?*

4-ANO	17 resp.
5-NE	10 resp.

Na následující otázky odpovídali respondenti z 5-ti středisek, tj. z těch, kde OČTŘ využívají možnost ukládat výchovná opatření již v přípravném řízení.

3. *Jestliže jste na předchozí otázku odpověděli ANO: jaké výchovné opatření je v rámci přípravného řízení nejčastěji ukládáno? (stupnice 0-5, přičemž 5 je nejčastější uložení, 0 znamená, že se opatření neukládá).*

	0	1	2	3	4	5
6-dohled probačního úředníka		3		4		10
7- prob. program		3			4	10
8- vých. pov.	11					7
9- vých. omezení	13	4				
10- napomenutí s výstrahou	6	3	3		5	

Jako nejčastěji ukládaná výchovná opatření v přípravném řízení byl označen dohled probačního úředníka a probační program. Naopak nejméně jsou v přípravném řízení využívána dle názoru respondentů výchovná omezení a výchovné povinnosti.

4. *Jak je výchovné opatření **dohled probačního úředníka** nejčastěji ukládáno ve vašem soudním okrese (může být i více odpovědí).*

11- vůbec	3 resp.
12- samostatně	24 resp.
13-při upušt. od tr.opat. nebo podm. upušt. od tr.opat.	
14- vedle uloženého ochr.opatř.	
15- vedle uloženého tr. opatř.	3 resp.

16- v souvislosti se zvláštními způsoby řízení	7 resp.

Výchovné opatření dohledu probačního úředníka je nejčastěji ukládáno samostatně popř., jak vyplynulo s rozhovoru s respondenty, spolu s dalším výchovných opatřením, nejčastěji probačním programem.

5. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděli VŮBEC, co se domníváte, že jejich využití brání: (může být i více odpovědí)*

17- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	3 resp.
18- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto VO	3 resp.
19- jiné důvody	3 resp.

6. *Pokud jste v předchozí otázce uvedl JINÉ DŮVODY, vypište které?*

Zástupci střediska, kde VO probačního dohledu není ukládáno (3 resp.), spatřují důvod jednak v malém nápadu vhodných případů na jejich okrese, jednak v neochotě soudu a SZ toto opatření navrhopat a ukládat a v neposlední řadě důvod spatřují v zavedené praxi ukládání dohledů dle zákona o rodině, jejichž výkonem je pověřen orgán sociálně právní ochrany dětí.

7. *Pokud soud popř. SZ VO dohled ukládá, konkretizuje obsah dohledu, tj. stanoví obviněnému konkrétní povinnosti popř. omezení?*

20-ANO	
21-NE	24 resp.

Všechna střediska, kde je dohled ukládán, uvedla, že není v rozhodnutí OČTŘ konkretizován jeho obsah.

8. *Uveďte, jak postupujete, když bylo VO dohled uloženo, byl jste pověřen jeho výkonem, avšak dohled nebyl v rozsudku specifikován?*

Respondenti shodně uváděli, že toto výchovné opatření je ukládáno nejčastěji na návrh samotné PMS. Ta tak již má o mladistvém znalost a současně i představu, co by dohled měl obsahovat. Tato představa je pak zaznamenána ve spolupráci s mladistvým

v plánu probačního dohledu.

Třináct respondentů (tři střediska) uvedlo, že na jejich okresech je snaha, aby mladistvému byl při VO dohledu uložen současně i probační program a to nejen ve formě výchovného opatření, ale často jen na základě dohody mezi mladistvým a NGO - tedy jako obsahová součást dohledu.

9. *Jak hodnotíte VO dohledu prob. úředníka pokud jde o:*

(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
22-Ochotu soudu toto VO ukládat	12	6		3	6
23-Ochotu SZ toto opatření ukládat	14		4	3	6
24-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon		3	15	6	3
25-Nápravu pachatele	3	6	15	3	
26-Legislativní úpravu	3		24		

VO dohledu bylo převážně kladně hodnoceno z hlediska ochoty soudu toto opatření ukládat, obdobně i z hlediska ochoty státního zastupitelství. Devět respondentů ze tří středisek ochotu k ukládání tohoto opatření hodnotí u soudu i u SZ velmi špatně. Tři respondenti z jednoho střediska uvedli, že soud by chtěl ukládat VO dohledu paušálně u všech mladistvých- tyto snahy se PMS snaží regulovat a tam, kde dohled neshledává účelným na to výslovně ve své zprávě upozorňuje.

Organizační a personální podmínky PMS k výkonu tohoto opatření označuje většina respondentů průměrnou známkou. Jako důvod označují nedostatečnou mobilitu PMS - tj. PMS nemá k dispozici vozidla, kterými by bylo možné provádět dohled u klientů mimo sídlo PMS např. ve vzdálenějších obcích. Případnému dojíždění pomocí hromadné dopravy brání pevně stanovená pracovní doba, přičemž návštěvy v rodinách mladistvých by bylo účelnější konat v odpoledních popř. večerních hodinách, tedy mimo dobu školní výuky. Pracovníci PMS nedisponují mobilními telefony. Většina respondentů (24) uvedla, že z hlediska časové vytíženosti pomohlo alespoň částečně personální posílení PMS, 3 respondenti uvedli, že časové možnosti PMS jsou nadále na hraně únosnosti.

Z hlediska nápravy pachatele většina středisek konstatovala, že dohled sám o

sobě není příliš účinné opatření. Z tohoto pohledu ho hodnotili převážně průměrnou známkou. Je vhodné, aby dohled měl konkrétně vymezený obsah, neomezoval se pouze na kontrolu plnění školní docházky, náhradu škody apod. Velmi vhodně je hodnocena kombinace dohledu a probačního programu - a to jak výchovného opatření probačního programu, tak jeho dobrovolné verze.

Z hlediska legislativní úpravy pak většina respondentů hodnotila výchovné opatření probačního dohledu průměrnou známkou. Uváděla, že je-li dohled ukládán ve vhodných případech, nikoliv paušálně a má-li stanoven konkrétní obsah, je vhodným výchovným opatřením pro mladistvé. Zmiňována byla problematičnost výkonu tohoto opatření pakliže je uloženo v řízení před soudem. Respondenti uváděli, že pakliže klient podmínky dohledu neplní, neexistuje pro to ze strany zákona možnost žádné reakce. Soud tak většinou na všech okresech přešel k ukládání dohledu formou trestního opatření a výchovné opatření je ponecháno spíše jako možnost v rámci přípravného řízení. Zajímavou zmínkou týkající se legislativy byl návrh, že by probační dohled mohl být ukládán nejen mladistvému, ale ve vhodných případech i jeho zákonným zástupcům, tj. především rodičům. Ti mají totiž svým postojem a nezájmem o mladistvého mnohdy velmi velký podíl na jeho kriminální kariéře.

10. Jaké jsou vaše praktické poznatky, pokud jde o VO dohledu ?

Respondenti ze všech středisek uváděli, že VO dohledu je ze strany PMS ve vhodných případech navrhován již na úrovni SZ. 9 respondentů uvedlo, že SZ na tuto zprávu reaguje max. návrhem tohoto opatření soudu, nikoliv však uložením v této fázi řízení.

11. Domníváte se, že by VO dohledu mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?

27-ANO	3 resp.
28-NE	24 resp.

Většina respondentů se domnívá, že toto výchovné opatření je ukládáno v dostatečné míře, a že se vžilo.

12. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (můžete označit i více možností) ?

29- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
30- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto TO	
31- jiné důvody	3 resp.

Respondenti z jednoho střediska uvedli, že ze strany OČTŘ by byl větší zájem o ukládání tohoto VO, ale personální podmínky tohoto střediska nedovolují ukládat toto opatření ve větší míře.

13. Výchovné opatření probační program je nejčastěji ukládán ve vašem soudním okrese. (může být i více odpovědí)

32- vůbec	3 resp.
33- samostatně	13 resp.
34- při upušt. od tr. opat. nebo podm. upušt. od tr. opat.	
35- vedle uloženého ochr. opatř.	
36- vedle uloženého tr. opatř.	7 resp.
37- v souvislosti se zvláštními způsoby řízení	11 resp.

VO probační program je nejčastěji ukládán samostatně např. spolu s VO dohledu probačního úředníka. Druhým nejčastějším způsobem ukládání je v souvislosti se zvláštním způsobem řízení - nejčastěji v rámci zkušební doby podmíněného zastavení trestního stíhání. Sedm respondentů ze 2 středisek uváděli i ukládání vedle uloženého trestního opatření – u obou středisek se jednalo o případy uložení probačního programu vedle TO podmíněného odsouzení. Jedno středisko uvedlo, že VO probační program není v jejich okrese ukládán vůbec.

14. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl VŮBEC, domníváte se, že jejich využití brání (označit můžete i více odpovědí).

38- v okrese není realizátor probačního programu	3 resp.
39- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	3 resp.
40- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto VO	
41- jiné důvody	

Soudní okres, kde probační programy nejsou ukládány, nemají vlastního realizátora

programu, souvisí to také s malým nápadem věcí mladistvých, kde by se jen velmi těžko dávala dohromady skupina mladistvých pro realizaci programu.

15. Pokud jste v předchozí otázce uvedl JINÉ DŮVODY, vypište které?

Nebyla žádná odpověď.

16. Jak hodnotíte VO probační program pokud jde o:

(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
42-Ochotu soudu toto VO ukládat	14	7	3	3	
43-Ochotu SZ toto opatření ukládat	11	3	6		7
44-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon	6		11	4	6
45-Nápravu pachatele	11	10	3		
46-Legislativní úpravu	27				

Ochotu soudu ukládat VO probační program hodnotí většina respondentů známkou 1 popř. 2 - tedy velmi dobře. Žádný z respondentů nehodnotí tuto ochotu nejhorší známkou a to ani středisko, kde se VO probační program vůbec neukládá. Respondenti z tohoto střediska uvádí, že soud i SZ se o probační programy zajímá, ale dosud nemá možnost je ukládat vzhledem k jejich neexistenci v okrese. Ochota státních zástupců k ukládání tohoto opatření je hodnocena o něco hůře, sedm respondentů ze dvou středisek ji dokonce hodnotí nejhorší známkou. Uvádějí, že tato neochota je ovlivněna zejména rychlostí přípravného řízení, kdy na těchto menších okresech má státní zástupce spis max. 10-14 dní. Je pro něj tedy nejjednodušší podat na mladistvého obžalobu a jediný způsob, kdy je probační program ukládán je v případech, že je rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Organizační a personální podmínky jsou výborně hodnoceny šesti respondenty, převládá však průměrné až podprůměrné hodnocení. Souvisí to zejména s tím, že v kraji fungují 3 probační programy, přičemž PP Mentor je určen pouze pro romskou klientelu a není tak klasickým představitelem probačních programů. Program *Učební programy - mladiství* funguje pouze v okrese České Budějovice a zbývající okresy mají k dispozici probační program Právo pro každý den. Tento program neexistuje v okrese Prachatice, v okrese Pelhřimov je toto VO ukládáno, ale program začal fungovat až počátkem

července 2007. Realizace v okrese Tábor je nyní přerušena vzhledem k nedostatečnému finančnímu zajištění programu. Zbývající okresy získaly pro realizaci probačního programu Právo pro každý den finanční podporu především z tzv. Norských fondů, je zajištěna realizace do poloviny roku 2008. Zmiňována byla také participace pracovníků PMS na programech, kdy v rámci pilotních programů tvořili pracovníci PMS nemalou část lektorů. Tato praxe je pomalu opouštěna, zejména vzhledem k tlaku ředitelství PMS, nicméně na řadě okresů tak vzniká problém, kdo bude programy v budoucnu lektorovat (nedostatek vhodných NGO...).

Problémem je také zajištění dopravní dostupnosti na programy pro klienty ze sociálně slabších rodin, kteří jsou mimo okresní město. Tato problematika byla řešena na některých okresech formou mimořádné dávky pro mladistvého ze systému sociální pomoci.

Nápravu pachatele hodnotí všichni respondenti výbornou nebo velmi dobrou známkou. Odůvodňují to dosud nezaznamenanou recidivou u klientů, kteří program absolvovali.

Z hlediska legislativní úpravy je VO probační program všemi respondenty výborně hodnocen. Shodně uvádějí, že jde o opatření, díky němuž se s mladistvými skutečně pracuje, nelze se omezit na paušální výkon. Kladně také hodnotí povinnost mladistvého vyjádřit s opatřením souhlas - nelze tak probační program uložit klientovi proti jeho vůli. Z hlediska spolupráce s NGO by většina probačních pracovníků nevyklučovala, aby PMS na výkonu programů participovala. Obdobně jako u probačního dohledu i zde zazněl návrh na legislativní úpravu spoluúčasti rodičů na probačních programech.

17. Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o VO probační program?

V rámci pilotních programů bylo toto opatření hojně ukládáno. Nyní se ukládání opatření na některých okresech potýká s problémem nedostatečného zajištění financí pro program a s tím souvisejícím přerušением programů. Shodně bylo uváděno, že OČTŘ se s probačními programy seznamují v rámci multitymů, ale i zvláště konaných seminářů.

Respondenti z jednoho soudního okresu uvedli, že mají nepříjemnou zkušenost

s obhájci, kteří klientům radí, aby k uložení probačního programu nedávali souhlas - tím je jeho výkon znemožněn.

18. *Domníváte se, že by VO probační program mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?*

47-ANO	27 resp.
48-NE	

Všichni respondenti uváděli, že probační program by bylo vhodné ukládat v daleko větší míře.

19. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (může být i více možností).*

49- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
50- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto TO	5 resp.
51- jiné důvody	27 resp.

Překážek pro větší aplikaci probačních programů je celá řada. Dle názorů probačních pracovníků je to v první řadě nedostatečná nabídka těchto programů, která patrně souvisí s nedostatečným financováním programů. Dále někteří uvádí, že se OČTŘ v některých případech spokojí s uložení dohledu, ač je Probační a mediační službou současně navrhován i probační program. Jako poslední faktor zazněl nesouhlas mladistvého s uložení programu, který ve větší míře zaznamenalo jedno středisko - údajně po intervenci některých advokátů.

20. *Výchovné opatření výchovné povinnosti je nejčastěji ukládán ve vašem soudním okrese. (může být i více možností)*

52- vůbec	11 resp.
53- samostatně	3 resp.
54- při upušt. od tr.opat. nebo podm. upušt. od tr.opat.	
55- vedle uloženého ochr.opatř.	
56- vedle uloženého tr. opatř.	3 resp.
57- v souvislosti se zvláštními způsoby řízení	14 resp.

Výchovné opatření výchovné povinnosti je nejčastěji ukládáno v souvislosti

s podmíněným zastavením trestního stíhání, v menší míře pak samostatně popř. vedle uloženého trestního opatření. 11 respondentů ze 3 středisek uvedlo, že výchovné povinnosti nejsou u nich ukládány vůbec.

21. *Jak hodnotíte VO výchovné povinnosti pokud jde o:
(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)*

	1	2	3	4	5
58-Ochotu soudu toto VO ukládat	13		3	3	8
59-Ochotu SZ toto opatření ukládat	7	3			17
60-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon	13	3	11		
61-Nápravu pachatele	13	6	8		
62-Legislativní úprava	13	8	6		

Zhruba polovina respondentů hodnotí ochotu soudu ukládat tato výchovná opatření výborně, naopak stejný počet respondentů hodnotí tuto ochotu nedostatečně. Ochota státního zastupitelství k ukládání těchto opatření je 17 respondenty z pěti středisek hodnocena nejhorší známkou, naopak 3 střediska (10 respondentů) ji hodnotí jako výbornou popř. velmi dobrou.

Organizační a personální podmínky PMS pro zajištění výkonu tohoto opatření jsou hodnoceny spektrem známek 1-3. Problémy nečiní výkon společensky prospěšné činnosti, ani povinnosti nahradit škodu, či usilovat o vyrovnání s poškozeným. Potíže jsou zmiňovány u výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. g - povinnost podrobit se programu - problémy obdobné jako u probačních programů a potíže jsou spatřovány také u povinnosti dle písm. § 18 odst. 1 písm. a - tedy povinnost bydlet s rodiči - obdobné problémy jako při výkonu dohledu tj. nedostatečná mobilita PMS s s tím související problémy s kontrolou výkonu tohoto opatření.

Z hlediska nápravy pachatele je toto opatření hodnoceno výborně až dobře. Ve srovnání s TO OPP je velmi pozitivně hodnoceno VO společensky prospěšná činnost z hlediska motivovanosti pachatele, zejména je-li toto opatření ukládáno v přípravném řízení.

Z hlediska legislativní úpravy je VO výchovné povinnosti hodnoceno 13 respondenty výborně, 8 respondenty velmi dobře a 6 respondenty dobře. Toto

hodnocení se obvykle týká především výchovných povinností, které jsou v daném okrese ukládány, tj. především společensky prospěšné činnosti a povinnosti k náhradě škody. Respondenti však uvádějí, že vyčlenění dříve používaných přiměřených povinností a omezení do zvláštního opatření vedlo jednoznačně k omezení jejich ukládání.

22. Jaké VO výchovné povinnosti jsou ve vašem soudním okrese nejčastěji ukládána? Specifikujte.

Respondenti ze tří středisek uvedli, že nejčastější je společensky prospěšná činnost, z toho dvě střediska doplnila, že i tak jde spíše o výjimečná opatření. Respondenti z dalších tří středisek zaznamenali povinnost nahradit škodu dle § 18 odst. 1 písm. e) a to nejčastěji v rámci rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Tři respondenti z jednoho střediska uvedli, že povinnost k náhradě škody se v jejich okrese takto neukládá, neboť PMS obvykle zajistí dohodu o náhradě škody s poškozeným ještě před rozhodováním soudu.

23. Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o VO výchovné povinnosti?

Pouze respondenti jednoho střediska uvedli, že VO výchovné povinnosti je plnohodnotnou součástí spektra ukládaných opatření. Ostatní soudní okresy zaznamenávají uložení tohoto výchovného opatření pouze výjimečně. Samotná PMS navrhuje ve svých zprávách uložení těchto opatření pouze na třech střediscích. U návrhů PMS jde především o návrhy k uložení společensky prospěšné činnosti popř. programu, který není programem probačním. Střediska, které tyto návrhy nepodávají uvádějí, že případně navrhnou TO OPP a namísto povinnosti dle písm. g) navrhnou probační program.

24. Domníváte se, že by VO výchovné povinnosti mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?

63-ANO	17 resp.
64-NE	10 resp.

25. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (můžete označit i více možností)

65- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
66- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto TO	17 resp.
67- jiné důvody	

Tito respondenti uváděli nejčastěji opatření Společensky prospěšná činnost popř. Program, který není probační. Uváděli, že i přesto, že tato VO jsou ze strany PMS navrhována, nejsou často tyto návrhy reflektovány. Domnívají se, že je to způsobeno nechutí OČTŘ nařizovat neozkoušené opatření, přednost se dává stále tradičnějším opatřením např. dohledu popř. OPP.

26. Výchovné opatření výchovná omezení je nejčastěji ukládán ve vašem soudním okrese. (může být i více odpovědí)

68- vůbec	20 resp.
69- samostatně	
70- při upušt. od tr.opat. nebo podm. upušt. od tr.opat.	
71- vedle uloženého ochr.opatř.	
72- vedle uloženého tr. opatř.	7 resp.
73- v souvislosti se zvláštními způsoby řízení	7 resp.

Dvacet respondentů uvedlo, že na jejich okresech se toto výchovné opatření vůbec neukládá. Sedm respondentů uvedlo, že výchovná omezení jsou ukládána vedle uloženého trestného opatření (nejčastěji podmíněného odsouzení) anebo v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání.

27. Jak hodnotíte VO výchovná omezení pokud jde o:
(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
74-Ochotu soudu toto VO ukládat	7				20
75-Ochotu SZ toto opatření ukládat	7				20
76-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon					27
77-Nápravu pachatele			27		

78-Legislativní úpravu				7	20

Ochotu soudu i SZ hodnotí většina respondentů nejhorší známkou, pouze sedm uvádí známku naopak nejlepší. Všechna střediska se shodují, že organizační a personální podmínky pro výkon tohoto opatření jsou nedostatečné. Omezení nenavštěvovat určité akce, nezdržovat se na určitých místech, nezneužívat návykové látky apod. jsou pro PMS, dle názoru respondentů, jen obtížně kontrolovatelné. Překážku vidí jak v pevné pracovní době, tak nedostatečné mobilitě a pro tyto případy i v nedostatečném personálním zajištění.

Nápravu pachatele hodnotili všichni respondenti průměrnou známkou, přičemž uváděli, že nemají zkušenosti s tímto opatřením, nemohou proto blíže hodnotit.

Hodnocení legislativní úpravy bylo obvykle provázeno poznámkou, že by toto opatření vůbec PMS kontrolovat neměla, kontrolu u většiny opatření by bylo vhodné vykonávat spíše prostřednictvím Policie ČR popř. Městské Policie.

28. *Jaká VO výchovná omezení jsou ve vašem soudním okrese nejčastěji ukládána? Specifikujte.*

Odpovídali respondenti z jediného střediska, které uvedlo, že je zde toto VO ukládáno, zmínili výchovné omezení dle §19 odst. 1 písm. e) nezneužívat návykové látky a dle §19 odst. 1 písm. g) neměnit bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu.

29. *Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o VO výchovná omezení?*

Tyto výchovné omezení ve svých zprávách PMS nenavrhuje s výjimkou jediného střediska. Většina respondentů uvádí, že realizace tohoto opatření je obtížná až nemožná.

30. *Domníváte se, že by VO výchovná omezení mohla být ukládána ve větším množství vhodných případů ?*

79-ANO	
80-NE	27resp.

31. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (může být i více možností)*

81- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
82- OČTR nejsou nakloněni tomuto TO	
83- jiné důvody	

Nebyla odpověď.

32. *Výchovné opatření napomenutí s výstrahou je nejčastěji ukládán ve vašem soudním okrese. (může být i více odpovědí)*

84- vůbec	10 resp.
85- samostatně	17 resp.
86- při upušt. od tr. opat. nebo podm. upušt. od tr. opat.	
87- vedle uloženého ochr. opatř.	
88- vedle uloženého tr. opatř.	
89- v souvislosti se zvláštními způsoby řízení	

Napomenutí s výstrahou je buď ukládáno samostatně nebo vůbec.

33. *Jak hodnotíte VO napomenutí s výstrahou pokud jde o:*
(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
90-Ochotu soudu toto VO ukládat	3			3	21
91-Ochotu SZ toto opatření ukládat	3			3	21
92- Org. a pers. podmínky pro účinný výkon	14		13		
93-Nápravu pachatele	6		18	3	
94-Legislativní úpravu	3	3		21	

Ochota soudu i SZ ukládat napomenutí s výstrahou je hodnocena nejhoršími známkami respondenty ze sedmi středisek. Pouze tři respondenti (z jednoho střediska) uvádí, že ochota soudu i SZ toto opatření ukládat je výborná.

Z hlediska organizačních a personálních podmínek PMS pro výkon tohoto opatření neshledává 14 respondentů žádný problém, uvádí, že jsou max. pověřeni zajištěním souhlasu s uložením tohoto výchovného opatření. Zbývajících 13 respondentů udalo známku dobrou, přičemž dodávají, že s opatřením nemají bližší zkušenosti.

Z hlediska nápravy pachatele je toto opatření hodnoceno šesti respondenty výborně - uvádí, že toto opatření, je-li ukládáno ve vhodných případech - především bagatelních provinění, kde nevznikla škoda, splňuje svůj účel. Většina respondentů (18) uvádí dobrou známku, přičemž doplňují, že s opatřením nemají bližších zkušeností. Tři respondenti uvádí známku 4 a popisují praxi SZ, které toto opatření původně ukládalo v hojném počtu, přičemž pro většinu mladistvých nepředstavovalo žádnou újmu. Napomenutí bylo sdělováno za přítomnosti zákonného zástupce v kanceláři státního zástupce a pro mnohé mladistvé tak působilo jako pouhá domluva a nikoliv svým zamýšleným výstražným dojmem. Od ukládání tohoto opatření v takovém rozsahu se po této zkušenosti na tomto okrese v takovém rozsahu upustilo.

Z hlediska legislativní úpravy pouze šest respondentů hodnotí VO napomenutí s výstrahou pozitivně. Povětšinou je hodnoceno známkou 4, přičemž 21 respondentů uvádí, že toto opatření vůbec nenavrhuje, a že se domnívají, že by ho zákon vůbec obsahovat nemusel. Negativně je např. hodnocena skutečnost, že má-li být toto opatření uloženo v rámci přípravného řízení, je nutné vyžádat si od mladistvého souhlas. Mladistvý tak de facto musí souhlasit s tím, že bude pokárán. Většina respondentů se domnívá, že zákon obsahuje celou řadu jiných opatření a institutů např. odstoupení od trestního stíhání, PZTS, upuštění od potrestání, které by toto VO mohly nahradit.

34. Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o VO napomenutí s výstrahou?

Povětšinou je toto opatření ukládáno u bagatelních provinění, kde nevznikla žádná škoda. Zcela výjimečně je PMS pověřeno předjednáním souhlasu obviněného s uložením tohoto opatření, který je nutný v případě uložení v přípravném řízení.

35. Domníváte se, že by VO napomenutí s výstrahou mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?

95-ANO	
96-NE	27 resp.

Respondenti se domnívají, že toto opatření má smysl pouze u prvopachatelů bagatelních provinění, v jiných případech ho proto ani nenavrhují.

36. Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (může být i více možností)

97- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
98- OČTR nejsou nakloněni tomuto TO	
99- jiné důvody	

Nebyla žádná odpověď.

37. Pověřuje soud vaše středisko zjištěním stanoviska mladistvého k uložení TO OPP?

100-ANO	6 resp.
101-NE	21 resp.

Převládá praxe, kdy střediska PMS nejsou pověřována zjištěním stanoviska mladistvého k uložení TO OPP. Respondenti však doplňují, že zpracovávají-li na mladistvého některou ze zpráv před rozhodnutím soudu, obsahuje tato zpráva často i zjištěné stanovisko k případnému uložení TO OPP.

38. Jak hodnotíte TO obecně prospěšné práce pokud jde o:

(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
102-Ochotu soudu toto TO ukládat	21			3	3
103-Nabídku jednotlivých pracovišť	27				
104-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon	27				
105-Nápravu pachatele	18	6	6		
106-Legislativní úpravu	24			3	

Trestní opatření obecně prospěšných prací hodnotí z pohledu ochoty soudu a SZ toto opatření ukládat převážná většina respondentů kladně, na druhou stranu dodávají, že množství ukládaných OPP u mladistvých za poslední léta poklesl.

Bez výjimky jsou pak výborně hodnoceny organizační a personální podmínky pro výkon tohoto opatření.

Převládají také pozitivní poznatky z hlediska nápravy pachatele. Horší známka je u respondentů ze středisek, která zaznamenala nutnost upomínat mladistvé k výkonu TO OPP, popř. kde byla dokonce zaznamenána přeměna v nepodmíněné opatření odnětí svobody.

Z hlediska legislativní úpravy je toto opatření hodnoceno převážně výborně,

jediná výjimka uvádí, že lépe hodnotí ukládání společensky prospěšné činnosti vzhledem k tomu, že u těchto klientů byla zaznamenána větší motivace k výkonu. Kladně je hodnocen souhlas mladistvého s uložením OPP, také snížená horní hranice sazby.

39. *Domníváte se, že by TO obecně prospěšné práce mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?*

107-ANO	3 resp.
108-NE	24 resp.

40. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (může být i více odpovědí)*

109- v okrese není dostatečná nabídka pracovišť	
110- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	3 resp.
111- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto TO	
112- jiné důvody	

Respondenti uvedli, že v případě, že by více případů dospělo až do řízení před soudem, bylo by možné toto opatření navrhnout a zajistit jeho výkon. Na druhou stranu trend poklesu množství ukládaných TO OPP vnímají pozitivně.

41. *Jaké jsou vaše praktické poznatky, pokud jde o TO obecně prospěšné práce?*

TO OPP je tradiční sankce, se kterou mají jak OČTŘ, tak PMS hojně zkušenosti a je proto bez problémů ukládána. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně přísné opatření (bezprostředně hrozí přeměna tohoto opatření v nepodmíněné opatření odnětí svobody), je nutné při jeho navrhování k této skutečnosti přihlížet. Po účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže byl ze strany PMS zaznamenán úbytek obecně prospěšných prací a to dle názoru respondentů v souvislosti s nárůstem skončených věcí již v rámci přípravného řízení popř. možnosti uložit jiné opatření.

42. *Jak hodnotíte TO podmíněné odsouzení s dohledem pokud jde o:*
(stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5

113-Ochotu soudu toto TO ukládat	21			6	
114- <i>Org. a pers. podmínky pro účinný výkon</i>	6		15	6	
115-Nápravu pachatele	6	3	18		
116-Legislativní úpravu	15	3	9		

Ochotu soudu k ukládání trestního opatření podmíněné odsouzení s dohledem kladně hodnotí respondenti z šesti středisek. Na dvou střediscích (šest respondentů) není toto opatření soudem příliš často ukládáno.

Co se týká organizačních a personálních podmínek pro výkon tohoto opatření je hodnoceno převážně průměrně. Jako problematická jsou zmiňována obdobná témata jako u VO dohledu, tj. nedostatečná mobilita, pevná pracovní doba, personální zajištění PMS.

Také náprava pachatele je hodnocena spíše průměrně popř. v lepší polovině spektra. Respondenti uvádějí, že na mladistvé je při výkonu dohledu vyvíjen velký tlak na dodržování podmínek dohledu, zároveň je snaha, aby byl mladistvý zařazen do probačního programu byť na základě své dobrovolnosti, nikoliv nařízením soudu.

Legislativní úprava je hodnocena ponejvíce známkou výborně popř. dobře. Respondenti uvádějí, že toto opatření je obvykle ukládáno vhodně. Připomínky se objevovaly ve vztahu k rozsáhlým možnostem oddálit přeměnu trestu v trest nepodmíněný (např. prodloužením zkušební doby, uložením dohledu apod.), kdy se dle zkušenosti probačních pracovníků pouze oddaluje doba, kdy bude mladistvý poslán do vězení.

43. *Domníváte se, že by TO podmíněné odsouzení s dohledem mohlo být ukládáno ve větším množství vhodných případů ?*

117-ANO	3 respondenti
118-NE	24 respondentů

44. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejich většímu využití brání (můžete označit i více možností)*

119- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	

120- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto TO	
121- jiné důvody	3 respondenti

Respondenti uvádějí, že v některých případech prostých podmínek (tj. podmíněného odsouzení) by bylo dle jejich názoru, vhodnější uložit podmíněné odsouzení s dohledem a zároveň VO probačního programu.

45. *Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o TO podmíněné odsouzení s dohledem?*

Většina respondentů uvedla, že k uložení tohoto opatření dochází až v nejzávažnějších případech, protože bezprostředně hrozí přeměna trestního opatření v odnětí svobody nepodmíněně. Deset respondentů uvedlo, že soud má snahu, aby co nejvíce věcí bylo vyřešeno v rámci přípravného řízení, popř. za pomoci výchovných opatření, k uložení trestních opatření přistupuje jen výjimečně. Na druhou stranu, pakliže je toto opatření uloženo po nerespektování celé řady výchovných opatření, je dle názoru probačních úředníků, v některých případech, zbytečně prodlužována doba, než dojde k přeměně v trest nepodmíněný.

46. *Je vaše středisko pověřováno některými činnostmi v souvislosti s ochrannými opatřeními?*

122-ANO	
123-NE	27

47. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, specifikujte které.*

Nebyla žádná odpověď.

48. *Je vaše středisko pověřováno výkonem náhrady vazby dohledem ?*

124-ANO	13
125-NE	14

49. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, jak hodnotíte tento institut*

pokud jde o: (stupnice 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)

	1	2	3	4	5
126-Předjednání tohoto institutu s PMS (zpráva, dotaz...)					13
127-Rychlost pověření PMS po uložení tohoto institutu			10		3
128-Org. a pers. podmínky pro účinný výkon náhrady	10		3		
129-Ochotu obviněného spolupracovat	10		3		
130-Legislativní úprava	6		7		

Tyto otázky směřovaly k praktickým otázkám v souvislosti s náhradou vazby dohledem, zodpovídali je pouze respondenti ze středisek (tři střediska), kde již tohoto institutu bylo využito.

Všichni respondenti uvedli, že PMS nepředjednáva možnost náhrady vazby probačním dohledem. Rychlost pověření ze strany OČTŘ hodnotí většina průměrnou až nejhorší známkou. Objevilo se i konstatování, že mladiství dorazí v některých případech k dohledu dříve, než pověření od SZ popř. soudu. Objevily se dokonce případy, kdy PMS pověření vůbec neobdržela a výkon dohledu tak zcela závisel na tom, že se klient k PMS dobrovolně dostavil, neboť PMS by si ho sama nepředvolávala.

Podmínky PMS pro výkon tohoto institutu jsou hodnoceny převážně pozitivně, případné poznámky byly obdobné jako u výchovného popř. trestního opatření dohledu. Část respondentů také zmiňovala zkušenost s náhradou vazby u mladistvého cizího státního příslušníka, jehož výkon byl po opuštění republiky velmi složitý, spíše nemožný.

Obvinění jsou při náhradě vazby dohledem převážně ochotni spolupracovat a z hlediska legislativní úpravy je tento institut hodnocen dobře až výborně, kladně je hodnocena možnost nahradit vazbu, PMS by do zákona doplnila povinnost OČTŘ bezprostředně informovat PMS o propuštění mladistvého z vazby, pakliže byl uložen dohled.

50. *Domníváte se, že by vazba mohla být nahrazována dohledem ve větším množství vhodných případů ?*

131-ANO	
132-NE	13 respondentů

Respondenti shodně uvedli, že se nedomnívají, že by vazba mohla být nahrazena dohledem ve větším množství případů.

51. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejímu většímu využití brání (můžete označit i více možností)*

133- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	
134- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto institutu	
135- jiné důvody	

Nebyla žádná odpověď.

52. *Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o náhradu vazby dohledem?*

PMS je informována o všech mladistvých, kteří byli vzati do vazby. Respondenti shodně uváděli, že mladiství jsou vazebně stíháni zcela výjimečně a je-li k tomu možnost, je vazba okamžitě nahrazena jiným opatřením. Dohled se v těchto případech neliší ve větší míře od jiných typů dohledů, pouze je obvykle vykonáván ve větší frekvenci tj. min. 1x za 1-2 týdny.

53. *Je vaše středisko pověřováno přípravou podkladů pro zvláštní způsoby řízení (podm. zastavení tr. stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání)?*

136-ANO	27 respondentů
137-NE	

Všechna střediska shodně potvrdila, že jsou pověřována přípravou podkladů pro zvláštní způsoby řízení.

54. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, jak hodnotíte tento institut pokud jde o: (hodnoťte stupnicí 1-5, přičemž 1 je nejlepší hodnocení)*

	1	2	3	4	5
138-Dostatečně dlouhé lhůty pro přípravu podkladů	6	11		10	
139-Využití mediace při přípravě podkladů pro zvl.	3	3	6		15
140-Ochotu soudu postupovat vhodné případy	18		6		3
141-Ochotu SZ postupovat vhodné případy	12	6	6	3	
142-Legislativní úpravu	27				

Otázku lhůt k přípravě podkladů hodnotí větší část respondentů jako výbornou a velmi dobrou. Uvádí, že lhůty jsou jim poskytovány 3 týdny až 1 měsíc s tím, že na odůvodněnou žádost mohou být prodlouženy. Deset respondentů hodnotí délku lhůt známkou 4, přičemž uvádějí, že vzhledem k rychlosti řízení ve věcech mladistvých, jim nejsou poskytnuty lhůty delší než týden až 14 dnů. Během takto krátké lhůty obvykle není možné zajistit veškeré podklady (vyčíslení škody, zkontaktování poškozeného apod.)

Spíše kladně hodnotí možnosti využití mediace pouze šest respondentů. Stejný počet respondentů hodnotí možnosti průměrně, uvádí, že nabídka k mediaci není často využita a zároveň překážkou je nedostatečný časový prostor. Zbývajících patnáct respondentů hodnotí možnosti využití mediace při přípravě podkladů pro odklon vyloženě negativně a shodně uvádějí, že překážkou je jednak nedostatečný časový prostor a jednak negativní zkušenosti s mediací v přípravném řízení u mladistvých (nevyvážené postavení stran - dítě X dospělý, špatné finanční možnosti k náhradě škody, vydírání ze strany poškozeného apod.)¹²⁴

Převážně kladně hodnotí respondenti ochotu soudu postupovat vhodné případy k přípravě podkladů pro odklon, u státního zastupitelství je ochota hodnocena o něco hůře s tím, že odpovědi respondentů zasáhly celé spektrum možností. Převládá však rovněž spíše kladné hodnocení.

Z hlediska legislativní úpravy odklony vnímají všichni respondenti kladně, uvádí, že tyto případy považují za nejzajímavější ve své práci. Dodávají, že toto hodnocení se týká především podmíněného zastavení trestního stíhání, ostatní odklony se užívají minimálně - odstoupení od trestního stíhání v podstatě vůbec. Pakliže byla tato otázka směřována na narovnání a odstoupení od trestního stíhání, většina

¹²⁴ Vyšetřování u řady bagatelních trestných činů na okresní věcné úrovni je v praxi omezeno jen na doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, výslech obviněného a umožnění obviněnému prostudovat spisy, případně jeden nebo dva další úkony. U státních zástupců je potom spis meritorně vyřizován do čtrnácti dnů. Pokud mediace začne probíhat až po zahájení trestního stíhání, pak nezbývá dostatečný čas. více: ŠABATA, K. Některé aspekty spolupráce státního zástupce s Probační a mediační službou. *Státní zastupitelství. Praha: Orac, 2007, roč. 5, č. 3/2007. ISSN 1214-3758.*

respondentů uváděla, že jim tyto instituty v zákoně nevadí, ale příliš je nenavrhují, ani nejsou ukládány.

55. *Domníváte se, že by vašemu středisku mohlo být postupováno více vhodných případů k přípravě podkladů pro zvl. druhy řízení?*

143-ANO	12 respondentů
144-NE	15 respondentů

56. *Pakliže jste na předchozí otázku odpověděl ANO, domníváte se, že jejímu většímu využití brání (může být i více možností)*

145- nápad nepřináší dostatek vhodných případů	3 respondenti
146- OČTŘ nejsou nakloněni tomuto institutu	6 respondentů
147- jiné důvody	3 respondenti

Tři respondenti uvedli, že by byli schopni zpracovat i více případů pro zvláštní druhy řízení, ale na jejich okrese není pro větší množství tohoto postupu dostatečné množství vhodných případů. Šest respondentů uvedlo, že i přesto, že ze strany PMS jsou podklady pro odklon připraveny, dochází často k situacím, kdy bez vědomí PMS státní zástupce popř. soudce nedodrží stanovenou lhůtu a rozhodne ve věci např. uložením výchovného nebo trestního opatření popř. podáním obžaloby.

Tři respondenti uvedli, že mají dostatek vhodných případů, ale ne ve všech případech jsou schopni vzhledem k personálnímu stavu podklady pro odklon zajistit.

57. *Jaké jsou vaše praktické poznatky pokud jde o přípravu podkladů pro odklon?*

Respondenti ze všech středisek uvedli, že nejčastějším typem odklonu je podmíněné zastavení trestního stíhání. Tento typ odklonu je také ze strany PMS nejčastěji navrhován. Narovnání dle § 309 TŘ se téměř neužívá a to zejména, dle názoru respondentů, vzhledem k povinnosti obviněného složit peněžitou částku na obecně prospěšné účely. Mladiství obvykle nemají tuto finanční částku k dispozici a bylo by tak nutné zapojovat v tomto ohledu rodiče. Z tohoto důvodu není narovnání ze

strany PMS obvykle navrhováno. O možnosti odstoupení od trestního stíhání neměla většina respondentů rozsáhlejší povědomí. Pouze devět respondentů (ze tří středisek) uvedlo, že je tento typ odklonu výjimečně používán. Ze strany PMS navrhován, dle vyjádření respondentů, není.

6.4 Diskuze

Všechna střediska potvrdila nárůst počtu případů mladistvých po účinnosti zákona č. 218/2003 Sb. Na většině soudních okresů se využívá možnosti ukládat výchovná opatření již v přípravném řízení a to nejčastěji dohled probačního úředníka, probační program a výchovná povinnost dle § 18, odst. 1, písm.g). PMS ČR v Jihočeském soudním kraji nevykonává úkony v souvislosti s ochrannými opatřeními, ač jí k tomu dává zákon kompetence. Tato skutečnost je však probačními pracovníky hodnocena kladně. Z výchovných opatření je nejvíce ukládán dohled probačního úředníka, o něco méně potom probační program a výchovná povinnost dle § 18, odst. 1, písm. c), g),- tj. společensko prospěšná činnost a program. Zcela výjimečně je uloženo napomenutí s výstrahou a výchovná omezení. Trestní opatření jsou ukládána většinou až poté, co zklamou možnosti výchovných opatření v rámci přípravného řízení popř. jedná-li se o čin větší závažnosti. Největší podíl tvoří TO podmíněného odsouzení s dohledem, méně jsou ukládány obecně prospěšné práce. Největší podíl práce na úseku mladistvých tvoří zprávy pro OČTŘ. Využíván je také institut podmíněného zastavení trestního stíhání.

Jak důvodová zpráva k zákonu č. 218, tak i metodiky PMS hovoří o tom, že by měl vzrůst podíl opatření ukládaných již v přípravném řízení. Tohoto cíle se dle výsledků výzkumu daří na většině soudních okresech postupně dosahovat. Nejčastější překážkou je dle respondentů neochota státních zástupců postupovat jinak než podáním obžaloby, na několika soudních okresech se potýkají s neexistencí probačního programu popř. s ohrožením jeho pokračování. Co se týká společensko prospěšné činnosti, je toto opatření kladně hodnoceno jen několika respondenty a ostatní s ním nemají zkušenosti, proto ho ani nenavrhují. U ostatních opatření nebyly výzkumem zaznamenány větší překážky na straně PMS ČR k jejich ukládání. Výkon všech uložených opatření se daří PMS ČR zajišťovat, přičemž zmiňovány jsou problémy týkající se mobility pracovníků,

neexistence pružné pracovní doby a nízkého personálního stavu. Během roku 2006 a 2007 byl personální stav většiny středisek navýšen a s účinností od 1.9.2007 byla specialistům pro mladistvé povolena pružná pracovní doba. Lze tak konstatovat, že ze strany PMS ČR byla odstraněna většina objektivních překážek pro hladký a kvalitní výkon opatření v souvislosti se zákonem o soudnictví nad mládeží. Výzkumem bylo zjištěno, že ač někteří respondenti uvádějí, že vybraná opatření by měla být ukládána ve větší míře, sami je nenavrhují.

7. Multidisciplinární týmy - procedury sběru dat a analýza dat

7.1 Multidisciplinární týmy - cíle, metody, hypotézy

Na základě analýzy předcházejících částí jsem dospěla k závěru, že pro podporu výkonu nově implementovaných opatření, jejichž výkon zajišťuje PMS ČR je velmi důležitá úzká spolupráce s ostatními institucemi. Z tohoto důvodu jsem oblast zkoumání rozšířila o cíl C3.

- **Hlavním cílem C3** je dokázat, jak důležitá je efektivní spolupráce mezi institucemi na poli soudnictví ve věcech mládeže prostřednictvím multitýmů.
- **Hlavní hypotéza H3** zní: *Multitými jsou užitečný nástroj na poli soudnictví ve věcech mládeže.*

V rámci výzkumu byla porovnána stávající situace v oblasti existence multitýmů v Jihočeském soudním kraji s platnou metodikou PMS ČR. Tj. byla použita **metoda analýzy dokumentů** (interní metodické materiály PMS ČR, literatura) a dále **strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami**. Z rozhovorů byly činěny poznámky, tyto byly dále zpracovány a průběžně analyzovány. Jeden rozhovor trval cca 1 hodinu. Analýza obsahuje i citace z těchto rozhovorů.

7.2 Výsledky analýzy dokumentů

Myšlenka multidisciplinárních týmů pronikla do České republiky z Velké

Británie¹²⁵. Zde byly multitémny ustanoveny zákonem¹²⁶ z roku 1998. V současnosti existuje v Anglii a Walesu celkem 155 tzv. YOT (youth offending team)¹²⁷. Každý YOT spojuje dohromady odborníky z různých disciplin jako např. policie, probační služby, zdravotnictví, sociálních služeb, místních úřadů atd. Mezi hlavní cíle YOT-ů patří:

- prevence kriminality mladých lidí prostřednictvím koordinace programů pro mladistvé
- používání statistického nástroje tzv. ASSET - obsahuje informace o mladistvém např. proč byl obviněn, informace o rodině, jaký je jeho životní styl, problémy s užíváním alkoholu, drog, další relevantní problémy, stupeň vzdělání, zapojení do vzdělávání, posouzení rizik mladistvého
- doporučení intervenčního programu pro mladistvé, kteří nebyli odsouzeni, ale dostali od policie tzv. poslední varování, poradenství a příprava podkladů pro soud pro mládež
- výkon dohledu nad mladistvými, kterým je uloženo některé alternativní opatření soudem pro mládež popř. obecně prospěšné práce
- práce s mladistvými, kteří byli odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody
- podpora mladistvých delikventů a jejich rodičů (např. rodičovské skupiny apod.)
- restorativní práce mezi obviněným a poškozeným

YOTy nemají samostatnou subjektivitu, tzn. jsou složeny z výše uvedených odborníků, které YOT pouze zastřešuje. Existence YOTů tak umožňuje především

¹²⁵ JUNGER-TAS, J., DECKER, S. H., International Handbook of Juvenile Justice, 1. vyd. Springer Netherlands, 2006. 549 s. ISBN 978-1-4020-4400-7.

¹²⁶ Crime and Disorder Act- section 37

¹²⁷ Srov. [cit. 15.7.2007] dostupné na: <www.everychildmatters.gov.uk/youthjustice/yot/>
<www.wessex-yout.gov.uk/aboutus.php>
<www.yjb.gov.uk>

koordinaci jednotlivých činností v rámci institucí pracujících s mladistvými delikventy, pohled na případ z různých úhlů pohledu, zpracování zprávy pro soud, která je výsledkem součinnosti zmíněných institucí a práce v YOTu umožňuje také zpětnou vazbu, tj. pohled např. policie na to, jak dopadl určitý mladistvý, jaké opatření mu bylo uloženo a s jakým efektem. Instituce se pomocí YOTů měly možnost více seznámit se svojí prací, inspirovat se navzájem a to vše ku prospěchu nejen mladistvého a jeho rodiny, ale s užitím restorativního přístupu i ku prospěchu poškozeného a celé komunity.

Spolupráce s ostatními institucemi na poli soudnictví pro mládež vyplývá nejen ze zákona o Probační a mediační službě ČR¹²⁸, ale i ze zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kde se v § 40 konstatuje, že: *Orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli. Do řešení jednotlivých provinění podle tohoto zákona zapojují též zájmová sdružení občanů a jiné subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého, v němž došlo k provinění, a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.*

Na přelomu let 2006 a 2007 vzniklo ze strany Probační a mediační služby ČR Základní metodické doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů¹²⁹. Jednotlivá střediska PMS ČR jsou ze strany ředitelství PMS ČR instruována k vytvoření Multitýmů v jednotlivých soudních okresech. V úvodu své práce by nově konstituovaný multidisciplinární tým měl splnit následujících 6 bodů:

- ujasnit si důvody vzniku a cíle multitýmu
- přizvat zástupce PMS, policie, městské policie, koordinátora prevence

¹²⁸ Srov. § 5 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

¹²⁹ Materiál Základní metodické doporučení pro budování a práci multidisciplinárních týmů je interním materiálem PMS ČR.

kriminality, státního zástupce, soudce, OSPOD, zástupce sociálních služeb, zástupce města, zástupce školy či školského úřadu, další dle potřeb regionu

- definování vlastní vize
- domluva na pravidlech jednání, zvolit koordinátora
- zmapování zdrojů tj. co jednotliví členové mohou do týmu přinést
- stanovit dílčí cíle pro první rok práce a plnění monitorovat

7.3 Výsledky strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami

Respondentům byly položeny následující otázky:

1. Vznikl ve vašem soudním okrese multitým, popř. kdy?
2. Kdo je součástí multitýmu?
3. Kdo je koordinátorem multitýmu?
4. Máte stanovené cíle vaší činnosti, případně jaké?
5. Považujete multitým ve vašem soudním okrese za užitečnou věc?

ad 1) Bylo zjištěno, že multitým existuje v celkem šesti soudních okresech. Ve dvou okresech vznikl již v roce 2004, v jednom okrese v roce 2005, ve třech okresech v roce 2006. Dva okresy dosud multitým nemají - v jednom již probíhají přípravné práce.

- *zatím oficiálně není, my jsme tu na okrese zatím fungovali na bázi dobrých vztahů, takže scházeli jsem se taky, ale nenazývali jsem to multitým... do konce roku to budeme muset nějak dát dohromady*
- *ano, funguje, už od roku 2004...*

ad 2) Na všech střediscích, kde multitým existuje (6 středisek) jsou jeho členové zástupci *PMS ČR, Policie ČR, státního zastupitelství* (v případě krajského střediska to jsou zástupci jak okresního, tak krajského státního zastupitelství), *soudu* (v případě krajského střediska i zástupci krajského soudu), *orgánu sociálně právní ochrany dětí*. Součástí tří multitýmů jsou i zástupci *pedagogicko-psychologické poradny*. Mentoři jsou součástí dvou multitýmů, *zástupci střediska výchovné péče* - jednoho multitýmu.

Fakultativně se multitýmu na dvou střediscích účastní i *realizátoři probačního programu* a na jednom středisku *externí psycholog a zástupce etopedické poradny*. Složení žádného multitýmu není statické a v případě potřeby je otevřeno i dalším zájemcům o spolupráci.

- *... to jsou ti stálí členové, ale když něco potřebujeme, třeba představujeme nový probační program, tak pozveme i zástupce toho programu nebo jsem tu měli psychologa a tak, to jsme jediné rádi, když přijdou...*

ad 3) Při koordinaci hraje nejvýznamnější úlohu Probační a mediační služba ČR. Čtyři multitýmy koordinuje právě PMS ČR. Jeden multitým koordinuje zástupce OSPOD a jeden multitým uvedl, že koordinace schůzek a práce multitýmu se pravidelně střídá mezi všemi zástupci multitýmu.

- *no sezveme to vždycky my - kdo jiný by to dělal...*
- *na konci schůzky se vždycky řekne, kdy bude další, a kdo to zorganizuje - ten taky navrhne program, zajistí prostory a taky napeče buchty... naposledy jsem to připravoval já, ale státní zástupkyně přinesla bábovku, tak jsme to ani všechno nesnědli...*

ad 4) Co se týká stanovení cílů a smyslu schůzek, uvedli dotazovaní shodně, že primárním cílem bylo začít se pravidelně scházet. Čtyři multitýmy se scházejí 1x za 3 měsíce, 2 multitýmy se schází každý měsíc. Dalším cílem je předávání vzájemných informací a novinek v resortu. Jedno středisko uvedlo, že tento cíl tvoří základ práce multitýmu. Dalším cílem byla konzultace konkrétních případů mladistvých, kdy všechna střediska uvedla, že tyto konzultace v rámci multitýmu provádějí, a tvoří min. 50% jejich činnosti. Pouze jedno (krajské) středisko uvedlo, že výměna informací ohledně konkrétních případů je spíše okrajová.

- *na začátku se probere, co kdo má, takový ty obecný věci a potom se probírají jednotliví klienti, jak to s nima vypadá, koho čeká soud, co kdo myslí, že by bylo v té věci nejlepší, každý řekne, co ví...*
- *když jsme se začali scházet, tak to bylo hlavně o tom, abychom se vůbec*

vzájemně poznali... domlouvali jsme si nějaký pravidla, jak psát zprávy a tak... nebo jsme představili mentory a probační program...

- *no, jednotlivé klienty probíráme spíš po multitýmu, když vidím, že přišla příslušná kurátorka nebo když něco potřebuji soudci nebo státní zástupkyni, ale jinak to moc nejde, těch klientů je fakt moc a to je něco jinýho než na okresech, kde mají 10-20 mladistvých... ty schůzky jsou vždycky nějak tématicky zaměřený, třeba posledně to bylo na nezletilý, to jsme podrobně probírali, jak budeme postupovat, jaká opatření se jim mohou ukládat a tak...*

ad 5) Činnost multitýmů považuje za užitečné 5 středisek PMS, kde multitým funguje. Jedno středisko dosud s činností a výsledky multitýmu není spokojeno. Zástupci středisek, kde multitým dosud neexistuje vidí v multitýmech smysl. Jedno středisko uvádí, že neexistenci multitýmu v jejich soudním okrese supluje blízké a nadstandardní vztahy mezi PMS, OČTŘ a dalšími institucemi.

- *no my se scházíme pravidelně, ono je to příjemné, každý se tváří tak mile, ale zatím mám pocit, že to k ničemu není, že je to jen o tom kafi...*
- *jasně, že je to dobrý, konečně jsme součástí toho rozhodování a soudci i státní zástupci na nás slyší...*
- *je to dobrá myšlenka, sejdem se všichni, kdo máme co dělat s mladistvými...*
- *... můžeme probrat ty věci osobně, ono to někdy v té písemné zprávě tak nevyzní, jako když si to řekneme z očí do očí...*

7.4 Diskuze

S jedinou výjimkou, všechna střediska jihočeského soudního kraje má svůj multitým popř. započala s jeho přípravou. Složení multitýmů je na všech střediscích obdobné - tvoří ho PMS, OČTŘ, OSPOD a fakultativně další účastníci. Multitýmy nejčastěji koordinují zástupci PMS ČR. V tomto smyslu činnost multitýmů odpovídá platné metodice PMS ČR, která také jejich vznik iniciovala. Činnost multitýmů lze rozdělit na dvě základní části - část metodickou a práci nad konkrétními případy. Většina respondentů je s činností a smyslem multitýmů spokojena.

8 Závěry a navrhovaná opatření

8.1 Výsledky výzkumu

- **Hlavní cíl C1** - dokázat, že metodické materiály PMS ČR pro práci s mladistvými jsou vyhovující, a že jsou pracovníky PMS ČR v rámci Jihočeského soudního kraje respektovány- **byl splněn**.
- **Hlavní hypotéza H1** „Mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí v rámci Jihočeského soudního kraje nejsou rozdíly“ **byla potvrzena**.

- **Hlavní cíl C2** - zjistit jaká je struktura činností Probační a mediační služby v rámci Jihočeského soudního kraje v oblasti soudnictví ve věcech mládeže a dokázat, že příčinou malého počtu ukládaných nově implementovaných opatření u mladistvých jsou špatné podmínky pro jejich výkon na straně PMS ČR - **byl splněn**.
- **Hlavní hypotéza H2** „Probační a mediační služba v rámci Jihočeského soudního kraje má objektivní překážky pro výkon některých výchovných a trestních opatření“ **byla částečně vyvrácena**.

- **Hlavní cíl C3** - dokázat, jak důležitá je efektivní spolupráce mezi institucemi na poli soudnictví ve věcech mládeže prostřednictvím multitymů.
- **Hlavní hypotéza H3** „Multitymy jsou užitečný nástroj na poli soudnictví ve věcech mládeže“ **byla potvrzena**.

8.2 Hodnocení kvality výzkumu

Kvalitativní výzkum je charakterizován nízkou standardizací, proto má nízkou **reliabilitu**. Na druhou stranu slabá standardizace, volná forma otázek a odpovědí nevynucuje taková omezení, jaká existují v kvantitativním výzkumu. Potenciálně proto může mít kvalitativní výzkum vysokou **validitu**¹³⁰.

¹³⁰ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, 3. vyd. Praha: Karolinum, 2005. s. 287. ISBN 80-

V kvalitativním výzkumu je nutno přihlédnout k jeho zvláštnostem. Pravidla pro hodnocení kvality výsledků nemohou být aplikována mechanicky¹³¹. K hodnocení práce byly použity kritéria validity podle Maxwella¹³², který formuloval kritéria validity zohledňující zvláštnosti kvalitativního výzkumu.

a) deskriptivní validita – jde o aktuálnost a přesnost zprávy

V rámci výzkumu jsem využila takových metod a postupů, aby nedocházelo ke zkreslení dat. Získané rozhovory jsem přepisovala a tyto přepisy následně analyzovala. Problémy faktuelní přesnosti statistických dat, tj. především statistiky množství ukládaných opatření, jsem popsala v kapitole 6.1. Vzhledem k zjištěným nepřesnostem, jsem data z programu LOTUS¹³³ použila pouze podpůrně a výsledky prezentované v disertační práci jsou již výsledkem mého vlastního výzkumu, tj. jsou ověřené jednotlivými středisky PMS ČR. Co se týká aktuálnosti zprávy, dostupná data byla aktualizovaná i počátkem roku 2007 a zohledňují stav k 31.12.2007.

b) interpretativní validita – odpovídá adekvátnímu zohlednění pohledů účastníků studie, jejich intencí, myšlení a zkušeností

Při obsahové analýze dat jsem vycházela z jazykových projevů účastníků, z jejich vlastních slov a konceptů. V tomto směru hodnotím z hlediska interpretace dat pozitivně zejména osobní znalost respondentů, tj. znalost jejich slovníku a způsobu vyjadřování. Díky této znalosti nedocházelo k nepřiměřenému hodnocení významu jednotlivých sdělení apod. V rámci interpretace byla zohledněna i dosavadní zkušenost respondentů tj. zejména praxe v justici.

c) validita zobecnitelnosti – jak je možné význam zprávy uplatnit i v jiných

246-0139-7.

¹³¹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2005, s. 335. ISBN 80-7367-040-2.

¹³² MAXWELL, J. A. Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Education Review*, 1992, roč. 62, č. 3, s. 279-299. ISSN 0017-8055

¹³³ Jak bylo výše popsáno, program LOTUS eviduje veškeré klienty PMS ČR včetně jejich elektronického spisu. Program byl zaveden v roce 2005 a v počátcích jeho fungování nebyla data do programu zadávána zcela přesně.

situacích a okamžicích

Výsledky disertační práce poslouží k reflexi práce PMS ČR Jihočeského soudního kraje. Co se týká uplatnitelnosti v ostatních soudních krajích, lze tuto zprávu použít jako inspiraci, na druhou stranu situace v jednotlivých soudních krajích jsou natolik odlišné, že výsledky této práce nelze vztahovat na celou republiku. Situace v oblasti legislativy se pravděpodobně v nejbližších letech změní (s ohledem na připravovanou novelu trestního zákona), proto je pravděpodobné, že výsledky výzkumu je nutné interpretovat v přiměřené časové souvislosti.

8.3 Navrhovaná opatření

Výzkum ukázal, že metodické materiály PMS ČR pro práci s mladistvými jsou pracovníky PMS ČR používány a respektovány. Veškeré formuláře jsou k dispozici v počítačovém programu Lotus, který zároveň slouží jako probační rejstřík. Respondenti v některých ohledech připomínají administrativní náročnost evidence případu mladistvého, zejména v souvislosti s prvotní evidencí ve Správním deníku po obdržení usnesení o trestním stíhání a následné evidenci v rejstříku PM. Veškeré dokumenty jsou také elektronicky zpracovány skenováním a jsou tak součástí elektronického spisu.

Návrh opatření: Program Lotus by v budoucnu měl umožnit propojení Správního a PM rejstříku tak, aby jednou zadané data nebyla potřeba zadávat znovu, tj. odpadla by zbytečná administrativa.¹³⁴

Další administrativní zátěží je povinnost PMS ČR informovat OČTŘ o vstupu do případu, ač zákon č. 257/2000 Sb. předpokládá, že Probační službu bude pověřovat státní zástupce popř. soudce.

Návrh opatření: Zákon o Probační a mediační službě by měl PMS ČR dovolit vstup do případu mladistvého i bez příslušného pověření OČTŘ. V praxi s činností PMS

¹³⁴Toto opatření bylo v druhé polovině roku 2007 realizováno.

ČR ve věci mladistvého bez pověření nejsou problémy, naopak OČTŘ předpokládají, že PMS ČR bude shromažďovat informace o mladistvém v nejranější fázi případu.

Metodické materiály nechávají určitý volný prostor při zpracování jednotlivých zpráv, tj. nabízí detailní formuláře, ale tyto je možné si dle vlastních potřeb upravit.

Návrh opatření: Při budoucích úpravách metodických materiálů by se nemělo zapomínat na individuální přístup k jednotlivému klientovi, na specifický přístup jednotlivých pracovníků a různé potřeby orgánů činných v trestním řízení. Bylo by proto dobré, při zachování rovného přístupu ke klientovi, aby byla nadále umožněna diverzifikace jednotlivých formulářových podkladů dle výše popsáných kritérií.

Výzkum zjistil, že mediace u mladistvých není v podstatě vykonávána. Byly shledány objektivní příčiny (zejména otázka lhůt), ale také příčiny subjektivní (špatná finanční situace mladistvého apod.). Otázka výkonu mediace je v poslední době velmi aktuální a je dokonce navrhováno, aby mediace byla svěřena zcela jiné instituci než PMS ČR a to zejména z důvodů personálních. Příčin, proč je mediace u mladistvých tak mizivě využívána je mnohem více. Jak zákon o Probační a mediační službě, tak větší část OČTŘ chápou mediaci pouze jako prostředek k uzavření dohody o náhradě škody. Smysl mediace je však mnohem širší.

Návrh opatření: Cesty jsou dle mého názoru dvě. První vede přes změnu interních předpisů zejména na úseku státního zastupitelství, kde by předání případu k mediaci zastavilo běh lhůt státnímu zástupci, které jsou jeho nadřízeným sledovány a v případě jejich překročení jsou hodnoceny negativně.

Druhou cestou, dle mého názoru schůdnější, by bylo navrhnout uložení výchovné povinnosti dle 18, odst. 1 písm. d) - usilovat o vyrovnání s poškozeným. Tímto vyrovnáním může být právě účast na mediaci. Na splnění této výchovné povinnosti by byl čas po celou dobu jak přípravného, tak vykonávacího řízení. Domnívám se, že pokud by ze strany poškozeného byl o mediaci zájem, mohla by se uskutečnit. Ve vykonávacím řízení by v tomto případě odpadlo také nebezpečí z „vydírání“ obviněného poškozeným tj. zejména nadhodnocené finanční nároky pod příslibem

mírnějšího potrestání.

Dohledové instituty jsou velmi často ukládaným opatřením. Výzkumem bylo zjištěno, že metodiky jsou i v této oblasti dodržovány, nicméně problémy činí výkon dohledu v bydlišti klienta a návštěvy škol.

Návrh opatření: Od 1.9.2007 byla zkušebně pro specialisty pro mládež zavedena pružná pracovní doba od 6.00 do 20.00 hodin. Ukáže se, do jaké míry bude tato možnost využívána, nicméně osobně se domnívám, že přispěje ke zlepšení podmínek výkonu probačního dohledu. Dosud nebylo fakticky možné mladistvého, pakliže docházel do školy, doma zastihnout, neboť většina středisek měla pracovní dobu nastavenou do 16 hodin. Další otázkou je mobilita pracovníků. Změna pracovní doby umožní i více využívat hromadnou dopravu do vzdálenějších obcí. V případě, že bude toto opatření nedostatečné, mohou se vedoucí středisek obrátit prostřednictvím ŘPMS na předsedy okresních soudů, neboť v rámci resortu je domluveno ve výjimečných případech auto zapůjčit.

Otázku užšího kontaktu se školou doporučuji vyřešit tak, že by pracovník PMS nejprve kontaktoval jednotlivé školy osobně, popř. zorganizoval pro zástupce škol na svém středisku prezentační seminář, a další kontakty v konkrétních věcech mladistvých mohou již být vedeny telefonicky.

Jako nedostatečné se mi jeví využívání možnosti udělení výstrahy probačním pracovníkem. PMS často ve své zprávě upozorňuje OČTŘ na neplnění povinností dohledu mladistvým, aniž by možnost uložení výstrahy využila.

Návrh opatření: Při setkání specialistů pro mládež upozornit na tuto možnost, poukázat na zkušenost s uložení výstrah.

Při výkonu obecně prospěšných prací nemá většina středisek zvláštní místa pro výkon TO OPP pro mladistvé. Je velmi důležité, aby se mladistvý odsouzený nesetkával při výkonu TO OPP s dospělými odsouzenými. Vzhledem k tomu, že při nevykonání tohoto opatření hrozí bezprostřední nebezpečí přeměny v nepodmíněné opatření odnětí

svobody, měly by být veškeré podmínky pro výkon tohoto opatření kvalitně nastaveny.

Návrh opatření: Každé středisko by mělo zajistit zvláštní místo pro výkon tohoto opatření mladistvými, popř. v době, kdy zde mladistvý své opatření vykonává, neobsazovat toto místo jinými dospělými odsouzenými. Argument některých středisek, že TO OPP je u mladistvých zcela výjimečné, a že se nevyplatí hledat nového poskytovatele, je dle mého názoru, zcela lichý. Středisko by v těchto případech mohlo zkontaktovat např. některou spolupracující sociální instituci, kde by 1-2 případy mladistvých mohly být ročně odpracovány. Tyto instituce by byly současně zárukou, že poučený personál bude mladistvého k výkonu pozitivně motivovat a nebude k němu přistupovat jako k „trestanci“, což se při výkonu OPP na některých obcích stává.

Co se týká struktury ukládaných opatření u mladistvých, výzkum ukázal, že se daří zvyšovat počet opatření, které jsou ukládána v přípravném řízení. Na některých střediscích je situace lepší a některé soudní okresy jsou, co do ukládání nově zavedených opatření v přípravném řízení, rigidnější.

Návrh opatření: Na úrovni jednotlivých soudních okresů by pracovníci PMS mohli více navrhnout ukládání výchovných opatření v přípravném řízení tj. zejména na úrovni státního zastupitelství. Pracovníci PMS by se mohli více snažit prosadit na svých okresech i ukládání takových opatření, s kterými dosud nebyla zkušenost (probační program, společensky prospěšná činnost, výchovné povinnosti). Je možné využít např. schůzky multitýmu, kam je možné pozvat zástupce z okresů, kde ukládání zejména výchovných opatření funguje.

Na úrovni krajského střediska by bylo dobré v rámci regionálních porad o struktuře ukládaných opatření hovořit, porovnávat jednotlivé soudní okresy. K tomu je současně nezbytné, aby střediska pečlivěji evidovala jednotlivá opatření v programu Lotus, neboť v současnosti jsou statistiky z Lotusu značně nepřesné. Na poradách by se střediska mohla seznamovat s příklady tzv. dobré praxe, které by ostatní mohly inspirovat.

Pakliže jde o efektivitu jednotlivých opatření je, dle mého názoru, nezbytné být

více aktivnější v případech probačního dohledu. Tj. navštěvovat mladistvé v bydlišti a ve škole, snažit se toto opatření kombinovat s probačním programem tak, aby se z tohoto opatření nestala časem pouhá administrativní záležitost.

Návrh opatření: Využívat možností pružné pracovní doby, více spolupracovat s OSPOD - řada informací o mladistvém zajímá obě instituce a je-li spolupráce dobře nastavena, pak si obě instituce mohou velmi prospět.

Na větší části okresů jsou zřízeny multitýmy a jsou s nimi dobré zkušenosti. Jsou však i okresy, kde dosud multitýmy neexistují popř. kde s jejich činností není dobrá zkušenost. Zahraniční i domácí zkušenosti ukazují, že dobrá spolupráce mezi jednotlivými institucemi umožňuje efektivnější výkon soudnictví nad mládeží.

Návrh opatření: Na okresech, kde dosud multitýmy neexistují, by měla PMS iniciovat jejich vznik. Tam, kde již multitýmy existují, by PMS měla postupovat dle schválených metodik, tj. multitým by si měl stanovit dosažitelné cíle, měl by zahrnovat zástupce všech spolupracujících organizací a měl by ho vést a koordinovat člověk, který jeho myšlenky rozumí a věří v jeho smysl. Dle mého názoru jsou na několika střediscích brzdou pro rozvoj multitýmů nepřilíš rozvinuté vztahy mezi PMS, OSPOD a OČTŘ. Je úkolem pro zástupce jednotlivých institucí, aby se povznesli nad vlastní zájmy a pokusili se vybudovat efektivní spolupráci. Jde o proces, který nelze vzdát uprostřed cesty, i přesto, že je často doprovázen neporozuměním a otázkami na jeho smysl.

De lege ferenda je vhodné uvažovat o zmínění multi-disciplinárních týmů v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Dle mého názoru by stačila zmínka o vhodnosti tyto týmy vytvořit např. doplněním ustanovení § 40 ZSVM:

Orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli. Do řešení jednotlivých provinění podle tohoto

zákona zapojují též zájmová sdružení občanů a jiné subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého, v němž došlo k provinění, a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného. Za účelem dosažení výše popsaných cílů, zakládají multidisciplinární týmy.

Bližší specifikaci multitýmů je dle mého názoru vhodné ponechat na interní metodiky jednotlivých institucí.

8.4 Závěr

V Parlamentu i mezi veřejností je nejaktuálnější otázkou v souvislosti s trestním soudnictvím nad mládeží otázka snížení dolní věkové hranice trestní odpovědnosti.¹³⁵ Již méně se hovoří o tom, jak smysluplně naplnit reformní snahy, které představil zákon č. 218/2003 Sb. Disertační práce ukazuje, jak důležitá je důslednější aplikaci zákona o soudnictví ve věcech mládeže, uplatnění především výchovných opatření již v rámci přípravného řízení, aby tak bylo dosaženo bezprostřední reakce na spáchaný čin. U mladistvých i dětí platí dvojnásob, že rychlost s jakou odpovíme na jejich protiprávní jednání, je jedním z nejdůležitějších faktorů, pro efektivitu takového opatření¹³⁶. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže přináší celou škálu nových opatření, disertační práce se zaměřuje na praktické otázky jejich uplatnění, tj. zejména na míru a způsob jejich výkonu. Zacílila především na oblast Probační a mediační služby a pokusila se odpovědět na otázky, co konkrétně PMS s mladistvými dělá, jak se jí to daří, co by bylo potřeba zlepšit. PMS však není jedinou institucí na poli soudnictví pro mládež a také proto je jedna ze závěrečných kapitol věnována důležitosti a významu spolupráce mezi institucemi v podobě tzv. multitýmů. Celou práci provází částí věnované teoretickým východiskům tzv. restorativní justice, část vysvětlující tzv. model odpovědnosti, který se snažíme u mladistvých aplikovat, ale také zkušenosti ze zahraničí. Disertační práce

¹³⁵ Srov. VÁLKOVÁ, H. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, Praha: C.H.Beck, 1997. č. 6/1997. str. 293. ISSN 1210-6410.

¹³⁶ srov. ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005, s. 52, ISBN 80-7251-200-5

by měla posloužit svému účelu, tj. bude využita ke zlepšení fungování PMS jako instituce a zároveň uplatnění jednotlivých alternativních opatření.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ADLER, A. *Psychologie dětí*. 1. vyd. Praha: Práh 1994. ISBN 80-85809-22-2.
- ALBEROLA, C., MOLINA, E. Report of the Spanish Juvenile Justice System. *European Journal on Criminal Policy and Research*. Dordrecht: Springer Netherland, 2004, roč. 11, č. 1, s. 51-76. ISSN 0928-1371.
- BAJCURA, L. *Práva vězně – Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing s.r.o., 1999. ISBN 80-7169-555-6.
- BARBOŘÍK, M. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*. Praha: 2006, roč. XI., č. 5/2006. s. 16-18. ISSN 1211-2860.
- BAILEY, S. What works with young offenders, in *Exchange of experience and good practices for the development of a probation service*, Sofia: British Council, 2003. s. 70-76. ISBN 954-91239-7-9.
- BISHOP, D. Juvenile Offenders in the Adult Criminal Justice System. *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: The University of Chicago Press, 2006, č. 27, s. 81-168, ISSN 01923234.
- BRUCKMÜLLER, K. *Country report Austria*, 2001, [cit. 8.2.2006], dostupné na: http://www.esc-eurocrim.org/files/juvenile_justice_Austria.doc
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0139-7.
- DÜNKEL, F. *Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice*. Greifswald University
[cit. 16.6.2007], dostupné na :
< http://www.esc-eurocrim.org/files/juvjusticegermany_betw_welfar_justice.doc >
- ERIKSON, E. H. *Dětství a společnost*. 1.vyd. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-380-8.
- *Handbook on Restorative Justice Programmes*. 1. vyd. New York: OSN, 2006. ISBN 10: 92-1-133754-2.
- GODDETOVÁ, E. T. *Umění jednat s dospívajícími*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-492-3.

- GRAHAM, J. Prevence násilí mládeže. In *Materiály z konference v Noordwijku* 1997. 1. vyd. Praha: IKSP, 1997, s. 130-149. ISBN 80-86008-45-2.
- HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-763-9.
- HÁLA, J. Programy narovnání v podmínkách výkonu trestu, *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 4/2006. str. 12-13. ISSN 1213-9297.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HYKOVÁ, K. Probation and Mediation Service Czech Republic, In *Exchange of experience and good practices for the development of a probation service*. Sofia: British Council, 2003. s. 79-80. ISBN 954-91239-7-9.
- HYKOVÁ, K. JÍCHOVÁ, D.: Příprava akreditace probačních programů v kontextu zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, In *Sborník příspěvků ze Studentské vědecké konference ZSF JU v ČB*. České Budějovice: JU ZSF, 2005, s. 24-30. ISBN 80-7040-788-3.
- HYKOVÁ, K., JÍCHOVÁ, D. První zkušenosti s probačními programy na jihu Čech, *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba ČR., 2006, roč. 14, č. 2/2006. s. 19. ISSN 1213-9297.
- HYKOVÁ, K., JÍCHOVÁ, D. Criminal Justice over Juveniles in the Czech Republic, in *Journal of Health Sciences Management and Public Health*. The University of Scranton, Pennsylvania, 2007, č. 2/2007. ISSN 1512-0651. – přijato k publikaci
- HYKOVÁ, K. Trestní soudnictví nad mládeží a Probační a mediační služba, *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: JU ZSF, 2008, s. 88-99. ISBN 978-80-7394-064-5.
- HOLÁ, L. *Mediace- způsob řešení mezilidských vztahů*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. ISBN 80-247-0467-6
- CHODURA, B. Statistické údaje o mladistvých odsouzených ve věznici Opava.

České vězeňství. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 1/2006. ISSN 1213-9297.

- JEHLE, J. M. *Trestní justice v Německu*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006. ISBN 80-7338-053-6.
- JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 2004. ISBN 80-7201-493-5.
- JUNGER-TAS, J. Trends in International Juvenile Justice. IN: *International Handbook of Juvenile Justice*. 1. vyd. Springer Netherlands, 2006. ISBN 978-1-4020-4400-7.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné- Obecná část*. 3. přeprac. vyd. Brno: MU, 2002. ISBN 80-210-2985-4.
- KRAUSOVÁ, L., NOVOTNÁ, V. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006. ISBN 80-7357-214-1.
- MACEK, P. *Adolescence*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2003. ISBN 80-7178-747-7.
- MAREŠOVÁ, A. Kriminalita mládeže. *Trestní právo*. 2005, roč. 10, č. 4, ISSN 1211-2860.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- MENDEL, R.A. *Méně slov a více pomoci*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2002. ISBN 80-7338-002-1.
- MOTTLOVÁ, J. Zamyšlení nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2005, roč. 13, č. 1/2005. s. 19. ISSN 1213-9297.
- NEIJNENS, S. a kol. *Probation and Mediation Services in the EU accession countries*. 1. vyd. Nijmegen: Wolf Legal Publisher, 2003. ISBN: 90-5850-050-0.
- NÖLLKE, M. *Umění slovní sebeobrany*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2004. ISBN 80-247-0919-8.
- NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M. *Trestní právo hmotné*. 3.vyd. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8.
- Opinion of the European Economic and Social Committee on the Prevention of

Juvenile Delinquency. Ways of dealing with juvenile delinquency and the role of the juvenile justice system in the European Union, Brusel, 2006,

[cit. 5.3.2007] dostupné na:

http://eescopinions.eesc.europa.eu/EESCopinionDocument.aspx?identifier=ces%5Csoc%5Csoc202%5Cces414-2006_ac.doc&language=EN

- PAROULKOVÁ, V. Vazba mladistvého podle zákona č. 218/2003 Sb. *Trestní právo*, Praha: 2004, roč. IX. č. 6/2004. ISSN 1211-2860.
- PETRAS, M. Jak pokračuje projekt Parole. *České vězeňství. Praha: Vězeňská služba České republiky*, 2006, roč. 14, č. 2/2006. s. 5. ISSN 1213-9297.
- RAUCHFLEISCH, U. *Doprovázení a terapie delikventů*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-83-9.
- Rec(2003)20 Recommendation of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice
- RISKIN, L.L. *Mediace aneb Jak řešit konflikty*. 1. vyd. Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, 1997. ISBN 80-901710-6-0.
- ŘÍČAN, P. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 1997. ISBN 80-7169-512-2.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.
- SCHELLEOVÁ, I. *Právní postavení mladistvých*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2004. ISBN 80-86432-82-3.
- SMÉKAL, V., MACEK, P. *Utváření a vývoj osobnosti*. 1. vyd. Brno: Institut pro výzkum dětí, mládeže a rodiny, 2002. ISBN 80-85947-83-8.
- SOCHŮREK, J. *Nástin vybraných problémů z viktimologie*, 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-745-4.
- SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z., KRATOCHVÍL, V. *Právní rámec alternativního řešení trestních věcí*. 1. vyd. Praha: Institut pro vzdělávání Ministerstva spravedlnosti ČR, 2001. Interní dokument MSp.
- SOTOLÁŘ, A., VÁLKOVÁ, H. Soudnictví nad mládeží v České republice, in *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice*, Příručky ministerstva

spravedlnosti České republiky. 1. vyd. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2000. ISBN 8090265618.

- STEVENS, A., KESSLER, I., GLADSTONE B. *Review of Good Practice in Preventing Juvenile Crime in the EU*. 1. vyd. University of Kent, 2006. [cit. 15.4.2007] dostupné na: <<http://www.eucpn.org/pubdoc>>
- ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s komentářem*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. ISBN 80-7179-829-0.
- ŠČERBA, F. K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*. Praha: 2005, roč. X. č. 5/2005. s. 16, ISSN 1211-2860.
- ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2004. ISBN 80-247-0586-9.*
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-678-0.
- VÁLKOVÁ, H. Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti. *Právní rozhledy*, Praha: C.H.Beck, 1997. č. 6/1997. str. 293. ISSN 1210-6410.
- VÁLKOVÁ, J. *Oběti trestného činu*, 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998. ISBN 80-86008-50-9.
- VENCL, M. ŠPINKOVÁ, P. Parole v praxi. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, roč. 14, č. 6/2006, ISSN 1213-9297.
- VŮJTĚCH, J. *Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivity justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství Kufr, 2001. ISBN 80-86008-86-X.
- WATZLAWICK, P. *Jak skutečná je skutečnost*. 1. vyd. Hradec Králové: Konfrontace, 1998. ISBN 80-86088-00-6.
- WYVEKENS, A. *The French Juvenile Justice System- ESC Working Group on Juvenile Justice*
[cit. 13.7.2007], dostupné na:
<http://www.esc-eurocrim.org/files/french_juvenile_justice.doc>

- ZAPLETAL, J. *Prevence kriminality*. 2. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 2005. ISBN 80-7251-200-5.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přel. L. Hasmanová a L. Ouředníčková. 1. vyd. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2.
- ŽATECKÁ, E. Národní probační služba ve Velké Británii. *Trestní právo*. Praha: 2007. roč. XII., č. 05/2007, s. 28-33. ISSN 1211-2860.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů v platném znění
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon v platném znění
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád v platném znění

SEZNAM ZKRATEK

IKSP – Institut pro kriminologii a sociální prevenci

NGO – nevládní organizace

OČTŘ – orgán činný v trestním řízení

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

OPP – obecně prospěšné práce

PMS ČR – Probační a mediační služba České republiky

PZTS – podmíněné zastavení trestního stíhání

RT – rejstřík trestů

Sb. – sbírka zákonů

SZ – státní zastupitelství

TO – trestní opatření

TŘ – trestní řád

TZ – trestní zákon

VO – výchovné opatření

ZSVM – zákon o soudnictví ve věcech mládeže

ABSTRAKT

Disertační práce se zaměřila na otázky, jaké změny přinesl vznik Probační a mediační služby (dále jen PMS ČR) pro práci s mladistvými a zejména jaký obrat nastal po vynětí trestněprávní úpravy týkající se mladistvých do zvláštního zákona - tj. zákona o soudnictví ve věcech mládeže¹³⁷.

Disertační práce je rozdělena na část teoretickou, ve které jsou popsány reformní snahy v oblasti trestní justice napříč Evropou a tyto snahy jsou ilustrovány trestněprávní úpravou ve vybraných evropských státech. Další část je věnována popisu legislativního vývoje soudnictví nad mládeží v ČR, popsána je také filozofická podstata současné reformy tj. myšlenky restorativní justice. Na část teoretickou navazuje část výzkumná. Výzkum se zaměřuje na praktické otázky práce Probační a mediační služby ČR s mladistvými, tj. jak jsou dodržována metodická doporučení PMS ČR pro práci s mladistvými, jaká je struktura ukládaných opatření, jaké jsou možné překážky pro jejich ukládání a výkon ze strany PMS ČR. Navazující část zkoumá význam multitymů z pohledu praxe PMS ČR.

Disertační práce využívá kvalitativní metody výzkumu. V průběhu výzkumu bylo použito především metody rozhovorů (interview). Byl zvolen jednak postup rozhovoru pomocí návodu a strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Do svého výzkumu jsem zapojila všechny pracovníky Probační a mediační služby Jihočeského soudního kraje, jejichž počet čítá 27 osob. Nedílnou metodou byla také analýza dokumentů - jak platných právních předpisů, tak analýza metodických materiálů PMS ČR, pravomocných rozhodnutí soudu a státního zastupitelství. Práce je doplněna statistickými tabulkami a grafy.

V rámci disertační práce se podařilo dokázat, že mezi závaznou metodikou práce s mladistvými PMS a aplikovanou praxí nejsou rozdíly. Práce popisuje, jaká je struktura činností Probační a mediační služby v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Částečně bylo vyvráceno tvrzení, že příčinou malého počtu ukládaných nově implementovaných opatření u mladistvých jsou špatné podmínky pro jejich výkon na straně PMS ČR.

¹³⁷ Zákon č. 218/2003 Sb.

Disertační práce potvrzuje, jak důležitá je efektivní spolupráce mezi institucemi na poli soudnictví ve věcech mládeže prostřednictvím multitémů.

Výsledky práce poslouží k prosazení změn při práci s mladistvými na některých střediscích PMS ČR Jihočeského soudního kraje, neboť s výsledky výzkumu bude PMS ČR seznámena prostřednictvím svého krajského střediska, které zajišťuje metodickou koordinaci.

ABSTRACT

This dissertation thesis focuses on the question of the changes contributed by the establishment of the Probation and Mediation Service (Probační a mediační služba – hereinafter referred to as the PMS CR) for working with juveniles and, in particular, the turnaround established after the exemption of the Juvenile Criminal Regulation and its integration to the Juvenile Justice Act.

The thesis is divided into a theoretical part, which describes the reformatory efforts concerning criminal justice throughout Europe where these efforts are demonstrated by the example of criminal regulations in selected European countries, followed by the next part of the thesis which is dedicated to the description of the legislative progression of the juvenile judiciary in the Czech Republic. Also described is the philosophical nature of the current reform, e.g. the idea of restorative justice. The theoretical part is followed by the research chapter aimed at the practical working tasks of the Probation and Mediation Service in the Czech Republic with juveniles, e.g. how the formal PMS CR recommendations for working with minors have been met, what is the structure of the imposed measures, what are the eventual obstacles in connection with the imposition of these measures and how is the PMS CR enforced. The final part of the thesis examines the significance of multi-teams from the point of view of the PMS CR practice.

This dissertation work used the qualitative method for research work. In the course of the research work, the predominantly used method of discussing the issue was by way of interviewing. The interviewing process was partly used by means of a structured dialogue with questions to be answered. I invited all the staff of the Probation and Mediation Service of the South Bohemia judiciary region to take part in the research work which numbered 27 persons in total. The integral part of the research work was the analysis of documents – both the valid legal regulations and the PMS CR methodology documents, and the final decisions reached by the courts and the state prosecutor. The thesis is supplemented by statistical charts and diagrams.

Within the framework of this dissertation thesis, it could be successfully proven that between the binding method of working with minors through the PMS CR and the

applied practice there is no difference. The thesis describes the structure of the activities of the Probation and Mediation Services in the field of the juvenile judiciary. The predication that the reason for the small number of the newly imposed and implemented measures concerning minors are the poor conditions for their execution on the side of PMS CR could partly be concluded. This dissertation thesis has proven the importance of effective collaboration among the institutions in the field of the judiciary concerning juvenile persons through multi-teams.

The outcome of this thesis will serve the enforcement of the changes in working with minors at some PMS CR centres in the South Bohemia judiciary region as the research work results will be presented to the PMS CR through its regional centre which will ensure its systematic coordination.